

PÉTER LÁSZLÓ

Az én besúgóim

F-dossziém

„Figyel a kancsal”

József Attila

Előszó

Quidquid latet, remanebit – int a latin bölcsesség. Bárki bármit rejteget, előbb-utóbb napvilágra jut. A *Biblia* is arra tanít: *Nincs titok, amely ki ne tudódnék* (Lukács, 8, 17). A *titkot még a tyúk is kikaparja* – ezt a népi szólásmondást Tömörkény István megdöbbentő tanulságú elbeszélésének címéül írta. A népköltészet tudománya, a folklorisztika, a *jávorfal meséje* és *Ibikosz darvai* motívumnéven foglalja össze az erre vonatkozó évezredek emberi tapasztalatát. Friedrich Schiller (*Ibikus darvai*) és Tompa Mihály (*Rege a jávorfáról*) versben, Gustav Mahler oratóriumában (*Panaszos ének*) dolgozta föl.

Nem tagadom, saját életemnek meghatározó dokumentumai is ezek a rólam szóló jelentések, de – meggyőződésem – legalább ennyire fontos és tanulságos történeti források is, nem csupán Szeged, hanem az ország számára. Ezért adom őket ki.

Hasznukat növelik, hitem szerint, a hozzájuk fűzött lapalji jegyzeteim az események és nevek magyarázatával. Ezek természetesen hiányosak: egyrészt emlékezetem és adataim korlátozottságából, másrészt rendeltetésükből következnek: csak az összefüggések megértéséig volt célszerű, vagy vált lehetségessé magyaráznom. Tévedéseim helyesbítését, hiányaim pótlását szívesen fogadom.

A névmutatóval szintén a köz számára való hasznosítást akarom szolgálni.

A fedőneveket nem oldottam föl: viselőjük közül többen élnek, de az elhunytaknak emlékét, gyermekeik, unokáik érzékenységét sem akarom az elkerülhetetlennél jobban sérteni. A történetírás, ha szüksége lesz rá, majd azonosítja őket.

Péter László

Jelentés:

1946. április 16.

[A] Nagyszegedi pártbizottság ifjúsági politikájáról.

Kivonat:

Ladányi Benedek² volt ifjúsági megbízott elbeszéléséből.

Madisz.³ December óta a Madisz vezetősége sűrűn változott. Ehhez még hozzájárult, hogy másfél hónapig az orosz választások alatt a Madisznak nem volt központi helyisége. Február óta Koloszar Béla⁴ a titkár, a helyiséget is visszakapták, és azóta a Madisznál fellendülés észlelhető. Jelenleg 1600 tagja van. Szeged és Szeged környékén 800 aktív tagja van. 10 működő kerülete van. És a környéken 12. A szegedi szervezetben általában kéthetenként tartanak kultúr délutánokat. Ezenkívül vannak különböző sportcsapataik. Egy football, pingpong és az ökölvívó csapat a legjobb Szegeden. Rendszeresen vannak ifjúsági délutánok központi előadókkal és központi anyaggal. Az ifjúsági délutánokon aktuális kérdésekről van szó (demokrácia, sovinizmus és történelmi előadások). Működik egy Nevelési Tanács a Madisz keretén belül, amely az ifjúsági délutánokon kívül hetenként mindig más kerületben ismeretterjesztő előadásokat tart politikai és történelmi kérdésekről. Ezek a kezdeti érdeklődés után most kezdenek ellaposodni. Madisznak a következő akciói voltak: kultúr téren egy tavaszi parádé, melyet a Nemzeti Színházban rendeztek, részt vettek a Madisz kerületi kultúrgárdái, valamint a meghívott ifjúsági szervezetek, ez azonban nem nagyon sikerült anyagilag. A szén akcióra 80 önkéntes bányász jelentkezett, melynek a fele kb. széthullott az Országos Madisz Központ hibájából. A tanyai szervezetekkel a tél után most vették fel újra az érintkezést. A párt autójával, valamint kerékpárjával járnak ki vidékre. A Madisznak nagy hibája a gazdasági eszközök hiánya, valamint az, hogy a párt nem támogatja eléggé a Madiszt anyagilag. Szegeden és Szeged környékén, illetve a körzeti és tanyai pártszervezetekben az ifjúság benn van a pártban. A szegedi pártszervezetnek kb. 800 tagja van ifi, ebből alig 200 jár le a Madiszba. Nagy része azonban nem aktív. Vannak szegedi kerületek, mint pl. Somogyi telep és Rókus, ahol az ifik a párton belül vannak. Hol kultúrgárda, hol szeminárium formájában. A belvárosi körzetekben az ifik kultúrgárda és szeminárium formájában vannak a pártszervezeten belül, itt azonban külön vezetőjük is van. A tanyai szervezeteknél a következő a helyzet: Alsóközponton a járási titkár kivonta az ifiket a Madiszból, és megalakította a párt ifjúsági szervezetét. Kübekházán, a kommunista földosztó bizottság elnöke vette el a Madisz székházát, azóta ott a Madisz megszűnt, és az ifik a pártban vannak.

Szit,⁵ mindössze két üzemi szervezet van és egy központi, szakmai csoportok nincsenek. Csak kommunisták vannak benne. Főleg csak tanonc kérdésekben intézkednek. Néha tanonciskolai gyűléseket is tartanak, valamint az üzemi szervezetekhez heteként kijárnak.

¹ Közöltem: Szegedi Műhely, 2000. 69–73.

² Ladányi Benedek (1920–1979) 1954–56-ban a Magyar Dolgozók Pártja szegedi városi bizottságának első titkára.

³ Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség.

⁴ Koloszar Béla (1926–1974) iskolatársam volt a Baross Gábor Gyakorlógimnáziumban. 1949–51 közt és 1959-től a Délmagyarország munkatársa és a kenderfonógyár üzemi lapjának, a Vörös Csévének szerkesztője. Alkoholista lett; hányadékatól fulladt meg; úgy találtak rá az Oroszlán utcában.

⁵ Helyesen: SZIT. Szakszervezeti Ifjún munkás- és Tanoncmozgalom.

Szervezetileg gyenge külső megnyilvánulási formája nincs, a Madiszhoz jó a viszonya.

Kivonat:

Koloszár Béla elvtárs elbeszéléséből (Madisz Nagyszegedi titkár)

Szegeden a Madisznak 9 működő területe és 500 aktív tagja van. Az aktivitásuk megnyilvánul ifjúsági napok rendezésében, kultúrgárda működésében és a sport csapatok, valamint a rendező gárda tevékenységében. Az 500 aktív Madisz tagból 150 kommunista van. A megyei vezetőségben 10 kommunista ifi és négy pártonkívüli van, más pártbeli nincs. A 9 kerületben lévő ifi napokon átlagban egy helyen 40-en vannak. A Miot⁶ megalakítása előtt csináltak egy baloldali ifjúsági akció egységet. A tavaszi parádé kultúr akción kívül szerveztek egy 50 tagú szénbánya rohambrigádát, amely útra készen áll. Újabbak szervezése folyamatban van. A Madisz kerületi kultúrgárdák vidékre járnak előadásokat tartani, a vidékiek pedig bejönnek Szegedre. A három hónapos terv keretében a következő konkrét dolgokat csinálták. Felélesztették a kerületeket, megegyeztek a baloldali ifjúsági szervezetekkel egy közös lap indításával, amely pusztán már csak anyagilag kérdéses, valamint működésükkel megindították a visszaáramlást a Madiszba. 16 működő tanyai szervezet van. Ezekre a helyekre hetenkint vagy kéthetenként küldenek ki előadót vagy szervezőt. A tanyai szervezetek működése gyűlések megrendezéséből, valamint kultúrgárdákból áll. Némely tanyai szervezetnek van football csapata. A Madisz és a párt viszonya jó. A párt támogatja a Madiszt, 3 embernek élelmet ad, kölcsönöz kerékpárt és autót. A Madisz-szal szemben a városban a hangulat vegyes. A legerősebb, illetve a legütőképesebb szervezet a Madisz.

Szim⁷, kb. 1000 tagja van. Ebből aktív 250-en. 8 kerületi szervezetük van. Összetételében elég vegyes. Működésük táncokból, kultúrelőadásokból és ifjúsági délutánok rendezéséből áll. Nehéz velük együttműködni. Félnek és féltékenyek a Madiszra. Mindenből presztízs kérdést csinálnak. Tömegebefolyásuk nincs.

Fisz⁸, 3 kerületben működnek, főleg diákokból, számszerűleg sokan vannak, különösen egyházi iskolákban, ahol tömegebefolyásuk is van. Pl. a zárdában csak kispap jelvényt lehet viselni. Külső megnyilvánulásuk nincs, tömegebefolyásuk is csak a polgári negyedekben van. Általában belső életet élnek, előadásokat tartanak, kultúrdélutánokat rendeznek és táncolni szoktak. Politikai beállítottsága klerikális jobboldali, háttérben mindenhol a papok vannak, névleges vezetője Révai Béla, aki erősen jobboldali beállítottságú. Vidéken kommunista ellenes előadásokat tartanak. A központi vezetőségükkel az együttműködés látszólagosan jó.

Nisz⁹, szervezetileg gyenge, Szeged és Szeged környékén mindössze pár százan vannak. Csak minőségi nevelést folytatnak, könyveket olvasnak és tanuló köröket alakítanak. Szervezeti felépítésük, hogy 50-es körzeteket csinálnak. Külső megnyilvánulásuk és tömegebefolyásuk nincs. Langyosan baloldali szervezet. Madiszhoz a viszonyuk barátságos.

Egyetemi Szabad Szervezet,¹⁰ az egyetemisták nagy része tagja. Az egyetemen nagy

---

⁶ Helyesen: MIOT. [A] Magyar Ifjúság Országos Tanácsa.

⁷ Helyesen: SZIM. Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom.

⁸ Helyesen: FISZ. Független Ifjúsági Szövetség. (A kispapapárt ifjúsági szervezete.)

⁹ Helyesen: NISZ. Népi Ifjúsági Szövetség. (A Nemzeti Parasztpárt ifjúsági szervezete.)

¹⁰ Helyesen: Szegedi Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szabad Szervezete. (Lőkös Zoltánnal alapítottuk. 1945/46-ban én voltam az elnöke, ő az alelnöke Később tagszervezetként csatlakoztunk a Magyar Egyetemi és

befolyásuk van. Szellemi irányítója a klérus, a jezsuitákkal az élén.¹¹ Vezetőjük Péter László, aki erősen jobboldali.¹² Az egyetemen kapcsolatban szociálpolitikát folytatnak és ismeretterjesztő előadásokat tartanak, azonban nem tudni, hogy miről. Szociális munkaközösség címén vitaesteket szoktak rendezni. A Madisz-szal nincs kapcsolatuk.

Legényegylet, csak egy kerületben, Alsóvároson működik. Mindössze néhányan vannak és eddigi működésük két kultúrelőadás rendezése volt.

Cserkészek¹³,

Máriakongregáció és Szívgyárda, a klérus pionér mozgalma. Apácák és papok vezetik, sokan vannak főleg iskolákból.

Vidéken a legerősebb szervezet a Független Ifjúság. Azonban nem tudják összetartani, luftballon szervezetek és bomladozófélben vannak sok helyen. Megindult a visszaáramlás a Madiszba.

Működik még vidéken Kalot¹⁴ és Kalász¹⁵, főleg kisebb helyeken, ahol számottevő létszámuk van, papok és a helybeli tanítók vezetik. Általános jelenség, hogy a papok olyan reakciósook, hogy a Madisz sok helyen nem tud gyökeret verni.

Általában a helyzetet a következőképpen látom: Nagyszegeden az ifjúsági mozgalom a Madisz szempontjából a mélypontra túl van, és mindenhol felfelé ívelő irányzatot mutat. A Madisznak szervezetei nagyrészt ki vannak építve, amit sikerült megőrizni a tél folyamán, vagy tavasszal feltámasztották. Általános gyengeség a szegedi közvélemény és ezen belül az ifjúság reakciós gondolkodása. Szeged papi város, rányomja ez a bélyegét az ifjúság gondolkodására. Az ott tartózkodásom alatt részletesen átbeszéltem a Madisz szervezési problémáit. Legnagyobb hiba, hogy a kommunista ifik és az egyes pártszervezetek a Madiszszal szemben passzívan, sőt ellenségesen viselkednek. Megbeszélést folytattam és átbeszéltem a dolgokat Perjési Lászlóval,¹⁶ aki a Nagyszeged-i pártbizottság ifjúsági megbízottja, aki különben most jött haza a kéthónapos pártiskoláról és egy rendkívül értelmes elvtárs. Átbeszéljük a legközelebbi teendőit és munkamódszereit. A közeli napokban, vagy hetekben feladatát a következőkben határoztuk meg. A legelső tennivalója a Kisz csoportok bármilyen formában is jelentkeznek azok, a leszerelése. Továbbá a Madisz megyei Bizottságának a felállítása és megerősítése, a Madisz leánytagozat megalakítása és mindenhol, ahol vannak pártszervezetek a Madisz megalakítása.

Végül pedig a megyéről kimutatás, hogy a pártszervezeteken belül mennyi fiatal van. A pártszervezetekkel megállapodtam, illetve a megyei bizottsággal, hogy a Madisz anyagilag is fogják hathatósan támogatni, mivel a Madisznak ez az egyetlen komoly fogyatéka. Végül pedig ápr. 12-én tartottam egy aktív ülést, amelyen sajnos mindössze csak 25-en jelentek, mivel nem volt jól szervezetileg előkészítve. Az aktív ülés nivótlan volt és gyenge, mivel a résztvevők jelentős többsége nagyon gyenge kommunistákból állt. Mindössze két

---

Főiskolai Egyesületek Szövetségéhez, a MEFESZ-hez. Vö. Nagy István: A szegedi egyetemi és főiskolai ifjúsági mozgalom, 1944–1948. Szegedi Műhely, 2000. 31–58.)

¹¹ Torzítás: a mi diákszervezetünkben nem volt közvetlen egyházi befolyás.

¹² Sosem voltam sem jobboldali, sem baloldali: mindig „a harmadik oldal” hívének vallottam magam.

¹³ Kimaradt a róluk szóló szöveg.

¹⁴ Helyesen: KALOT. Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete.

¹⁵ Katolikus Lánykörök Szövetsége.

¹⁶ Perjési László (*1927), később országos KISZ-vezető, 1962–69 közt az MSZMP városi első titkára, 1974–80 közt a Csongrád megyei tanács elnöke, utána 1989-ig az Országos Takarékpénztár megyei igazgatója.

hozzászólás volt. A megbeszéltek munkaterv gyakorlati végrehajtásáról ápr. 26-ig jelentést kapok a megyei ifjúsági megbízottól.

Budapest, 1946. ápr. 16.

Szabadság!
Vértes Imre¹⁷ s.k.
Ifjúsági Titkárság!

BM II/5-f. OD-1503

---

¹⁷ Vértes Imre (1925–1988) 1942-től a Csillagbörtön kommunista foglya. 1944-ben Szegeden szervezte a Magyar Kommunista Pártot és a Kommunista Ifjúsági Szövetséget. Később országos párttisztviselő, 1976–85 közt a Népszabadság főszerkesztő-helyettese.

Államrendőrség szegedi kapitányság
Államvédelmi Osztály.

Tárgy: Péter László cserkészvezetőtisztt priorálása.¹⁸

Jelentés.

Szeged, 1947. június hó 14-én.

Jelentem, hogy a fenti tárgyú ügyben a nyomozást lefolytattam és annak eredményét a következőkben közlöm:

A fentnevezett ügy jelenlegi, mint múltbeli politikai magatartása megismerése végett környezettanulmányt vezettem, illetve jegyeztem be és annak során megállapítottakat a következőkben ismeretem:

Péter László született 1926 I. hó 4-én, Szeged-Jánoshalmán.¹⁹ Apja: Gergely, anyja Cselenák Ágnes, foglalkozása egyetemi bölcsészhallgató, Szeged, Londoni krt. 11. sz. alatti lakos.²⁰

A nevezett a felszabadulás előtt a Sz.E.I.-nek volt vezetőségi tagja²¹ és a felszabadulás után az egyetemi szabad szervezet, ugyanebből később megalakult Sz.E.F.I. elnöke volt, mely egyesületeket a belügyminiszter rendeletileg feloszlott.²²

Ebből az ügyből kifolyólag – mint a teljesen jobboldali szervezet elnöke, a nála tartott házkutatás során megtalált szej²³ iratok okán az Államvédelmi Osztályra előállították és az iratokat lefoglalták.²⁴ Letartóztatására nem került sor, mert sikerült helyzetét, illetve szerepét tisztáznia. A szegedi sajtóban is támadás érte jobboldali magatartása miatt, melyre ő egy cikkben válaszolt mindent cáfolva., jobboldali irányzata nem változott meg és még most is ilyen szellemben tevékenykedik.²⁵

Jelenleg nevezett az V. cserkészkerületben, mint vezető tisztt szerepelt, de egy régebbi lemondó levele alapján – mely szerint a vezetőtiszti állást nem vállalja – a folyó hó 12-én

---

¹⁸ Kedvelt ávós zsargon, műszó: valaki előéletének adatait összeállítani.

¹⁹ Ilyen képtelenséget! Jánoshalma Bács-Kiskun megyében van.

²⁰ 1946/47-ben professzorom, Klemm Antal közvetítésével a Püspöki Tanoncotthonban (a Tociban) voltam főlügyelő. A magasföldszinten a lépcsőtől jobbra az ő szobáskája, balra az enyém volt. Ablakomból a kápolna oltárára láthattam. Az igazgató Magyar Károly, a prefektus Fodor György volt. Kalocsai iskolánövérrek főztek, takarítottak számunkra.

²¹ Ez nem igaz. Elsőévesként épp hogy a Szegedi Egyetemi Ifjúság (SZEI) tagja lehettem.

²² Ez nem a mi szervezetünkre, hanem az utánunk következő Szegedi Egyetemi Ifjúsági Szövetségre (SZEISZ) vonatkozott. L. Nagy István: i. m. 58.

²³ Helyesen: SZEI.

²⁴ 1947. február 19-én, hamvazószerdán, amikor az otthoni ebéd után Szőregről visszamentem a Tociba, várt két polgári ruhás rendőr. Hazavittek Szőregre, és a SZEI padláson őrzött iratanyagát, amelyet egykori iskolatársam, a SZEI-nek valóban egyik korábbi vezetője, Koczás Sándor (1924–2000) bízott rám, amikor Pestre költöztek, bevitték velem a politikai rendőrségre. Szó szerint: zsákban a hátamon cipeltették. Éjszaka padon próbáltam aludni a rendőrségen. Délelőtt az elegáns, mandzsettás fehér ingben, nyakkendősen megjelenő Komlós János (1922–1980) két órán át faggatott. Naplómban így jellemeztem: „Egy fiatal, pesti zsúrfiú kinézésű, egyetemista dolgokban jártas nyomozó kérdezett.” Du. ½ 3-kor engedtek el. Őrzöm Koczás Sanyi május 9-i lapját, amelyben mentegetőzött „a szerencsétlen ügy” miatt: ti. az ő vallomása alapján jöttek értem a rendőrök.

²⁵ Iskolatársam, Pollák László (1920–2003), a Szegedi Népszavában valóban megtámadott, de ennek pusztán a tisztségért való viaskodás volt a mozgatórugója.

megtartott kerületi tiszti értekezleten levelében lévő lemondását elfogadták. Ezen lemondásának elfogadására az szolgáltatott okot, hogy Péter László, aki N. P. P. tag²⁶ volt, de már onnan is kimaradt, nem képviselte a baloldali irányzatot. A klerikális jobbszárnyal tartott és még tart ma is kapcsolatot. Miáltal mint baloldali nem megbízható. Mozgalmi szempontból sem használható, mivel politikailag kevésbé van tájékozódva, irányítható, főleg a jobbszárny részéről, mely ezt ki is használja. Ezt legjobban igazolja, hogy a szegedi püspöki tanoncotthon vezető tanára²⁷ és az ott lévő cserkészcsapat helyettes vezetője, mely csapatnak parancsnoka Fodor György katolikus lelkész, kivel szegedi, illetve kerületi viszonylatban cserkészvezetők, parancsnokok jobbszárnyhoz tartoznak. A cserkészlet szerint tiszt igazolva nincs. A nevezett nem haladó szellemű és nem alkalmas, illetve nem felelhet meg mint cserkésznevelő.

Az egyetemen tanulásban szorgalmas és ami ott történik mindenben részt vesz, de különösen olyan akciókban, melyek jobboldali irányzatúak.²⁸ Doktorrá avatása folyó hó 14-én történt. Baráti köre az egyetemi hallgatókból áll, szorosabb barátságban van Lökös Zoltán²⁹ bölcsészhallgatóval, aki N. P. P. tag. Erkölcsi élete nem kifogásolható.

K. m. f. t.

5978.

ÁBTL.3.15 0-11530

---

²⁶ Soha nem voltam párt tagja; a Nemzeti Parasztpárté sem. L. A Petőfi-párt meg én. = Péter László: Mindenkor csak feléd nézek, Szeged. Szeged, 2001. 353–358.

²⁷ Tanári oklevelet csak 1948-ban szereztem; vezető meg éppen nem voltam a Tociban. A jelentés keltezésének napján, 14-én avattak doktorrá. L. Doktoravatás. = Péter László: Szegedi sereg számla. Szeged, 1999. 311–314. Vö. Fenákel Judit: Szegedi Egyetem, 1971. okt. 8.

²⁸ Ez sem igaz!

²⁹ Lökös (1945-ig Lasz gallner) Zoltán (1925–1999) nyolc éven át (1935–43) osztálytársam a Baross Gábor Gimnáziumban, majd Gyakorlógimnáziumban, négy éven át (1943–1947) évfolyamtársam a szegedi egyetem bölcsészeti karán. Egyszerre avattak bennünket doktorrá. 1944 decemberétől – 1952 és 1956 közt kényszerű szünettel – a Délmagyarország munkatársa, 1962-től főszerkesztője volt, 1968-tól országos lapok (Magyar Hírlap, Magyar Nemzet) főszerkesztő-helyettese, végül a Vasárnapi Hírek főszerkesztője.

Államrendőrség szegedi kapitányság
Államvédelmi Osztály

Tárgy: Az V. cserkészkerület vezetőségi ülése,
és a cserkészvezetők közötti ellentétek.

Jelentés.

Szeged, 1947 június hó 16-án.

Jelentem, hogy az V. cserkészkerület tiszti vezetősége június hó 12-én vezetőségi ülést tartottak [!]. Az értekezleten megjelentek a kerület vezetői teljes számban. Az értekezlet anyagát Péter László ügye, illetve lemondása töltötte ki. A nevezettet a kerületi vezetők 1946 őszén választották meg a vezetőségbe, mint regösvezetőt.

Ő akkor egy levelet intézett a vezetőséghez, melyben kérte felmentését azzal az indokolással, hogy nagy tanulmányi elfoglaltsága nem engedi a tisztség elvállalását. Kifejtette még a levelében, hogy szívesen elvállalná a felajánlott tisztséget, illetve elvállalja, de nem tudja minden idejét cserkészügyekkel eltölteni.

A vezetőség demokratikus tagjai, most az a levelet felolvasták és elfogadták Péter László lemondását, bár már nem akart lemondani. A vezetőség még is úgy találta, most Péter László munkája káros a cserkészetre és elfogadta a lemondást. A vezetőségi tagok közül csak egyedül Tárkány Szücs Ernő³⁰ szavazott Péter mellett, és mikor látta, hogy mindenki ellene szavaz, [olvashatatlan szó] ő is a lemondását.

K. m. f. t.
5987.

ÁBTL 3.15. 0-11530

[Melléklet]

A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége 1947. március 23-án megtartott közgyűlésén megválasztott országos és kerületi vezetőség névsora.

Kerületek vezetősége.

V. kerület, Szeged székhellyel:

Vármegyei megbízott: Jochs József³¹

Vezetőtiszt: Péter László

Öregcserkész vezető: Pál Armand³²

Kiscserkész vezető: Toldi Lajos

Vízivezető: Juhász Nagy Béla

Regösvezető: Tárkány Szücs Ernő

Társadalmi vezető: Dombi Béla³³

Gazdasági vezető: Pollák László

Gazdasági ellenőr: Nagy Ernő

³⁰ Tárkány Szücs Ernő (1921–1984) jogi doktor, néprajzkutató, a népi jog úttörő szakértője. Hódmezővásárhelyen született, onnan indult pályája.

³¹ Jochs József (1902–1969) piarista tanár, 1941–1951 közt Szegeden.

³² Pál Armand emlékezetem szerint a gyufagyár igazgatója volt.

³³ Dombi (1934-ig Szigvárt) Béla (1907–?) gimnáziumi tanár.

4
1957. január 18.

BM-V. 11-75370/51

BM. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság
Politikai Nyomozó Osztálya

„Szigorúan titkos!”

Tárgy: „Erdősi” ügynök szóbeli jelentése.

Vette: Pálinkás r. nyőrgy³⁴
Idő: 1957. jan. 18.

Hálózati jelentés.

Szeged, 1957. január 18-án.

Az ügynök a találkozó alkalmával szóbeli jelentését – kiindulva az előző feladatból – 3 fő kérdés köré csoportosította:

[Törlés.]

3./ dr. Péter László író³⁵ és tudományos kutató jellemzése.

Dr. Péter László tudományos kutatóról és íróról Erdősi elmondta, hogy Péternek tudomására jutott Ökrös³⁶ nevű újságírórn keresztül, hogy a városban Pétert úgy minősítik egyesek, mint a magyar értelmiség forradalmi bizottságának szervezőjét szegedi viszonylatban, sőt egyesek összeesküvéssel vádolják. Ez ellen dr. Péter erélyesen tiltakozik, olyan kijelentést tett, hogy nem érdekli a politika és tartózkodni fog a nyilvánosságtól. Megjegyezni kívánom, hogy a közelmúltban dr. Péter kezdeményezte, hogy a szegedi írók egy politikamentes lapot indítsanak be megyei viszonylatban.³⁷

Intézkedés: Tekintve, hogy bizonyos ellentét mutatkozik az írócsoport tagjai között és dr. Péter László kellemetlen helyzetbe került, mivel összeesküvőnek tartják Pétert elbeszélgetésre behívatom s a beszélgetéstől függően esetleg rátérünk a fokozatos beszerzésére.³⁸

Pálinkás Ferenc
r. ny. őrgy.

M-18293

³⁴ Rendőr nyomozó őrnagy.

³⁵ Soha nem mondtam, tartottam magam írónak.

³⁶ Ökrös László (1926—1988) gyerekkori barátom, szőregi születés; tanítóképzőt, majd tanárképző főiskolát végzett, 1950-től tanított Bakson és a főiskolai gyakorló általánosban, majd 1952-től a Délmagyarország munkatársa, utóbb olvasószerkesztője lett. A Délmagyarországhoz Lőkös Zoltán hívta, s amikor ő belépett, Lőkös helyére került, mert őt meg egyidejűleg kirúgták. 1973-ban szintén Lőkös Zoltán fölhívta a Pest Megyei Hírlaphoz; 1976-tól az Új Tükörhöz került; olvasószerkesztőjeként hunyt el.

³⁷ Tévedés vagy hazugság; csupán a Tiszatáj folytatásáról, esedékes 1956. évi 6. számának megjelentetéséről volt szó. Ez sohasem jelent meg.

³⁸ Ez a jelentés csak 2005 szeptemberében került kezembe, de nekem már 1957 januárjában az volt a benyomásom, hogy Pálinkás be akar szervezni, s végül azért tartóztat le, mert nem álltam kötelnek. Ezt meg is írtam *Az én pufajkásom* című cikkemben 1989. december 16-án. Olvasható *Mindörökké Szeged* (1997) című kötetem 558. lapján.

Másolat.

B. M. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv.

Készült Szegeden, 1957. febr. 21 napján

A tanú vezető- és utóneve: Kiss Lajos³⁹

Születési hely és év: 1924. Szentés

Anyja neve: Jakab Erzsébet

Nemzetisége, anyanyelve, állampolgársága: magyar

Lakhelye: Szeged, Apáca u. 22/a.

Szociális származása: értelmiségi

Munkahelye: Szeged Városi Tanács

Iskolai végzettsége: egyetem

Pártállása: pártunkívüli⁴⁰

Büntetve nem volt.

A hamistanúzásra való figyelmeztetés után a hozzá intézett kérdésekre a következőket mondja el:

Péter Lászlót 1949 óta ismerem. Ismeretségünk onnan adódik, hogy nevezett min t tanársegéd, a nyelvészeti intézetben dolgozott. Tudomásom szerint 1949, vagy 1950-ben el lett távolítva az egyetemről politikai magatartása miatt. Közelebbről majd az Írószövetségbe való bekapcsolódásom után ismertem meg őt, - mint népies demokratát, de véleményem mindig az volt róla, hogy nem egy jellemes ember, aki[nek] szélsőjobboldali beállítottságát az októberi ellenforradalmi tevékenysége alatt ismertem meg. Mint olyan személy, aki nem híve a Kádár-kormánynak, szenvedélyesen szovjetellenes, amit saját baráti körében több esetben is kifejtett. Ezt a nézetét kommunisták előtt is nyilvánította.

1956 szeptember hónapban a Szegedi Írószövetség csoportjánál tisztújítást tartottunk, amit én vezettem le. Ettől az időtől kezdve Péter funkcióba került: szerkesztőbizottsági tag lett és lényegében a szegedi Tiszatáj szerkesztését is irányította.

Ezt a tisztségét az ellenforradalom ideje alatt és még azt követő időben is arra igyekezett felhasználni, hogy szovjet- és Kádárkormány-ellenes cikkek jelenjenek meg a Tiszatájban, azonban ezt azért nem sikerült neki végrehajtani, mivel kormányrendelet jelent meg arra vonatkozóan, hogy minden régi sajtótermék megjelenését felfüggesztették.

A Kádár kormány megalakulása után nevezett hozzákezdett a kormányintézkedések bojkottálásához, mivel fegyveres ellenállás lehetősége ebben az időben már nem volt részükre, így ideológiai téren igyekeztek támadni a kormányt. Pl. a rendszerről kijelentette, hogy: „vörös fasizmus” – „kommunista fasizmus” – és ehhez hasonló jelszavakat vetett fel.

---

³⁹ Kiss Lajos (*1924) 1957-ben egyetemi adjunktus, 1974-től docens lett a magyar irodalomtörténeti tanszéken. 1960-ban József Attila-díjat kapott. Kandidátusi fokozatot filozófiából (esztétikából) szerzett 1981-ben.

⁴⁰ Előtte a Magyar Dolgozók Pártjának (MDP), utána a Magyar Szocialista Munkáspártnak (MSZMP) tagja volt.

Egy alkalommal találkoztam Péterrel, aki megkérdezte tőlem, hogy milyen könyvet olvasok. Én erre azt mondtam, hogy Tolsztojt.⁴¹ Kijelentette: utálja a szovjet- és orosz irodalmat; ilyennel nem is foglalkozik. Ehhez hasonlóan igyekezett a párttagok és pártonkívüliek körében is a szovjetellenes hangulatot kelteni.

Az ellenforradalom alatt nevezett Szegeden egyik szervezője volt a „Petőfi Párt”-nak, ami Illyés Gyula és Németh László népiesek pártja volt.⁴²

A Kádár-kormány bojkottálására vonatkozóan és a szovjetellenes hangulat terjesztésére több hozzá hasonló társával együtt végezte és jelenleg is végzi az ellenséges tevékenységet. Nevezetesen Bódai Pál⁴³, Ökrös László, Vágvölgyi⁴⁴, Molnár István⁴⁵, Ertsey Péter⁴⁶, Osváth Béla⁴⁷, Végh Joachim⁴⁸ és Giday Kálmán.⁴⁹ Ezek a személyek Péter lakásán⁵⁰ jönnek össze – tudomásom szerint.

Tevékenységük abban nyilvánul meg, hogy a Kádár-kormányt és a szovjet csapatokat ideológiai eszközökkel kompromittálják és népszerűtlenné teyék.

Vallomásom helyesen van felvéve, helybenhagyólag aláírtam.

Felvette:
Bencze Sándor s. k.

Tanú:
Kiss Lajos s. k.

---

⁴¹ Félreértések elkerülésére: amikor a korzón összetalálkoztunk, nem Lev Tolsztojt, hanem Alekszej Tolsztojt könyve volt a kezében!

⁴² L. 25. j.

⁴³ Bódai Pál (*1921) korábban a Délmagyarország kommunista meggyőződésű szerkesztője volt, majd a laptól, pártból való kirűgása után az egyetemi könyvtár munkatársa, a bibliográfiai csoport vezetője. 1954 januárjában az ő beosztottja lettem.

⁴⁴ Vágvölgyi András (1930–1995) ekkor még a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat városi titkára. 1963-tól egyetemi adjunktus, 1981-ben kandidátusi fokozatot szerezve 1992-től docens, 1993-tól a szociológiai tanszék vezetője.

⁴⁵ Molnár István (1918–1989) jogot végzett, és ekkor az egyetemi könyvtár bibliográfiai csoportjának munkatársa, kollégám. 1957-ben a zaklatások előtt Pécsre költözött, az egyetemi könyvtár főmunkatársa, majd 1971-től a Pollack Mihály Műszaki Főiskola Könyvtárának igazgatója lett.

⁴⁶ Ertsey Péter (1921–1971) költő; jogi doktor; ekkor postatisztviselő. Vele és Lökös Zoltánnal alapítottuk 1947-ben a Tiszatítát. 1947–52 közt felelős szerkesztő, utána a kiadóhivatal vezetője lett, később a szerkesztésben is közreműködött.

⁴⁷ Osváth Béla (1926–1965) tanár, irodalomtörténész, kritikus, dramaturg; ekkor a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) megyei titkára. 1963-tól a Nemzeti Színház fődramaturgia. Mint a megyei szervezet nyelvi és irodalmi szakosztályának elnöke mentem vele 1957. január 10-én Pestre tájékozódni a társulat országos központjába és Hont Ferenchez, a kulturális ügyeknek akkori irányítójához (talán kormánybiztosához) a parlamentbe. Nagy hatással volt ránk a nagykörűt romos palotáival, pl. az egyik leszakadt falú ház emeletén félig a levegőben lógó zongorával. Kijárási tilalom lévén kora este nagy csönd volt; szállodai szobánkban hallottuk a lövést, amelyről utóbb tudtuk meg, hogy Bárdi Imre ávós tiszt életét oltotta ki. Később sokszor elmentem a tetthely mögötti házon leleplezett emléktáblája előtt.

⁴⁸ Végh Joachim (1921–1980) főiskolai tanár, történész, 1952–56 közt főigazgató-helyettes. Bányászcsaládból származott, népi kádernak tekintették; annál nagyobb volt a csalódás, amikor 1956-ban – heves természetével még fokozva – a forradalom mellé állt. A főiskola forradalmi bizottságának elnökhelyettesévé választották. Megtorlásul a közgazdasági technikumba száműzték.

⁴⁹ Giday Kálmán (1919–1989) tanár; Makón népi kollégiumi igazgató; 1951-ben a Vedres István Építőipari Technikum alapító és névadó igazgatója. 1955-ben leváltották. Rehabilitációja szóba került a József Attila Kör 1956. október 19-i vitaestjén. A forradalom alatt részt vett a Petőfi Párt szervezésében. Utána el kellett mennie Szegedről: a budai Arany János Gimnáziumban tanított.

⁵⁰ Szőregi lakáson (Szegfü u. 21.) közülük senki sem járt! Ellenben 1956 decemberében nyomozó követett a buszon, majd hazáig. Feleségem sokáig fölemlgette, hogy otthon az ágy alá is benéztem, nem bújik-e meg titkos rendőr.

r. fhdgy.⁵¹

Elek Imre s. k.

r. hdgy.⁵²

Másolat hitelül:

Szeged, 1957. máj. 4.

Fodor Margit

Pol. Oszt.⁵³ Gépírója.

---

⁵¹ Rendőr főhadnagy.

⁵² Rendőr hadnagy.

⁵³ Politikai osztály.

1957. március 5.

Politikai Nyomozó Osztály.
titkos!

Szigorúan

Adta: „Teleki” ü.

Vette: Pálinkás Örgy.
Idő: 1957. III. 5. (szóbeli jelentés)

„Teleki” fn. ügynök 1957. március 11-i jelentése.

„Teleki” fn. ügynök a fenti találkozó alkalmával beszámolt dr. Péter László magatartásáról az ellenforradalom ideje alatt. Ennek során az alábbiakat állapította meg:

1956 október 28–29- vagy 30-án – pontosan nem tudja – Petrovác István [a] szegedi írócsoporth titkára szerint dr. Péter László bement a „Tiszatáj” szerkesztőségébe, ahol fellépett és elmondta, hogy itt az ideje, hogy átvegye a szerkesztőséget. Ez alkalommal Petrovácnak elmondta, hogy a szerkesztőségből ki kell lépni Németh Ferenc, valamint Petrovác István íróknak is, mert ők balra kompromittálták magukat azzal, hogy a pártnak voltak tagjai (MDP-nak).⁵⁴

Ugyancsak dr. Péter László november végén Végh Joachim, Osváth Béla, Gidai Kálmán, Bodai Pállal egyetértésben ki akartak hozni illegálisan egy szegedi „Tiszatáj”-t (a Szegedi Írócsoporth irodalmi folyóirata). A fentieket Péter László kezdeményezte. A „Tiszatáj”-t úgy akarták megszerkeszteni, hogy az erősen Kádár ellenes legyen. Az első oldalon Illyés Gyula versét akarták közölni, azonban olyan verset, amely a „zsarnokság” ellen szól.⁵⁵ Ugyancsak közölni akartak Illyés Gyulától más, hasonló verseket is, valamint Benjámin Lászlótól és Tamási Lajostól gyűjtöttek olyan tartalmú verseket, amely nacionalista és elég ködösített, kétértelmű; többek között Tamási volt az, aki az ellenforradalom alatt megírta: „...Piros vér folyik a pesti utcán” c. verset.⁵⁶ Péter kifejtette, hogyha el is kobozzák ezt a lapot, akkor is elérik céljukat, mert dokumentálják ország-világ előtt, hogy a szegedi írócsoporth egyes tagjaiban él a nemzeti függetlenség eszméje.

Másolat hitelül:

Értékelés: Az ügynök jelentése értékes, mivel alátámaszt egy hasonló témájú ügynöki jelentést, mellyel bizonyítja több oldalról, Péter László ellenforradalmi ténykedését.

Intézkedés: Ennek alapján dr. Péter László irodalmi tudományos kutatóra javaslatot teszek biztonsági őrizetbe vételére.

Pálinkás Ferenc

⁵⁴ Ez „Teleki” kitalálása. Kiss Lajos vallomásából és a folyóirat impresszumából kitűnt, hogy már ekkor én szerkesztettem meg a Tiszatáj októberi, 5. számát, nem kellett tehát ezt követelnem. Éppen Petrovác István titkár megbízásából, Madácsy László elnök aláírta megbízólevéllel én képviseltem az írócsoporthot október 31-én a munkástanácsban. Németh Ferenc (*1932) iskolatársam, barátom volt, és sorstársam lett: egy láncra fűzve vittek bennünket Tökölre. Petrovác viszont november 4-e után azonnal átállt.

⁵⁵ Valóban: eleinte, 1956 novemberében, december elején, Illyésnek az Irodalmi Újság november 2-i számában megjelent nagy versét (*Egy mondat a zsarnokságról*) szerettem volna közölni. 1957-ben ez már csak álom lehetett.

⁵⁶ Vö. Péter László: Csepeli gyorsvasút. Magyar Nemzet, 2005. ápr. 30.

rny.örgy.
V-145871

Másolat hitelül:
Szeged, 1957. május 5.
Fodor Margit
Pol.oszt.gépírója.

ÁBTL-2.5.1-39/68

31-5603/57.

Másolat.

B. M. Csongrádmegyei Rendőrfőkapitányság Vizsgálati Alosztálya

Tanukihallgatási jegyzőkönyv.

Készült Szegeden 1957. március 6-án.

Perbiró József (Ba[r]cs, 1908. máj. 21. anyja: Obajecz Zsófia, jogi kari tanszék-vezető) Szeged, Juhász Gyula u. 8. sz. alatti lakos kihallgatása alkalmával.

Arra a kérdésre, hogy Péter László az ú.n. „forradalom” idején milyen tevékenységet követett el, az alábbiakat tudom előadni:

Péter Lászlót ez év febr. 9-én ismertem meg személyesen, amikor hivatalos egyetemi ügyben az egyetem autójával Budapestre utaztam, s a kocsiban ő is helyet kapott, hogy a budapesti Néprajzi Múzeumban adatot gyűjtsön a készülő Juhász Gyula-émlékkönyvhöz.⁵⁷ Korábban a Délmagyarban és a Tiszatájban megjelent írásairól tudtam róla, s megjelent egy cikke a Szeged Népe 1956 nov. 4-i számában is, amelyért később az MSZMP hivatalos lapjában dicséretet is kapott.

Az autóban néhány szót váltottunk, mert ő a gépkocsivezető mellett, elől ült, én pedig az oktatási rektorhelyetttel⁵⁸ hátul ültem. Említettem neki, hogy október 31-e körül nagyon kifakadtam a Paraszt Pártra, amikor jelezték nekem, hogy az MDP, ill. MSZMP székház bejárata fölé tanácsai engedély nélkül – mintegy önkényesen – elhelyezték a Szegedi Paraszt Párt festett „C” tábláját.⁵⁹ S csak akkor engesztelődtem ki, amikor telefoni érdeklődésemre az MSZMP-ből azt a választ kaptam, hogy Péter László kérésére ők ehhez hozzájárultak és a párt székházának egyik helységét át is adták a Paraszt Pártnak.

Erre azt felelte Péter László: „... igen, én személyesen intéztem el s helyeztem el a Paraszt Párt tábláját az MSZMP székházának bejárata fölé”. Még annyit jegyeztem meg Péter László előtt, hogy milyen parasztpárt az, amelyiket nem a parasztok, hanem az írók vezetnek? – Ennek valóságát el is ismerte s néhány szót szólott Veres Péterről, Erdei Ferencről, s Darvas Józsefről. Beszédének lényege az volt, hogy akik a maguk politikája szerint formázzák ezt a pártot.

Péter Lászlóval azóta nem találkoztam. Úgy tudom, hogy az egyetemi könyvtárban, vagy az utóbbi időben talán a Somogyi Könyvtárban dolgozik.⁶⁰

Mást előadni nem tudok, vallomásom az igazságnak megfelelően van felvéve, amelyet minden kényszer nélkül tettem. A jkv-et elolvasása után hh.⁶¹ Aláírtam.

---

⁵⁷ Össze van keverve két elintézni való!

⁵⁸ Pólay Elemérrel (1915–1988), a római jog professzorával.

⁵⁹ Elírás: *cégtábla* akart lenni; valójában nem a házra, hanem egyik földszinti szobájának ajtajára tettem ki papírlapot ezzel a szöveggel: „A Nemzeti Parasztpárt szegedi ideiglenes szervező bizottsága.” Vö. A Petőfi-párt meg én. = P. L.: Mindenkor csak feléd nézek, Szeged. Szeged, 2001. 355.

⁶⁰ A Juhász Gyula válogatott prózai írásainak korrektúráján dolgoztam: a Somogyi-könyvtár hírlapanyagára volt szükségem az eredetivel való összevetéshez. Meglep, hogy ezt Perbiró tudta. De ekkor még nem voltam a Somogyi-könyvtár dolgozója.

⁶¹ Helybenhagyólag.

Felvette:
Horváth
Tanú:
rny. őrgy.
Perbiró József sk.

Boldizsár

sk.

Dr.

Másolat hitelül:
Szeged, 1957. V. 4.
Fodor Margit.
ÁBTÉ-2.5.1-39/68

Jelentés

Adta: „Erdősi”

Vette: Pálinkás örgy.

Idő: 1957. márc. 6.

December közepéig 2-3 alkalommal voltam Péter Lászlónál, akit a Juhász emlékkönyv⁶³ szerkesztési ügyében kerestem fel az Egyetemi Könyvtárban, s akinél két ízben ott találtam Osváth Bélát, Tóth Bélát⁶⁴, Ökrös Lászlót, Giday Kálmánt, Keserű Bálintot⁶⁵, Nacsády Józsefet⁶⁶, egyszer Szabolcsi Gábort.⁶⁷ Péter asztalán láttam a Jugoszláviai Magyar szót, és néhány Jugoszláviából származó brosurát, így Kardelj⁶⁸ beszédét, Tito-beszédeket. Egyik alkalommal a Tiszatáj 6. számának kiadásáról volt szó, mire én azt mondtam, hogy erre nincs pénz. Ekkor feszegette Péter annak a lehetőségét, hogy hát akkor stencilen kellene kiadni valamit, melyből kiderülne, hogy a szegedi írók nem azonosítják magukat a Kádár kormány politikájával. Én azt mondtam, hogy Petrovác István⁶⁹ a karhatalomtól ha tud pénzt szerezni (mert ezt emlegette Petrovác), akkor kiadhatjuk a Tiszatáj befejező számát, s ennek kiadását vállalom, de csak olyan anyaggal, amibe ellenséges hang nincsen, hanem a kibontakozást segíti elő; mire többet engem meg se kérdeztek ebben az ügyben, s nem is közöltek velem semmit további tervükről. Egy alkalommal megtudtam, hogy Péter László Pestre megy. Kimentem az autóbuszhoz és átadtam neki egy levelet a Magvető Könyvkiadóhoz való eljuttatás érdekében (tiszteletdíj kiutalását kértem az emlékkönyvhöz), és akkor emlékezetem szerint Péter Lászlóval együtt utazott Pestre Osváth Béla is. (Nem

⁶² „Erdősi” saját kezével írta, csak a jobb felső sarokban olvasható adatokat írta idegen kéz, nyilván Pálinkás örnagyé.

⁶³ Az emlékkönyv (Juhász Gyula. 1883–1937) a Magvető kiadásában, Páku Imre (1910–1975) szerkesztésében 1962-ben jelent meg. Páku sehol sem nyugtázta, hogy Ertsey Péter és én mennyit segítettünk neki.

⁶⁴ Tóth Béla (*1924) népi kollégistaként szerzett tanári oklevelet. Ekkor a Juhász Gyula Kollégium igazgatója volt. 1958-tól a Somogyi-könyvtár munkatársa, párttitkára, 1973-tól 1990-ig igazgatója. József Attila-díjas (1970, 1986) író.

⁶⁵ Keserű Bálint (*1927) ny. egyetemi tanár, *professor emeritus*, 1956-ban Koltay-Kastner Jenő professzor aspiránsaként az egyetemi könyvtárban, velem egy szobában dolgozott, József Attila emléktáblája mögött. A forradalom után fölköltöztünk a szegszűnt személyzeti osztályra, Polányi Imre szobájába. Vitáztunk, de nem vérre menően: méltányolta szempontjaimat. A Szegedi Néplap 1957. január 13-i számában megjelent cikkében még elismerően méltányolta szerepemet, és „bátor cikknek” minősítette *Humanizmust, demokráciát!* címmel szintén a Szegedi Néplapban 1956. november 4-én kifejtett állásponyomat. Április 4-én ugyanazokon a hasábkokon már elítélően szólt rólam.

⁶⁶ Nacsády József (1924–1987) egyetemi adjunktus, 1969-től docens, csöndes rokonszenvezője volt a forradalomnak. Feleségmentől tudom, hogy anyagilag támogatta a velem együtt Tökölre internált, majd 2 év börtönre ítélt Németh Ferenc (*1932) újságíró, költő családját.

⁶⁷ Szabolcsi Gábor (1921–1989) tanári oklevelet szerzett. Szülővárosában, Makón, József Attila számos ismeretlen versének kéziratát gyűjtötte össze; ezek egy része Radnóti Miklós gondozásában jelent meg (Galamb Ödön: József Attila élete nyomában. Makói évek. Bp., 1941.) A forradalom után a Délmagyarország munkatársa lett, 1957–60-ban a Tiszatáj szerkesztője volt. 1959–64 közt egyetemi adjunktus. Rokkantsnyugdijasként Pestre költözött.

⁶⁸ Edvard Kardelj (1910–1979) szlovén politikus, a jugoszláv kommunisták vezető ideológusa, Joszip Broz Tito (1892–1980) köztársasági elnök és pártfőtítkár után a második vezető; ekkor Jugoszlávia miniszterelnök-helyettese.

⁶⁹ Petrovác István (*1933) 1955-ben a szegedi egyetemen szerzett orosz szakos tanári diplomát. 1956-ban mint a szegedi írócsoport titkára együtt voltunk a Tiszatáj szerkesztőbizottságában. A valóságban az 5. számot én szerkesztettem. 1957-ben Pestre költözött, tanított, majd 1964-től a Móra Ferenc Könyvkiadó irodalmi vezetője, 1977-től főszerkesztője, 1972–77 közt a varsói Magyar Kultúra vezetője volt. Költő, ifjúsági író.

emlékszem pontosan, hogy Vágvölgyi András is velük ment-e?)⁷⁰ Akkor Péter azt mondta, hogy a Forradalmi Értelmiségi Tanácshoz is elmennek Budapesten.⁷¹ Ez kb. december elején volt.⁷²

M-18293

---

⁷⁰ Vágvölgyi András nem volt velünk.

⁷¹ Nem emlékszem: lehet, hogy mondtam, de nem voltunk ott.

⁷² Helyesen: 1957. január 12-én.

1957. március 15.

Jelentés

Adta: „Erdősi”

Vette: Pálincás őrgy.

Idő: 1957. márc. 15.

Legutóbbi jelentésemben nem emlékeztem pontosan, kivel ment egy alkalommal Péter László autóbuszon Bpestre. Most egész határozottan emlékszem, hogy Reguli Ernő⁷⁴ egyetemi könyvtáros volt az útitársa.⁷⁵

Arra is határozottan emlékezem, hogy november és december hónapokban az Egyetemen Péter László mellett Bóday Pál egyetemi könyvtáros is sokat agitált az MSZMP-be való belépés ellen és Bóday általában szorosán együttműködött Péterrel a Kádár kormány népszerűsége ellen. Egy alkalommal Péter László kijelentette, hogy Székely Lajos és Szabolcsi Gábor is jártak nála november közepén és azt hangoztatták, hogy a Kádár-kormány ebben az összetételben még nem képviseli az egész magyar népet és a pártot.

Világosan emlékszem arra is, hogy a már említett Tito-féle magyarnyelvű brosurákat és Kardelj beszédét (ami szintén megjelent brosurában) az Egyetemi Könyvtárban gépelték le több példányban a gépíróknak. Hencz Aurél könyvtárvezető tudtával és teljes beleegyezésével. Arról, hogy egyéb uszító röplapokat is gépeltetett volna le akár Péter, akár Hencz., közvetlen tudomásom nincs, de egy körülmény azonban is feltételezi azt, hogy egyebeket is gépeltettek.

November hónap során Péter László volt az, aki mindenáron taggyűlést akart összehívni az írók számára, és ott állítsák össze a Tiszatáj új számát.

Értékelés:⁷⁶

Az ügynök jelentése értékes, mivel Péter László nacionalista tevékenységével foglalkozik. Ugyanakkor felderítette egy néhány író ellenséges tevékenységét, az ellenforradalom ideje alatt.

M-18293

Pálincás őrgy.

Másolat hitelül:

Szeged, 1957. III. 11.

Fodor Margit

Pol.Oszt.gépírója.

V-145871

---

⁷³ Szintén kézzel.

⁷⁴ Reguli Ernő (1929–2002) kollégám volt az egyetemi könyvtárban, a József Attila-kutatásban munkatársam.

⁷⁵ Rosszul emlékezett!

⁷⁶ Szintén kézzel.

Másolat.

B.M. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság Vizsgálati Alosztálya.

Gyanúsított kihallgatásáról jegyzőkönyv.

Készült Szegeden 1957. évi márc. hónap 20. napján ellenforradalmi tevékenységgel gyanúsított dr. Péter László kihallgatása alkalmával.

Atyjának családi és utóneve: Gergely⁷⁷

Anyjának családi és utóneve: Cselenák Ágnes⁷⁸

Születési ideje: 1926 év jan. hó 21 nap.

Születési helye: Jánoshalma.

Családi állapota: nő, felesége neve: Lakatos Klára⁷⁹

Honossága: magyar

Lakhelye: Szőreg, Szegfű u. 21. sz.

Foglalkozása: tudományos kutató

Vagyoni viszonya: felszabadulás előtt: vagyontalan

felszabadulás után: vagyontalan

Katonai viszonya: katona nem volt.

Fogságban nem volt.

Magasabb iskolai képzettsége: bölcsészeti doktorátus

Anyanyelve: magyar, ezenkívül: beszél még: francia, német

ír még: francia, német

Büntetve nem volt.

Testi, vagy szellemi fogyatkozása nincs.

Gyanúsított az ügyel kapcsolatban a következőleg nyilatkozik:

Apám nyugalmazott cső. tthts.⁸⁰, jelenleg eltartott, magas korára való tekintettel.⁸¹ Egy családi házzal rendelkezik, pártonkívüli. Egy nővérem van: Pál[I] Béláné, foglalkozása: Szőregen posta s. ellenőr, 35 éves, vagyontalan, pártonkívüli.

Elemi iskoláimat Mindszenten és Szőregen; középiskolámat és az egyetemet Szegeden

⁷⁷ Péter Gergely (1882–1967) Csíkmadarason népes, szegény erdelli családba született. 1904-ben vonult be katonának. Boszniai szolgálata után a csendőrség kötelékébe lépett. Apatinban, Szabadkán szolgált. 1918-tól Jánoshalmán, 1928-tól Mindszenten, 1933-tól Szőregen volt őrsparancsnok. 1936-ban szolgálata közben szerzett reumától szinte bénultan kényszerült nyugállományba.

⁷⁸ Péter Gergelyné Cselenák Ágnes (1894–1968) Veprovácon (Bács-Bodrog vármegyében; 1898-tól Veprőd, ma Krušćić) született népes középparaszt családban. Úgy *komendálták* Szabadkán szolgáló apámhoz. Kétévenként négy gyermeket szült: Etelka (1920–1922) korán meghalt; néném, Pál Béláné Péter Erzsébet (1922–1975) a szőregi postán dolgozott; bátyám, Péter Ferenc (1924–1944? 1945?) elektrotechnikusként az ózdi vasgyár műszaki tisztviselője volt; levontként hurcolták el a szovjet csapatok, és Focšaniban, hadifogolytáborban, bizonyára tífuszban pusztult el 21 éves korában.

⁷⁹ Teljes neve: Lakatos Klára Aranka (1926–2005). Vö. Péter László: Feleségem pályaképe. = P. L. : A Város cselédje. Szeged, 2006. 363–370.

⁸⁰ Csendőr tiszthelyettes. A mai rendfokozat szerint főtörzsőrmester.

⁸¹ Nem kora miatt, hanem mert 1945 után kollektív büntetésként minden egykori csendőrtől megvonták a nyugdíjat. Apám 1936-ban rokkantként vonult nyugállományba, így semmi szerepe nem volt a deportálásban, mégis minden jövedelem nélkül maradt. Valamennyiünket testvéréném tartott el; taníttatásomat is ő tette lehetővé.

végeztem. 1948-ban fejeztem be az egyetemi tanulmányaimat. Mint egyetemi hallgató, a szegedi Tudomány Egyetem Nyelvészeti Intézetében, mint gyakornok dolgoztam 1950-ig. 1950-től a karcagi, majd a makói múzeumot vezettem. 1954-ben kerültem a Szegedi Tud. Egyetem könyvtárába. Ez év febr. 1-én az Irodalmi, Történeti Intézetbe⁸² kerültem. Felszabadulás előtt politikai pártnak, vagy szervezetnek tagja nem voltam. 1945-ben a szegedi Nemzeti Paraszt Pártnak tagja lettem, azonban a pártból a későbbiek folyamán kikapcsolódtam.⁸³

1956. okt. 31-én a szegedi NP. megalakítását tűztem ki célul.⁸⁴ Ilyen irányban is fejtettem ki tevékenységet, a volt MDP. székházának helyiségei közül 2 szobát kaptunk s ugyanakkor kitettük a Paraszt Párt címerét⁸⁵, ill. a helység egyik ajtajára írtam ki: „Nemzeti Paraszt Párt”.

1951-ben nősültem, feleségül vettem Lakatos Klára tanárnőt, aki Szőregen tanít. Szüleimnek 1 családi háza van. Feleségem pártonkívüli.

A gyanúsítást megértettem, bűnösnek nem érzem magam. Az ellenforradalom⁸⁶ ideje alatt kifejtett tevékenységemet csupán a korábbi nézeteimben gyökerező eszmei zavar[ból] és félrevezettségéből kifolyólag tettem.

Elismerem azt, hogy november 2-án írt és nov. 4-én megjelent cikkem a „Szeged Népe” c. lapban valóban szovjetellenes volt. A cikkben az eseményeket (az ellenforradalmi eseményeket) „nemzeti szabadságharc”-nak értékeltem.

Tagadom, hogy a Kádár-kormány megalakulása után én olyan kijelentést tettem volna, hogy „vörös fasizmus”, vagy pedig „kommunista fasizmus” van Magyarországon.

Elismerem, hogy a szegedi Tudomány Egyetem könyvtárában megjelent Ertsey Péter, Osváth Béla, Végh Joachim, Budai⁸⁷ Kálmán, Ökrös László, Vágvölgyi, Molnár István nevű személyek, akikkel nem ellenforradalmi tevékenységet fejtettünk ki, s beszélgetésünk során szakma[i] ill. baráti légkör volt. Elismerem, hogy a „Szegedi Tiszatáj” c. folyóiratot szerettük volna megjelentetni, s ebből eredően több esetben beszélünk is, azonban azt tagadom, hogy mi a „Szegedi Tiszatáj” c. folyóiratban kormányellenes megnyilvánulást akartunk volna kidolgozni. Csupán arról volt szó, hogy olyan számot szerkesszünk, amelyben nem válik szükségessé sem a kormány ellen, ill. mellette való állásfoglalás. Beismerem, hogy én a Kádár Kormány megalakulása után nem érttem egyet a kormány több intézkedésével. Pl. szerettem volna, ha lengyel formára több pártrendszer alakuljon az országban, továbbá, ha a kormány folytatott volna a szovjet csapatok kivonására tárgyalást; nem érttem egyet a kemény, megtorló intézkedésekkel.

Beismerem, hogy 1956 dec. 28-i dátummal keletkezett „Kedves Endre bátyámnak” címzett levelet én írtam, saját írógéppemmel.⁸⁸

---

⁸² Helyesen: a Magyar Irodalomtörténeti Intézetbe. Baróti Dezső rektor forma szerint az egyetemi könyvtárból a néprajzi tanszékre helyezték át, mivel ott volt üres státus, gyakorlatban azonban az ő tanszékén kezdtem dolgozni az egyetemi hallgatóként már a munkálatokban résztvevő Ilia Mihállyal a Juhász Gyula kritikai kiadáson.

⁸³ Mint már megírtam: nem voltam a parasztpárt tagja, csak rokonszenvezője. A jegyzőkönyvet mégis aláírtam, nehogy ilyen jelentéktelen véleménykülönbség miatt magamra haragítsam a nyomozókat. Hiszen a jegyzőkönyv tele van pongyolaságokkal, nyelvhelyességi és helyesírási hibákkal.

⁸⁴ Nem én; én csak – mint már írtam, Giday Kálmán szorgalmazására – bekapcsolódtam a megalakulásba.

⁸⁵ A parasztpártnak nem volt címere. Megírtam: papírlapra írtam, s egyik ajtóra tettem ki a főliratot.

⁸⁶ Nyilvánvalóan ez is a rendőr szókinccse.

⁸⁷ Helyesen: Giday.

⁸⁸ E levelet Csatai Endre (1896–1970) soproni múzeumigazgató kollégámnak írtam. Rendszeresen leveleztünk.

Elismerem, hogy a „Szegedi Forradalmi Néptanács”-ban, mint a szegedi írócsoport képviselője egy alkalommal megjelentem, azonban többször a néptanács ülésén nem vettem részt.

Ellenforradalmárnak nem tartom magamat, s nem értek egyet [a] horthysta ellenforradalmi tevékenységgel.

Az ügygel kapcsolatban mást előadni nem kívánok. Jkv-i vallomásom[at] az igazságnak megfelelően tettem meg. A jkv. helyesen tartalmazza az általam elmondottakat, melyet átolvasás után aláírással is megerősíték.

Felvette:

Elek Imre sk.

Dr. Péter László sk.

gyanúsított

Másolat hitelül:

Szeged, 1957. V. 4.

Fodor Margit

Pol. Oszt. gépirója.

ÁBTL-2.5.1-39/68

E levelem indigós másolatát azért hozta be a házkutatást végző nyomozó, mert azt írtam benne, hogy nem szeretem a szovjet filmeket, mivel propagandák, de az olyat, mint amelyet a napokban láttam, Eizenstein történelmi filmjét, *A jégmezők lovagját*, méltányolom. Később sem ez a levelem, sem november 4-i cikkem nem került szóba: rájöttek, hogy egyik sem alkalmas vádemelésre.

Másolat.

B. M. Csongrádmegyei Rendőrfőkapitányság
Vizsgálati Alosztály.

Szigorúan titkos!

J a v a s l a t
közbiztonsági őrizet alá helyezésre.

Dr. P é t e r László /:1926. Jánoshalma, anyja: Cselenák Ágnes, tudományos kutató, bölcsész doktor, nős, magyar állampolgár, nemzetiségű:/ Szőreg, Szegfű u. 21 sz. alatti lakos.

Apja nyugalmazott cs. thts.⁹⁰ volt. Iskoláit Mindszenten, Szőregen, majd később Szegeden végezte. Különböző városokban dolgozott, mint muzeologus, a Szegedi Tud. Egyetem könyvtárában, mint tud. kutató dolgozott.

Az ellenforradalom ideje alatt a „Szegedi Forradalmi Néptanács”-nak volt tagja, ugyanakkor a Szegedi Paraszt Párt megalakításában is részt vett. Ugyanakkor tevékenységet fejtett ki annak érdekében, hogy a szegedi írók is csatlakozzanak a bpesti írókhoz, hogy nem ismerik el a Kádár kormány politikáját. Ennek érdekében a „Tiszatáj” c. folyóiratban Kádár[-] és szovjetellenes cikkeket akart megjelentetni. Az első oldalon olyan verset akartak közölni, amely a „zsarnokság”ellen szól.

Nevezett beismerő vallomást tett arra vonatkozóan, hogy a Kádár kormányt nem ismeri el s nov. 4-i cikkében szovjetellenes kitételek voltak.

Ellenforradalmi tevékenységét az alábbiak bizonyítják:

Kiss Lajos tanúvallomása.

„Kádár kormány megalakulása után nevezett hozzákezdett a kormányintézkedések bojkottálásához, mivel fegyveres ellenállásra lehetőség ebben az időben nem volt. Így pl. a rendszerről kijelentette: „vörös fasizmus, kommunista fasizmus”, s ehhez hasonlókat. Párttagok és pk-ek⁹¹ körében szovjetellenes hangulatot keltett.”

Dr. Perbíró József⁹² vallomása.

„dr. Péter a szegedi Paraszt Párt egyik szervezője s engedély nélkül az MSZMP⁹³ székház bejárata fölé önkényesen elhelyezte a Szegedi Paraszt Párt festett tábláját.”

Fentiek alapján javaslom dr. Péter Lászlót közbiztonság alá helyezni.

---

⁸⁹ Keltezetlen. Bármennyire furcsa, csak tényleges letartóztatásom (márc. 12.) és kihallgatásom (márc. 20.) után rendelték el „őrizetbe vételemet”. Vallomásomra ebben az iratban utalás van.

⁹⁰ Csendőr tiszthelyettes.

⁹¹ Pártonkívüliek.

⁹² Perbíró József (1908–1991) tanszékvezető egyetemi docens, dékánhelyettes, a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöke. Életfogytiglanra ítélték, amnesztiával szabadult.

⁹³ Magyar Szocialista Munkáspárt.

Egyetértek:

/Tihanyi József / sk.⁹⁴
rny. szds.⁹⁵
Pol. Oszt. Vezető

/Elek Imre/
rny. hdgy.

Másolat hitelül:
Szeged, 1957. máj. 4.
Fodor Margit.
Pol.Oszt.gépirója.
ÁBTL-2. 5. 1-39/68

XIX-B-1-ai-81-szn/1957 (2 db)

⁹⁴ Révai József (1898–1959) 1953 után kezdett – nyilván nem véletlenül – József Attila életművével foglalkozni. Szauder József közvetítésével fordult hozzám, mivel Szauder szerkesztette az Irodalomtörténeti Füzetek 1. számaként megjelent könyvecskémet, amely Espersit Jánosról, Juhász Gyula legjobb barátjáról és József Attila atyai pártfogójáról szólt, és számos új dokumentumot tárt föl (1955). Kapcsolatunkat, levélváltásunkat azért is tettem közzé, mert reméltem – hasztalan –, hogy ezzel helyi szektás ellenségeimet, Komócsin Mihályt és fullajtárjait valamelyest féken tarthatom. Révai valóban igyekezett segítségemre lenni, de Pol Pot megyében még ő sem tudott mérsékletet elérni. Vö. Péter László: Révai József szegedi kapcsolataihoz. = P. L. A szerette Város. Bp., 1986. 449–456.

---

⁹⁴ Saját kezével.

⁹⁵ Rendőr nyomozó százados.

ÁBTL-2.5.1-39/68

12

1957. március 30.

Kedves Révai elvtárs!⁹⁴

Férjemet március 12-én a Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság szervei előzetes letartóztatásba helyezték. Ártatlanságáról meg vagyok győződve, tudom, hogy semmiféle bűncselekményt nem követett el. Ezért van bátorságom azzal a nagy kéréssel fordulni Révai elvtárshoz – Révai elvtárs évek óta figyelemmel kísérte férjem irodalmi munkásságát –, hogy szíveskedjék közbenjárni – ha erre Révai elvtársnak módja van – a kivizsgálási eljárás meggyorsításában, illetve megszüntetésében. Bizonyos vagyok benne, hogy egy alaptalanul feljelentett, ártatlan ember szabadulásához járulna hozzá.

Szóreg, 1957 március 30.

Elvtársi tisztelettel

Dr. Péter Lászlóné
Címem: Szóreg,
Szegefű u. 21.

1957. március 31.

Jelentés⁹⁶

Adta: „Erdősi”

Vette: Pálinkás örgy.

Idő: 1957. márc. 31.

F. hó 26-án pesti utam alkalmából reggel, mikor helyet kerestem a zsúfolt vonaton, az egyik fülkében [törlés]⁹⁷ láttam meg, aki szintén Pestre utazott vissza. Beszélgetésünk lényegét alábbiakban foglalhatom össze:

[Törlés] mindenekelőtt közölte, hogy [törlés]⁹⁸ és Péter László ügyében felszólalt tegnap a képviselői értekezleten. Kiszabadításuk érdekében Pesten is elkövet majd mindent. Szerinte nem olyan súlyos az ügyük.

M-18293

---

⁹⁶ Saját kezével.

⁹⁷ Csak Nagy Sándor (1922–1990) lehetett. A Baumgarten-, Kossuth- és Sztálin-díjas író, akkor országgyűlési képviselő, a barátom volt. Tehetségéről meg voltam, vagyok győződve, ha tudtuk is, hogy túl hirtelen és túl magasra értékelték munkásságát, és elszaladt vele a ló... Irántam mindig barátságosan viselkedett, feleségemnek segítségére volt. Mivel az ő (később elhagyott) felesége, Nagy Sándorné Vass Margit (*1928) is Szőregen tanított, kapcsolatuk feleségemmel mindennapos lehetett. Nagy Sándor bátorította feleségemet, hogy Révai Józsefhez forduljon, s ő maga is szólt Révainak érdekemben.

⁹⁸ Talán Németh Ferenc neve van itt.

1957. március 31.

Jelentés⁹⁹

Adta: „Erdősi”

Vette: Pálinkás örgy.

Idő: 1957. márc. 31.

[*Törlés*] egy alkalommal, mikor Péter Lászlótól érdeklődött, hogy milyen gyűjteménye van az Egyetemi Könyvtárnak hasonló anyagból, Péter közölte, hogy az „Élünk” és az „Eszmélet” c. két illegális kiadvány megvan Hencz Aurélnál és azt is mondta, hogy biztosan Somogyi Könyvtárnak is küldtek ilyen kiadványokat. Kérdésre, honnan tudja ezt, Péter azt felelte: „Kérdezd csak meg Bezeréditől.”¹⁰⁰ Bezerédi Ertseynek egy alkalommal megjegyezte, hogy ő is kapott egy „Eszmélet” c. kiadványt, amelyet Ertsey aznapról kezdve elzárva tartott a szekrénybe[n], a többi anyaggal együtt, az anyag nem volt rendezve, sok lapnál még a vétel sem volt elintézve, ezért nem is lehetett csak rendezés után lebélyegezni őket. A Népszabadság egyik nemrég száma fényképet közölt amelyen a Szabó Ervin Könyvtár ilyen dokumentum anyagából mutat be illusztrációt.

Erdősi

M-18293

---

⁹⁹ Saját kézzel. Részlet.

¹⁰⁰ Bezerédi István (1915–1987) Debrecenben szerzett magyar-latin szakos tanári oklevelével Csongrádon kezdett tanítani. Itt kollégája volt Baróti Dezső. Baróti mint bölcsészkaros dékán (1952–55) hívta be 1952-ben az egyetemre oktatási osztályvezetőnek, majd mint rektor (1955–57) 1955-ben vitte magával a rektori hivatal vezetőjének. Bezerédi szintén Barótinak mint a városi pártbizottság tagjának (1955–56) köszönhette, hogy javaslatára 1956-ban ő lett a Somogyi-könyvtár igazgatója. Amikor az addig városi könyvtár 1973-ban megyei feladatot kapott, Tóth Béla lett az igazgató, Bezerédi pedig helyetteseként működött nyugdíjazásáig, 1978-ig. Jó szándékú, ám fölöttébb óvatoskodó vezető volt.

B. M. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság

Tárgy: Dr. Péter László

közbiztonsági
őrizetbe helyezése.

Szám:

HATÁROZAT

Dr. Péter László /név/leánykori név/: .....aki Jánoshalma községben 1926. I. 21-én született, anyja: Cselenák Ágnes személyi igazolvány sorszáma ....., foglalkozása: tudományos kutató, város, község, Szőreg, Szegfű út, utca 21. szám alatti lakosnak az 1956 évi 31. sz. tvr. 1. §-a alapján közbiztonsági őrizetbe helyezését rendelem el.

Indokok:

Őrizetbe 1957.III.16.¹⁰¹

Nevezett az ellenforradalom ideje alatt a „Szegei Forradalmi Néptanács”-nak volt a tagja. Részt vett a Szegei Paraszt Párt megalakításában is. Tevékenységet fejtettek ki annak érdekében, hogy a szegei írók is csatlakozzanak a budapesti írókhoz és ne ismerjék el a Kádár kormányt. Ennek érdekében a „Tiszatáj” c. folyóiratban Kádár kormány és szovjet-ellenes cikkeket akart közölni. Kádár kormány megalakulása után hozzákezdett a kormányintézkedések bojkottálásához, így pl. a rendszerről kijelentette: „vörös fasizmus, kommunista fasizmus”.

A szegei MSZMP székházának bejárata fölé elhelyezte a „Szegei Nemzeti Paraszt Párt” festett tábláját.¹⁰²

E határozat ellen a Legfőbb Ügyészséghez benyújtandó panasznak van helye. A panasznak a közbiztonsági őrizet foganatosítására nincs halasztó hatálya.

Szeged, 1957. márc...

/olvashatatlan aláírás/

A határozatot jóváhagyom.

Szeged, 1957. márc, ill. IV. 1.

Dobos Ferenc sk.

Megyei /fővárosi/ ügyész h.

Az előttem kihirdetett és közbiztonsági őrizetbe helyezésem elrendelő határozatot tudomásul vettem.

Ellene panasszal élek.

Szeged, 1957. márc....

Dr. Péter László sk.

¹⁰¹ Helyesen: 12. Jellemző, hogy a határozatot erről hetekkel később hozták meg.

¹⁰² Itt már festett tábláról szól a legenda!

Másolat hitelül:
Szeged, 1957. máj. 4.
Fodor Margit
Pol. Oszt. gépirója.

ÁBTL-2. 5. 1-39/68

16
1957. április eleje

Népköztársaság Elnöki Tanácsának
Elnökhelyettese

Biszku Béla elvtárs
Titkárságának,
Budapest

Révai József elvtárs megbízásából mellékelten küldjük Péter Lászlóné, Szőreg levelét.

Révai elvtárs kéri szíveskedjenek nevezett ügyét megvizsgáltatni és az eredményről őt
mielőbb értesíteni.

Eltársi üdvözlettel: Kis Janka

1 drb melléklet.

1-1984/a-87

XIX-B-1-ai-81-1-1984/a-87/1957 (2 d)

17
1957. április 3.

Politikai nyomozó Osztály
titkos!

Szigorúan

Adta: „Erdösi”

Vette: Pálincás rny.örgy.
Idő: 1957. ápr.3.

Ügynöki jelentés.
Szeged, 1957. ápr. 5.

Jelentés

F. hó 2-án a TTIT¹⁰³ helyiségében beszélgettem [törlés]¹⁰⁴ val, aki Péter Lászlóval kapcsolatban alábbiakat mondta: Ha nem lett volna Péter László novemberben annyira Kádár-kormányellenes, ma nem fenyegetne bennünket semmi veszély és mindnyájan tagjai lennénk a Pártnak. Péter László agresszív, csökönyös magatartására elsősorban ő fizetett rá, de ráfizettünk mi is, akiket ma a bizalmatlanság légköre vesz körül.

[Törlés]

Szerinte a szegedi irodalmi élet kibontakozását főleg Szabolcsi Gábor személye gátolja, akit senki nem szeret és helytelen a Párttól, hogy olyan befolyásos embert csináltak belőle.

„Erdösi”

Értékelés: 1./ Az ügynöki jelentés alátámasztja, hogy dr. Péter László befolyásos ember, azok közt a szegedi értelmiségiekénél, akik aktív szerepet vittek az ellenforradalom alatt. Jelzést ad ugyanakkor arról is, hogy a Péter kiemelésével többen elítélik Péter magatartását és hibáztatják magukat is, Pétert is korábbi álláspontjukért.

2./ Tájékoztat arról is az ügynök bennünket, hogy Szabolcsi Gábor szerepe az irodalmi életben hátráltatja annak kibontakozását. Ilyen jelzés már korábban is jött, de főleg Péter László és a köréje csoportosuló személyektől.

Pálincás Ferenc
rny. örgy.

Készült 2 pld-ban.
M-1829. 3

---

¹⁰³ Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat. Ez a szovjet mintára a Magyar Természettudományi Társulathoz (1841) 1953-ban létrehozott intézmény később és máig csak Tudományos Ismeretterjesztő Társulat.

¹⁰⁴ Bizonyára Osváth Bélával.

18
1957. április 26.

Belügyminisztérium.
Szám: 1-1984/a-1957.

Melléklet:
1drb.

Csongrád megyei rendőrfőkapitányság Vezetőjének.

S z e g e d .

Dr. Péter Lászlóné panaszbeadványát megküldöm.

Miniszter elvtárs 1957. május hó 5-ig tájékoztató jelentést kér Dr. Péter László őrizetbevételének okáról, ügyének jelenlegi állásáról és az ügyében folytatott vizsgálat befejezése után várható eredményről. A terhelő adatokat tartalmazó tanúvallomási jegyzőkönyveket vagy egyéb terhelő dokumentumokat is kérem megküldeni a csatolt beadvánnyal együtt.

B u d a p e s t, 1957. április 26 .

/Borgos Gyula/

r. alez.¹⁰⁵

BM.Titkárság vezetője

a

---

¹⁰⁵ Rendőr alezredes.

1957. április 26.

Belügyminisztérium.

Szám: 1-1984/a-1957.

Melléklet: 1 drb.

Csongrád megyei rendőrfőkapitányság Vezetőjének,
Szeged.

Dr. Péter Lászlóné panaszbeadványát megküldöm.

Miniszter Elvtárs 1957. május hó 5-ig tájékoztató jelentést kér Dr. Péter László őrizetbe vételének okáról, ügyének jelenlegi állásáról és az ügyében folytatott vizsgálat befejezése után várható eredményről. A terhelő adatokat tartalmazó tanúvallomási jegyzőkönyveket vagy egyéb terhelő dokumentumokat is kérem megküldeni a csatolt beadvánnyal együtt.

Budapest, 1957. április 26.

/Borgos Gyula)

r. alez.

a BM. Titkárság vezetője

ÁBTL-2.5.1-39/68.

20
1957. április 30.

BM. Titkárság.
7/3-1645/57.

Hollós Ervin r. ny. alezredes elvtársnak
Helyben.

Biszku¹⁰⁶ elvtárs kéri, hogy Péter László ügyét vizsgáltsd meg és a vizsgálat eredményét közöld.

Budapest, 1957. április 30.

r. alezredes

/:Bogors [így!] Gyula:/

Titkárság Vezető

ÁBTL-2. 5. 1-39/68.

---

¹⁰⁶ Biszku Béla (*1921) az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottságának, a Központi Bizottságnak, a Politikai Bizottságnak tagja, a budapesti pártbizottság első titkára, 1957–61 közt belügyminiszter, a megtorlás legkeményebb követelője.

21
1957. május 4.

B. M. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság
Politikai Nyomozó Osztálya

Szigorúan titkos!

PO-223-1./1957.

Tárgy: Dr. Péter László ügye

Mell.: 9 lap.

Hiv. sz.: 1-1984/a-1957.

Belügyminisztérium
Titkárság Vezetőjének,
Budapest

Fenti számra hivatkozva mellékelten felterjesztjük dr. Péter László Szőreg, Szegfű u. 21. sz. alatti lakosra vonatkozó anyagok másolatát.

Szeged, 1957. május 4.

Tihanyi József
ny. szds.

oszt. vezető
K: 2 pld-ban.
K: 1 pl.d Bpest,
1 pld. Szeged.

248-342/57

XIX-B-1-ai-81-223-1/1957 (2 d)

1957. május 4.

Porteleki elvt[árs].

Ezt a kérdést meg kell vizsgálatni. Beszélni kell Szegeddel, hogy milyen anyaguk van erre a személyre, s utána jelentsék mi van az ügyben.

57. V. 4.

Hi.:¹⁰⁸ 1957. V. 8.

Harangozó

ÁBTL-2. 5. 1.-39/68.

---

¹⁰⁷ Kézírással.

¹⁰⁸ Határidő.

Dr. Péter László cikke az ellenforradalom tobzódása idején

November első napjaiban, amikor az ellenforradalom Budapesten már levetette álarcát, s egyre inkább tért hódított véres, erőszakos, gyalázatos módszereivel a vidéken is – nem volt éppen tanácsos és népszerű dolog a humanizmus és a demokrácia nevében nyíltan szót emelni. Pedig voltak olyanok, akik a különböző fórumok adta lehetőségekkel élve józanságra, emberségre intették a felajzott kedélyeket. Szegeden ezek közé tartozik dr. Péter László nyelvész és néprajzkutató is, a Szegedi Egyetemi Könyvtár könyvtárosa is, aki a volt „Szeged Népe” november 4-i számába cikket írt „Humanizmust, demokráciát!” címmel.

Lapozzuk csak fel a volt „Szeged Népe” idézett számát. Íme a káosz közepette egy józan hang, egy higgadtan ítélni tudó ember, akinek egyébként az elmúlt évekből nem sok megköszönni valója volt és van, hacsak az nem, hogy két ízben is üldözték és céltáblául szolgált a helyi rákosista zsarnokoknak. Dr. Péter László korán észrevette, hogy az októberi országos megmozdulásban – enyhén szólva – nem minden volt rendjén. Akárcsak az ország más területein, Szegeden is feltámadtak Horthy ellenforradalmár legényei. „Aki ismeri a Horthy-ellenforradalom szomorú történetét, sajnálattal ismeri föl napjaink egynémely jelenségében egy ellenforradalom apróbb-nagyobb tüneteit” – írja cikke befejező részében dr. Péter az említett újság lapjain.

Akadnak elég szép számmal olyanok, akik az országos megmozdulás idején a saját kis pecsenyéjüket akarták megsütni a hirtelen támadt szalmalángokban. A tűzbe, a vérbe viszont minden lelkiismeretfurdalás nélkül behajították volna – mint ahogy sok helyen meg is cselekedték! – a kommunisták és a szocializmus híveinek tízezreit. Pedig ezek az emberek a XX. kongresszus óta megokosodtak, nem akarták és nem is akarják tovább folytatni és végrehajtani azt a politikát, amibe hosszú esztendőkön át belekergették, belekényszerítették őket az igaznak vélt, de valójában hamisan beállított pártszerűség alapján.

Akadnak hirtelen új diktátorok, vérszomjas ellenforradalmárok, akik ellen éppen úgy fel kellett lépni, mint a Rákosi-Gerő klikk ellen. Ezekre utalt dr. Péter László is, amikor ezeket írta: „Megnyergelve a tömegek jogos szembefordulását a sztálini korszak bűneivel, az 1944-ben megnyílt demokratikus fejlődésünk eredményeit is vissza akarják csinálni, úgy gondolják, valamiféle új 19-et lehet újra csinálni, kapitalista-feudalista restaurációt.”

Erre nemet kellett kiáltani, amit meg is tett a legválságosabb időkben dr. Péter, amikor még könnyen rádördült arra a puska, akire rámutattak, hogy kommunista vagy kommunista pártfogó. Dr. Péter László éppen akkor találta meg a kommunistákhoz vezető utat és emelt szót értük, amikor a felbujtók és az ellenforradalmárok nyomására sokan elfordultak tőlük. Szegedre konkretizálva dr. Péter is észrevette, hogy „...városunkban is, a nemzeti bizottság nagygyűlésén akadt demagóg meddően antikommunista hang, amely nem építő, nem szorgolja a nemzeti összefogás ma mindennél fontosabb ügyét.”

Minden becsületes ember és becsületes kommunista – aki legalább 1956 februárjában, ha hamarabb nem, számot mert vetni korábbi hibáival és bölintőjánosi mivoltával, amelybe belenevelték a hamisan deklarált és szajkózott pártszerűsége apellálva – örömmel üdvözölte a nagy felfordulásban dr. Péter László akkori kiállását, amely a nemzet egészébe vetett hit és bátorság mellett tele volt a demokrácia iránti féltéssel és aggodalommal. Ahogyan írta is: „...egyre aggasztóbbá válik egyes ellenforradalmi hangok megerősödése”.

Tele volt a mi életünk félreismeréssel és rettegéssel, amit a „Humanizmust, demokráciát!” című cikk írója éveken át viselt „esete” is bizonyít. Az osztályharcról alkotott merev és káros

¹⁰⁹ Lódi Ferenc névtelenül megjelent cikke a Szegedi Néplap 1956. december 19-i számában látott napvilágot.

elmélet alapján nem egyszer őt is üldözőbe vették, hogy elvonják a figyelmet az országos és helyi égető problémákról. A fáktól nem láttuk az erdőt, a bürokrácia bűnös útvesztőiben szem elől vették és vétették az embert, aki humanizmust és demokráciát akart már akkor, évekkel ezelőtt, amikor mi még sokan azt hittük, hogy abban és aszerint élünk.

Dr. Péter Lászlót és a hozzá hasonló embereket többé nem üldözni és elkergetni kell mellőlünk, hanem meg kell becsülnünk, szövetségesül kell fogadnunk őszinte, igaz emberségükért, s nem utolsó sorban a szocializmusért kifejtett alkotó tevékenységükért, ha igazán akarjuk járni gazdasági életünkkel egyetemben az új magyar szellemiség útját.

ÁBTÉ-25.1.-39/68.

Politikai
Szigorúan titkos!

Nyomozó

Osztály.

Tárgy: NPP.¹¹⁰ Vonaláról

Összefoglaló jelentés.
Szeged, 1957. május 8-án.

Dr. Péter László 1926. január 21., Jánoshalma, Cselenák Ágnes, lakik Szőreg, Szegfű út 21. sz. Osztályidegen. A NPP. egyik szervezője.

A párt szervezése 1956. okt. 31-én lett összehozva, először Dr. Péter László és Kovács Antal Nemzeti bank tisztviselő, Gidai Kálmán Ép.[ítőipari] Technikumba[n] tanár jöttek össze. Péter és Kovács mentek, valamint Gidai, akiket tudtak, amikor találkoztak az utcán értesítettek a gyűlés összejövételéről[!], mely[et] este 19 órakor tartot[t]ak meg.

Ezek után este 5 órakor összejöttek kb. 16-18-an a MDP. Földszinti helységében, ahol meg tartottuk¹¹¹ a gyűlést.

Péter elmondása alapján ő fél hatkor ért oda és ekkor már a vezetőség meg volt választva, neki egy funkciót hagytak ki, mely szervező titkári volt. Ő eszt [!] nem vállalta el elfoglaltsága miatt[t], valamint azért nehogy eszt [!] lássák, hogy ő funkcióra tör. Így [a] prop[aganda]titkári funkciót kapta.

Ezután az ő jelenléte alatt[t] ar[r]ol [!] volt szó, hogy fogják összehívni a volt tagságot, de ezt a vidéki viszonylatra gondolták.

Felvetődött, hogy körlevelet készítenek a falusi titkárokhoz és azon keresztül fogják őket értesíteni. A körlevél elkészítését és gépelését Rácz Károly [vállalta,] aki tudomásom [szerint] valamelyik cipésszövetkezetnél dolgozik.¹¹² A körlevelek széthordására Csepi József¹¹³ újságíró, Förgeteg Szilveszter¹¹⁴ újságírók vállalkoztak [!], mivel nekik úgy tudom van motorjuk. Ar[r]ol [!] már nem tudok, hogy széthordták vagy sem.

Felmerült egy olyan kérdés is, hogy szükség lenne pénzre és elhatároztuk [!], hogy adunk össze és úgy tudom, hogy mindenki 10 ft[ot] adott. Eszt [!] az összeget adminisztrációs költségre és papír[r]a szántuk.

Ar[r]ol [!] felvilágosítást, hogy kik a falusi titkárok Rácz Károly tud felvilágosítást adni, mivel ő volt a pártnak a gazdaságvezetője a párt megszűnéséig. Majd az volt a cél, hogy

---

¹¹⁰ Nemzeti Parasztpárt.

¹¹¹ Nem derül ki, a rendőrségi jelentés kinek a vallomását vette át, de ettől kezdve átvált többes szám első személybe. Ez a jelentés a sok rossz nyelvű és helyesírású rendőri dokumentum közt is föltűnően gyatra.

¹¹² Rácz Károly (1905–1981) az államosításig cipőkereskedő volt. A cipő-nagykereskedelmi vállalat osztályvezetőjeként ment nyugdíjba.

¹¹³ Csepi József (1931–1996) 1949-től volt a Délmagyarország, 1951-től a Fejér Megyei Néplap munkatársa, majd katonai szolgálat megszakításával 1954-től ismét a Délmagyarország, 1968-tól a Csongrád Megyei Hírlap dolgozója, a mezőgazdasági rovat munkatársa.

¹¹⁴ Förgeteg Szilveszter (*1926) vegyész, majd történelemtanári oklevéllel 1948-ban lett a Délmagyarország munkatársa. 1956 után kirúgták, ekkor segédmunkás lett, majd tanított. 1968-ban a Csongrád Megyei Hírlaphoz hívták, és szintén a mezőgazdasági rovat munkatársaként itt dolgozott nyugdíjazásáig, 1986-ig.

ezeket a titkárokat összehívjuk és megbeszéljük velük a további politikai feladatokat.

Szegedre vonatkozólag pedig az volt a döntés, hogy megalakítjuk az értelmiségi tagozatot. Ennek a tagozatnak a megalakítására Gallai¹¹⁵ vállalkozott, mivel ő volt a korábbi pedagógus szervezet képviselője.

Azok, akik jelen voltak a gyűlésen

Kovács Antal¹¹⁶ és felesége

Gidai Kálmán

Szecsárdi Boldizsár¹¹⁷ testnevelési tanár

Rácz Károly

Lökös Zoltán újságíró és felesége

Miklós Pál¹¹⁸ aki Tápéra való paraszt, valami felvásárló volt úgy tudom.

Elmondani kívánom, hogy volt egy jelenléti ív, melyen rajta voltak a nevek valamint rajta volt az is, hogy ki menyit pénzt [!] adot[t] a szervezet részére. Ez az ív tudomásom szerint Rácz Károlynál volt, mivel ő volt a gazdasági vezető.

V-145871.

H-12749

---

¹¹⁵ Giday!

¹¹⁶ Dr. Kovács Antal (1915–1989) jogász. A szegedi piarista gimnáziumban 1935-ben érettségizett, az itteni egyetem jogi karán 1941-ben szerzett doktori oklevelet. 1942-től Csíkszeredában városi jegyző. 1945-től Baján Bács-Bodrog vármegye főjegyzője. 1948-tól segédmunkás, 1952-től a Magyar Nemzeti Bank szegedi fiókjában csoportvezető. 1956-ban a bank munkástanácsának elnöke. Ezért elbocsátották. 1957-től a szegedi fodrász szövetkezet főkönyvelője. 1975-ben ment nyugdíjba, és második feleségével a fővárosba költözött.

¹¹⁷ Szecsárdy Boldizsár 1939–43-ban a Klauzál Gábor Gimnázium tanára volt.

¹¹⁸ Miklós Pál (1913–1968) hét és fél holdon gazdálkodott. 1949-ben a Nemzeti Parasztpárt Csongrád megyei titkára volt Szentesen. 1961-től a Tiszatáj termelőszövetkezet elnökhelyettese, a községi tanács végrehajtó bizottságának tagja.

II/5-d.alosztály.
Szigorúan titkos!
7/5-1645/57.
László ügye.

Tárgy: Dr. Péter

Jelentés.

Budapest, 1957. május 9.

Utasítást kaptam arra, hogy vizsgáljam meg Dr. Péter László /: Jánoshalma, 1926, Cselenák Ágnes /: Szőreg, Szekfű u. 21 szám alatt lakos ügyét, akit a Csongrád megyei Rendőrkapitányság politikai osztálya közbiztonsági őrizetbe vett.

Dr. Péter László az ellenforradalmi események során Szegeden tevékenykedett és 1956 októberében beválasztották a szegedi „Forradalmi Néptanács”-ba, ahol – bár ő tagadja – tevékenységet fejtett ki. A legfontosabb ezek közül, hogy megalakította a szegedi parasztpártot és annak vezetőjeként szerepelt.¹¹⁹ A volt MDP. helyiségben kaptak helyet, ahova ő személyesen tette ki a Parasztpárt jelvényét és cégtábláját. Részt vett még az úgynevezett Petőfi Párt szervezésében is.¹²⁰ Erősen követelte november 4-e után is, hogy a szegedi írók vegyék fel a kapcsolatot budapesti társaikkal és igyekezzenek gátolni a kormány tevékenységét. Jellemző még az is tevékenységére, hogy november 4-e után hangoztatta a lengyel út helyességét, amiből a legfontosabb következtetése az volt, hogy Magyarországon is be kell vezetni a több pártrendszer és ilyen formán „demokratikusabb” tenni társadalmi berendezkedésünket. Különös figyelemmel tanulmányozta Jugoszlávia jelenlegi politikai berendezkedését és november 4-e után erősen hódolt az úgynevezett „nemzeti kommunista” eszméknek és olyan álláspontra helyezkedett, hogy ha már egypárt-rendszer honosodik meg, akkor követjük a Jugoszlávok útját. Kihallgatása során elismeri azt, hogy valóban szervezte a Nemzeti Parasztpártot Szegeden. A „Forradalmi Tanács”-ban végzett tevékenységét tagadja és tagadja azt is, hogy olyan kijelentéseket tett volna a Kádár kormányról, hogy „vörös fasizmus” és „kommunista fasizmus”. Ezt tanúvallomási jegyzőkönyv bizonyítja, melyet Kiss László¹²¹ tanú vallomásáról vettek fel.

Dr. Péter 1956 szeptemberében tagja lett a „Tiszatáj” c. irodalmi folyóirat szerkesztőbizottságának, s ezután itt folytatta tevékenységét. 1956. november 4-e után társaival Osváth Bélával, Tóth Bélával, Ökrös Lászlóval, Gidai Kálmánnal és Szabolcsi Gáborral együtt meg akarta jelentetni a „Tiszatáj” hatodik számát, s amikor felvetették neki, hogy erre nincs pénz, különben is a kormány felfüggesztette mindenféle sajtótermékek megjelentetését, ő javasolta, hogy stencilen kell megjelentetni, s ennek a lapnak a főcélja az lenne, hogy dokumentálják ország-világ előtt a szegedi írócsoport nemzeti érzését és azt, hogy nem ért egyet a Kádár kormánnyal. A lapban megakarták jelentetni Illyés Gyula „Zsarnokság” című versét, valamint Tamás[i] Lajos néhány¹²² versét, amelyek köztudomásúan nacionalisták. Ezek között szerepelt elsőként: „Piros a vér a pesti utcán” c. lázító vers, mely az ellenforradalom ellen küzdő minden kommunista számára örökké emlékezetes marad. A „Tiszatáj” szerkesztőségéből kiküldte azokat, akik „balra kompromittálták magukat” azaz kommunisták voltak, így Németh Ferenc és Petrovác István írókat.

Dr. Péter László 1956. november 4-én a „Szeged Népe” c. lapban „a humanizmus és a

¹¹⁹ Megint hazudtak: az eddigiekből is kitűnt, hogy nem voltam a vezetője.

¹²⁰ Az ostobaságaikat egymástól vették át a nyomozók.

¹²¹ Helyesen: Kiss Lajos.

¹²² Csak egy!

demokrácia jegyében” címmel¹²³ egy cikket írt, amelyben kétségtelenül pozitív vonás, hogy fellép a fasiszta ellenforradalmi terror ellen, de ugyanebben a cikkében fellép a vörösteror ellen is, és az egész cikk erősen szovjetellenes. A „Szeged Népe”¹²⁴ később erről a cikkről egy dicsérő cikket írt, aminek szerzője Lódi Ferenc újságíró, akit Szegeden politikai kalandornak tartanak. Lódi Péter László baráti köréhez tartozik.¹²⁵ – Egyébként a cikk után Péter László felháborodottan tiltakozott az ellen, hogy őt kommunistának nevezték.¹²⁶

Meg kell még jegyezni azt is, hogy a Csongrád megyei Rendőrkapitányság politikai osztályára március elején Péter Lászlót behívták és figyelmeztették, hogy fejezze be illegális tevékenységét. Ennek ellenére tevékenységét folytatta. A fenti ügryhöz csatolt hálózati jelentések bizonyítják, hogy Péternek nem használt a figyelmeztetés.

Péter Lászlóról, hogy teljes képet kapjunk meg kell jegyezni azt, hogy apja csendőr tiszthelyettes volt, ő maga már 1945-ben a Parasztpárt jobbszárnyához tartozott és az úgynevezett népiesek csoportjához sorolták.

Őrizetbevétele és internálása [kézírással beszúrva: kb. ¹²⁷ őrizetbevétele] a Csongrád megyei Pártbizottság tudtával és beleegyezésével történt. Megjegyezni kívánjuk még, hogy Péter László személyével a Csongrád megyei Rendőrkapitányság politikai osztálya operatív célból akart foglalkozni.¹²⁸ Ez eddig azért nem történt meg, mert a megyei Pártbizottság nem értett egyet azzal, hogy Péter László elkerülje a büntetését.

Bokor Rezső rny. hdgy.
1. Harangozó¹²⁹

4 pld.

2 old.

---

¹²³ Még ezt sem tudja pontosan idézni!

¹²⁴ Akkor már Szegedi Néplap volt.

¹²⁵ Ellenkezőleg: ellenségeim közé tartozott: vetélytársának tartott 1954-ben a Somogyi-könyvtár igazgatói posztjáért való pályázásban, 1955-ben pedig Székely Lajos ösztönzésére ő is részt vett a *József Attila Szegeden* című tanulmányom miatt ellenem indított hajszában.

¹²⁶ Lódi nem nevezett kommunistának; azért tiltakoztam, mert egyoldalúan idézett november 4-i cikkemből.

¹²⁷ Közbiztonsági.

¹²⁸ Azaz: be akart szervezni besúgónak. L. Pálinkás őrnagy január 18-i jelentését.

¹²⁹ Harangozó Szilveszer (*1929) ekkor százados, 1972-től vezérőrnagy, 1977-től a III/III. csoportfőnöke. 1985-től altábornagy. L. Ungváry Krisztián: Egy szürke eminenciás. Népszabadság, 2006. febr. 22. Kézírasos aláírás.

26
1957. május 17.

Feljegyzés¹³⁰

Dr. Péter László a tételes jog értelmében nem követett el bűncselekményt, azonban az elfekvő vallomások és az akkori idők szellemi iránya valószínűsíti kommunista-, szovjetellenes beállítottságát, amennyiben a csongrádmegyei intézőbizottság hozzájárulásával történt a közb.[iztonsági] őrizet, úgy nem volna következetes annak feloldása.

Garamvölgyi¹³¹
vörgy.

[Más kézírással:]

]Biszkú elvtárs kéri vezérőrnagy Elvtárs¹³² véleményét.
A felülvizsgálatot Révai elvtárs kérte.

[1]1957. V. 15.

[Olvashatatlan aláírás]

r. örgy.

ABTL-2. 5. 1-39/68.

---

¹³⁰ Kézírással.

¹³¹ Garamvölgyi Károly (*1926) rendőr vezérőrnagy, 1980-tól a Vám- és Pénzügyőrség országos parancsnoka.

¹³² Garamvölgyi Károly. Furcsa, hogy ez a szöveg az előbbi után következik, holott nyilván időben ez az első.

Belügyminiszter Titkársága.

1-1984/a/1957. szám.

Révai József elvtársnak

Révai József elvtársnak

Helyben.

Dr. Péter László (Jánoshalma, 1926. Cselenák Ágnes, apja volt csendőr tiszthelyettes) szőregi lakos ügyében felesége által tett bejelentést az illetékes szervekkel kivizsgáltattuk.

Nevezett közbiztonsági őrizetbevételét a Csongrád megyei Pártbizottság hozzájárulásával a Csongrád megyei Politikai Osztály fogatosította.

Dr. Péter László az ellenforradalmi események során Szegeden fejtett ki tevékenységet. 1956 októberében beválasztották a szegedi „Forradalmi Néptanácsba”. Megalakította a helyi Parasztpártot.¹³³ Részt vett a Petőfi Párt szervezésében is.¹³⁴ November 4-e után követelte, hogy a szegedi írók vegyék fel a kapcsolatot budapesti társaikkal és igyekezzenek gátolni a kormány tevékenységét. A kormányról ismerősei és barátai körében becsmérlőleg nyilatkozott.

1956 szeptemberében tagja lett a „Tiszatáj” c. irodalmi folyóirat szerkesztőbizottságának. November 4-e után hasonló beállítottságú barátaival meg akarta jelentetni a „Tiszatáj” 6. számát. Amikor felvetették neki, hogy erre nincs pénz, javasolta, hogy stencilen kell megjelentetni, azzal a céllal, hogy dokumentálja mindenki előtt a szegedi írócsoport nemzeti érzését és azt, hogy nem ért egyet a Kádár kormánnyal. A lapban több ellenforradalmi verset akartak kinyomtatni, pl. Illyés Gyula „Zsarnokság”, Tamás[i] Lajos „Piros a vér a pesti utcán” stb. A „Tiszatáj” szerkesztőség[é]ből kiküldte a baloldali érzelmű személyeket.¹³⁵

1956. november 4-én a „Szeged Népe” című lapban szovjetellenes cikket írt.¹³⁶

Dr. Péter Lászlót ez év márciusában behívták a Csongrád megyei politikai osztályra, ahol figyelmeztették, hogy fejezze be illegális tevékenységét.¹³⁷ Ennek ellenére tevékenységét folytatta. Cselekményét több tanúvallomás bizonyítja.

A fentiek alapján dr. Péter László további őrizetbetartását indokoltnak tartjuk.

Budapest, 1957. május 18.

/:Borgos Gyula:/
r. alezredes
BM. Titkárság Vezetője

---

¹³³ Itt már én alakítottam meg! Holott Giday Kálmán nőgátására mentem el, s épp hogy odaértem, elkéstem...

¹³⁴ 1956. október 31-én még mi sem tudtuk, hogy a Nemzeti Parasztpárt Pesten Petőfi-párt néven alakult újjá. De a nyomozóknak már kellett volna tudniuk, hogy e kettő – egy!

¹³⁵ Ez is hazugság.

¹³⁶ 1956. december 19-én még lelkesen dicsérték ugyanezt az írásomat; most a lényege szovjetellenességgé zsugorodott.

¹³⁷ Ez megint hazugság. Január eleje óta, mikor Pálinkás őrnagy fölkeresett az egyetemen, senki nem tárgyal velem.

ÁBTL-2. 5. 1-39/68.

BELÜGYMINISZTERIUM
ORFK. II. Főosztály
Vizsgálati Osztálya.
Szigorúan titkos!

J e l e n t é s
Budapest, 1957. május 25-én

Feladatomból volt a Petőfi kör kialakulása körülményeinek felderítése, az ellenforradalom eszmei, politikai előkészítésében végzett tevékenységének megállapítása és a Nagy Imre – Losonczy csoporttal való kapcsolatának tisztázása. E célból a meglévő anyagokat áttanulmányoztam.

I. A Petőfi kör kialakulásának története.

Az 1954-es évben, Lakatos István¹³⁸ író kezdeményezésére a TTIT Thököly úti helyiségében [!] létrejött a fiatal értelmiség klubjának [!] alakuló ülése, melyen a DISz akkori vezetői közül is részt vettek. /Lakatos István ezzel kapcsolatos, részletes vallomása mellékelve./

A későbbiek folyamán a DISz Budapesti Bizottsága felkarolta ezt a kezdeményezést és mivel Lakatosék egy felhívult, politikamentes szervezetet akartak létrehozni, ezért ők kezdeményezték a DISz fennhatósága alatti Petőfi kör létrehozását. A Petőfi kör alapszabályát már Lakatos István (őrizetes) és Tánczos Gábor¹³⁹ együttesen készítették el. A Petőfi kör céljával a fiatal értelmiség marxista-leninista nevelését tüzték ki. (Ezzel kapcsolatban Hollós Ervin¹⁴⁰ elvtárs részletes feljegyzést készít, kihallgatandó még Huszár Tibor¹⁴¹, aki az egész Petőfi kör tevékenységére felvilágosítást tud adni.)

A Petőfi kör alakuló gyűlését 1955. márciusa és májusa közötti időben tartotta, a TTIT Kossurh-klubbjában. Vezetőséget választottak, melynek tagjai voltak:

Csatári	Dániel	142
Éri István ¹⁴³		
Fekete Ferenc ¹⁴⁴		
Györfy Sándor ¹⁴⁵		
Hordi		Gyula
Huszár Tibor		

¹³⁸ Lakatos István (1927–2002) költő, műfordító 1957–59-ben börtönt ült. 1983-ban József Attila-díjat kapott, 1992-ben elnyerte a Soros Alapítvány életműdíját, 1995-ben Kossuth-díjat.

¹³⁹ Tánczos Gábor (1928–1979) nevelés- és művelődésszociológus. Függetlenített ifjúsági mozgalmi tisztségviselőként, a DISz-iskola tanáraként szervezte a Petőfi Kör, és titkára lett. A Nagy Imre-pör vádlottjaként 15 évre ítélték, de 1962-ben amnesztiával szabadult. Öngyilkos lett.

¹⁴⁰ Hollós Ervin (*1923) szűcssegéd, illegális kommunista, újságíró, 1957-től rendőr ezredesként a megtorlás egyik irányítója. Feleségével, Lajtai Verával több könyvet írt 1956-ról.

¹⁴¹ Huszár Tibor (*1930) egyetemi tanár, akadémikus; akkor a DISz budapesti bizottságának titkára, a Petőfi Kör vezetőségi tagja.

¹⁴² Csatári Dániel (*1927) egyetemi tanár, történész; 1952–54 közt DISz-iskolaigazgató.

¹⁴³ Éri István (*1929) régész, muzeológus, a Nemzeti Múzeum munkatársa, a Bakonyi Múzeum, a Központi Múzeumi Igazgatóság igazgatója.

¹⁴⁴ Fekete Ferenc (1928–1998) közgazdász, a Közgazdasági Szemle főszerkesztője.

¹⁴⁵ Györfy Sándor

Kovanecz
Pataki Ferenc¹⁴⁶
Horváth Teri¹⁴⁷
Kasimir [Károly]¹⁴⁸

Ilona

A későbbiekben a DISz határozata alapján került a Petőfi-kör élére Tánczos Gábor. Miután a DISz létrehozta a Petőfi-kört, ez magával vonta Lakatos sértődését, aki úgy vélte, hogy az ő javaslatát a DISz kisajátította.

A Petőfi-köri vezetőségi ülések jegyzőkönyveiu nincsenek birtokunkba[n].

1956. közepéig a Petőfi-kör főleg csak Budapesten működött. Bár több esetben felmerült vidékre való kiterjesztésének szükségessége. 1956. második felében már több vidéki városban is tartottak a Petőfi-körihez hasonló vitát.

Szegeden József Attila-kör néven jött létre vita-fórum, 1956. október 21.-én. (Ezzel kaspcsolatban csatolom [a] Szegedi Egyetem c. újság 1956. október 21.-i számát, melyben „A József Attila Kör vitái elé” címmel közölnek vitaindító cikket.¹⁴⁹

A cikk szerint példaadó vitára a Petőfi-kör eddigi munkája. Figyelemre méltó az alábbi rész: „Az egyetlen, az objektív igazság, amely a lenini ismeret-elmélet szerint nem lehet más igazság, mint a dolgozók igazsága, tehát szükségképpen „pártos igazság”. Ennek jegyében kell a József Attila Köör vitáinak megindulniok...” „Nemzetközi látókörunket tágítaná, ha külön vitaestet szánnának a József Attila Kör vezetői a szocialista demokrácia és a szocializmus nemzeti útjai időszerű kérdéseinek megbeszélésére.” Figyelemre méltó az is, hogy a cikk írója (Péter László) Masaryktól közöl idézetet.¹⁵⁰

Molnár András

rny. fhdgy.

V–150 386/5

---

¹⁴⁶ Pataki Ferenc (*1928) szociálpszichológus, egyetemi tanár, akadémikus; 1953–55-ben a DISZ agitációs és propagandaosztályának vezetője.

¹⁴⁷ Horváth Teri (*1929) Kossuth-díjas színész; akkor a Madách Színház tagja.

¹⁴⁸ Kazimir Károly (1928–1999) Kossuth-díjas rendező; ekkor a Miskolci Nemzeti Színház rendezője.

¹⁴⁹ Ezt a cikket én írtam. Nevem, mint utóbb a jelentést író is szükségesnek tartotta föltüntetni, ott van alatta.

¹⁵⁰ Nem tudom, miért tartotta a nyomozó figyelemre méltónak Masaryk közismert mondását: *A demokrácia – diskusszió*. Azaz: vita.

Jelentés¹⁵¹

Adta: „Erdősi”

Vette: Pálinkás

Idő: 1957. júl. 3.¹⁵²

F. hó 3-án délelőtt [törlés]¹⁵³ egyetemi könyvtárossal a Lenin utcában¹⁵⁴ találkoztam, az alábbi eredménnyel.

[Törlés] lobogtatta a mai Délmagyart, amelyben ő is benne van a Péter László féle csoportosulás egyik tagjaként említve.¹⁵⁵ Azt hangoztatta, hogy az erre vonatkozó anyagot [törlés]¹⁵⁶ könyvtáros szolgáltatta, [törlés], aki pedig az Egyetemi Könyvtárban októberben állandóan szócsöve, hírharangja volt az ellenforradalomnak.

[Törlés] egyébként azt állítja, hogy egyetlen egy alkalommal sem volt ott a Péter László csoportban, persze néha azért elbeszélgetett Péterrel, a dolgok állásáról, és megvitatta a helyzetet. Viszont rögeszmének nevezte azt a tálalást, mintha ott az Egyetemi Könyvtárban bármiféle összeesküvés is folyt volna. „Mindenesetre elteszem jobb időkre az újságot, és minden olyan számát, ami az egyetemen történekekkel foglalkozik” – mondotta.

Röviddel [törlés] után találkoztam [törlés]¹⁵⁷ is, aki éppen akkor vette meg a mai lapot és szintén arról beszélt, hogy Szabolcsi túlméretezte a cikk mondanivalóját, mert ott a Péter László szobájában (ahol ő is ott szokott lenni) semmiféle összeesküvés nem folyt, legfeljebb annak találgatása, hogy Tito hogyan reagál az eseményekre és, hogy pártvezetés meg tud-e szilárdulni kizárólag a Kádár János kezében.

M-18293

---

¹⁵¹ Kézzel írva.

¹⁵² Ez a három sor ezúttal írógéppel.

¹⁵³ Vagy Bóday Pál, vagy Molnár István.

¹⁵⁴ A korábbi és a mai Kárász utcában.

¹⁵⁵ Szabolcsi Gábor: *Az ellenforradalmi események a szegedi tudományegyetemen* című cikksorozatának nyolcadik folytatásában, a július 3-i részben Végh Joachim, Osváth Béla, Giday Kálmán, Bóday Pál és Molnár István neve fordul elő.

¹⁵⁶ Nem tudom, kit említhetett.

¹⁵⁷ Ez valószínűleg Keserű Bálint volt, hiszen vele voltam egy szobában.

1957. július 25.

Jelentés¹⁵⁸

Adta: „Erdősi”

Vette: Pálinkás

Idő: 957. júl. 26.¹⁵⁹

[Törlés] tanársegéddel folytatott beszélgetés során a Baróti ügyével kapcsolatban kijelentette, hogy megvárják míg Szegeden is megalakul a népbíróság és egy per formájában vonják felelősségre őket. Szerinte emiatt Szegeden hagyták mind a 17 vádlottat ebben az ügyben, így Péter Lászlót, Németh Ferencet és Kovács Józsefet¹⁶⁰ is, Perbíróval együtt.

[Törlés]val folytatott beszélgetésben közölte, hogy a népbíróságok felállítása azt jelenti, hogy az eléjük kerülő ügyekben a legenyhébb büntetés 10 évtől halálbüntetésig terjedően. Emiatt Szegeden is előveszik az összes eddig letárgyalt ügyeket és mindenben súlyosbító büntetés kiszabást fogunk hozni.

Szeged, 1957. VII. 25.

Erdősi

Pálinkás örgy.

M-18293

Fné.

ÁRTL-2.5.1-39/68.

---

¹⁵⁸ Saját kézzel.

¹⁵⁹ Ezek az adatok írógéppel vannak írva.

¹⁶⁰ Kovács József (1926–1958) a forradalom szegedi főszereplője. Kivégezték.

31
1957. július 25.

Politikai
Szigorúan titkos!

Nyomozó

Osztály.

Adta: „Sziklai” ü.¹⁶¹
Vette: Molnár rny.szds.

Idő: 1957. VII.25.

Ügynöki jelentés.¹⁶²
Szeged, 1957. július 25.

Tárgy: Szabolcsi Gábor ügye.

[Törlés]

Bővebbet: Bódai Pál, Péter László (rengeteget, annakidején egymás ellen folytatták a politikai harcot).

[Törlés]

Molnár István

rny.szds.

Készült: 2 pld-ban.

M-41884

---

¹⁶¹ Ügynök.

¹⁶² Nagyon csonka!

1957. augusztus 1.

Politikai Nyomozó Osztály
titkos!

Szigorúan

Adta: „Sziklai” ü.

Vette: Molnár rny.szds.

Idő: 1957. aug. 1..

Ügynöki jelentés.
Szeged, 1957. aug. 6.

Csak igen foghíjasan nyilatkozott – több, főleg személyekre irányuló kérdésre nem válaszolt, mondván: nem árulja el, mert „nagyon fontos helyen gyűjtik az anyagot ellene” (t.i. Szabolcsy G. ellen).

2./ 1942–44 közt a szegedi egyetemen volt hallgató. Péter László (jelenleg internálva) és Koczkás Sándor¹⁶³ (a pesti Magyar Intézet adjunktusa) jól ismerik ekkori működését.

„Sziklai”

Értékelés:

Ügynökünk jelentése felhasználható. Szabolcsi Gábor újságíró tevékenységével kapcsolatban ad konkrét adatokat.

Molnár István
rny. szds.

M-41884

---

¹⁶³ Koczkás Sándor (1924–2000) iskolatársam volt a Baross Gábor Gimnáziumban, majd egyetemi társam. Szabolcsi Gábor barátja és a Szegedi Egyetemi Ifjúság (SZEI) életében munkatársa. Szegeden 1942-ben kezdett tanulmányait a háború miatt késve, 1950-ben a pesti egyetemen fejezte be, s ott lett a magyar irodalomtörténeti tanszéken gyakornok, tanársegéd, adjunktus, 1974-től docens.

Önéletrajzom

1926. január 21-én születtem Jánoshalmán. Édesapám, egy sokgyermekes, erdőkitermelésből és földművelésből élő szegényparaszt családból származott: 1882-ban született Csíkmadarason, ha jól emlékszem, a család nyolcadik gyermekeként.¹⁶⁴ A nagy népszaporaságú Székelyföldön a századforduló tájékán a kivándorlás volt a szociális feszültség megoldása ("kitántorgott Amerikába másfélmillió emberünk" – ahogy József Attila írta, szintén székely apjára¹⁶⁵ is értve); az én apám más útját választotta a földtelenségéből, szegénységből kivezető útnak. Rendes időben teljesített balkáni katonai szolgálata után továbbszolgáló maradt (Zugsführer: szakaszvezető), majd onnét a 900-as évek elején átlépett a csendőrséghez. E minőségben szolgált dél-bácskai városokban, Apatinban, Zomborban, Szabadkán. Az első világháború idején ismerkedett meg édesanyámmal, s őt 1918 őszén feleségül vette.

Anyám veprődi (Bács-Bodrog vm.) középparaszt családnak volt hetedik, legkisebb gyermeke. Testvérei, míg éltek, jórészt Jugoszláviában maradtak; egyik bátyja a 30-as évek körül áttelepült Magyarországra, Baranyába; ennek egyik fia, Cserhalmi István tüzér százados jelenleg Nagyatádon.

Szüleim házasságkötésük után Jánoshalmára kerültek. Ott érte őket a háború vége, s a két forradalom. A Tanácsköztársaság ideje alatt apám is „vörösőr” volt, bár ez távolról sem jelentette, hogy tudatosan a proletárhatalom oldalán állott volna.

1920-ban született első gyermekük, Etelka, egy-két éves korában meghalt. 1922-ben született Erzsébet néném, aki négy középiskola után varrónő lett, majd mivel szeme ezt a munkát nem bírta, a 40-es években postatisztviselő; jelenleg posta-segédellenőr Szőregen. Politikai tevékenységet soha nem fejtett ki, munkáján kívül csak a családi háztartás érdekl. 1949-ben férjhez ment Páll Béla vámőr őrmesterhez.

1924-ben született Ferenc bátyám középiskolája után villamosipari felső-iskolát végzett Szegeden, s utána az érdi vasgyár villamosműhelyében dolgozott műszaki tisztviselőként 1942-től. 1944-ben, a gyár és a város erőszakos kiürítéskor ő is eltávozott onnan, december elején fogságba esett, azóta nyomtalanul eltűnt. Egyes ózdi szemtanúk állítása szerint Foksaniban egy kórházban betegen látták. Szüleim évekig várták haza, csak legutóbb nyugodtak bele halálának tudatába.

Magam, mint mondtam, 1926-ban születtem. Két év után apámat áthelyezték Mindszentre, itt kezdtem elemi iskoláimat, majd 1933-ban jelenlegi lakóhelyünkre, Szőregre, ahol elemi iskoláim befejeztem, majd bejáró diákként elvégeztem a gimnáziumot és az egyetemem.

Apám időközben a szolgálat közben szerzett erős reumája miatt már 1936-ban nyugdíjba ment. Anyám örökségrészesedéséből még a 20-as évek elején kis házat építettek Jánoshalmán, majd 1934-ben azt eladva megvették és rendbe hozták a jelenlegi házunkat. Más vagyona egész életük során nem tettek szert.

Feleségem, Lakatos Klára Aranka tanárnő; vele 1951-ben kötöttem házasságot. Apja, Lakatos Lajos középparaszt családból származott, s örökségként 4-5 hold földdel is rendelkezett, míg az egyik szőregi tsz-nek föl nem ajánlotta. Tűzoltó, majd városi altiszt, utóbb gazdasági nyomozó volt, jelenleg pedig a szőregi kultúrotthon gondnoka. MDP párttag volt. Feleségem anyja ugyancsak szőregi középparaszt családból származik.

Feleségem középiskolai tanulmányai után tanítóképzőt végzett, majd 1951-től kezdve

---

¹⁶⁴ Jól emlékeztem.

¹⁶⁵ Azóta tudom: félig sem székely, hanem román; „egészen az”.

levelező hallgatóként elvégezte a pedagógiai főiskolát, s így jelenleg mint magyar–történelem szakos általános iskolai tanárnő tanít Szőregen. A pártnak nem volt tagja, bár egyszer, jó társadalmi munkája alapján (községi béketitkár, a Hazafias Népfront járási elnökhelyettese volt) erre fölszólították, de mások – tekintettel csendőr apósára – figyelmeztették, hogy tagfölvételi kérelmét úgyis elutasítják, tehát nem is adta be. Oktatói munkájáért többször kapott hivatalos dicséretet, év végi jutalmat.

A gimnáziumot 1935 és 1943 között végeztem a szegedi Baross Gábor gyakorlógimnáziumban. Elsőben félévkor kettőből buktam, a többi alsó osztályokban elégséges és jórendűség között váltakoztam, ötödiktől kezdve jelesrendű lettem, és végül *kitüntetéssel* érettségiztem. Ennek következtében mind jobban tehermentesítettem apámat az iskolai és tankönyvbeszerzési költségek alól (ami három gyerek esetében a nyugdíjhoz képest jelentős összeg volt), sőt év végi pénzjutalmakkal és felsőosztályos koromban úgyszólván rendszeres házitanítószkodással (nemegyszer felnőtteket készítettem elő polgári iskolai vizsgákra, különbözetikre), szinte magam kerestem meg az iskolai költségeket, csupán a ruházzkodásra és ellátásra kellett apámnak gondolnia.

1943 őszén beiratkoztam a szegedi tudományegyetem bölcsészeti karára, magyar–latin–filozófia szakokra. 1945-ben jeles és jó eredménnyel alapvizsgáztam, 1947-ben hasonló eredménnyel szakvizsgát, majd *summa cum laude* eredménnyel magyar nyelvészetből mint főtárgyból, magyar irodalomból és magyar néprajzból mint melléktárgyaktól doktorátust szereztem. 1948-ban jeles eredménnyel megszereztem szaktárgyaimból a középiskolai tanári oklevelet.

1946. február 1-jétől már az egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének alkalmazottja (fizetéstelen gyakornok, majd demonstrátor) voltam. (Ezért van, hogy jelenleg már 11 évi állami szolgálati időm van.) 1950-ben politikai okokból eltávolítottak az egyetemről. Kilenc hónapnyi állástalanság után 1950 decemberében a Múzeumi Központ megbízott a háború során elpusztult karcagi múzeum újjászervezésével. 1951-ben megnyitottam a karcagi múzeumot, és a Szolnok megyei pártbizottság¹⁶⁶ segítségével létrehoztam az első magyar termelészövetkezeti múzeumot Túrkevéen. 1952 januárjával áthelyeztek, légyegében hasonló föladattal, Makóra. Még abban az évben megnyitottam az állandó József Attila, hagymatermesztési és régészeti kiállításokkal a makói múzeumot. 1954 januárjában sikerült visszakerülnöm Szegedre, az egyetemi könyvtárba. Itt bibliográfiai munkám mellett több alkalmam nyílt a Makón megkezdett irodalomtörténeti kutatásaim folytatására. Az 1954/55. és 1955/56. tanévben mint meghívott előadó az egyetemen a magyar szakos hallgatók számára előadást tartottam heti 2 órában a magyar népköltészetéről.¹⁶⁷ 1957 februárjában tudományos kutatói minőségben visszakerültem a bölcsészeti karra, a Magyar Irodalomtörténeti Intézetbe, hogy a Magyar Tudományos Akadémia munkatervében szereplő szövegkiadási munkákat, Juhász Gyula összes művei kritikai kiadásának sajtó alá rendezését, Baróti Dezsővel közösen elvégezzem.

Közben, 1947 őszén néhány hónapig a Nemzeti Parasztpárt szegedi napilapjának, a Szegedi Friss Újságnak voltam munkatársa, majd 1948 januárjában a szegedi Pázmány Péter Népi Kollégiumnak voltam negyed évig igazgatója.

Tudományos érdeklődésem egy töről fakadt politikai érdeklődésemmel. 1941-ben ismerkedtem meg először a népi írók, az ún. *falukutatók* könyveivel. Ők keltették föl bennem

¹⁶⁶ Pontosabban egy munkatársuk, Vida Béla készséges támogatásával. Hálával gondolok rá, mert egyedül volt, aki nem érezte velem „osztályidegenségemet”, „titoizmus” miatti gyanús helyzetemet. Keszeg Istvánnal, városivá bővített téveszmúzeum igazgatójával (utóbb a bajai, gyulai, pécsi, sárospataki, debreceni múzeum igazgatójával, címzetes egyetemi tanárral) rendeztük az ország első (és egyetlen) termelészövetkezeti múzeumát. Az ötlet az enyém volt, a kolhoz múzeumokat utánoztam: politikai hátrányaimat ilyen ártalmatlan, sőt némiképpen hasznos vállalkozásaimmal próbáltam ellensúlyozni.

¹⁶⁷ Miatán Bálint Sándortól (1905–1980) megvonták az előadói jogot (*venia legendi*), egy ideig Katona Imre (1921–2001) helyettesítette; utána – Baróti Dezső dékán megbízásából – én.

a magyar parasztság sorsa iránti szokatlanul erős érdeklődést, melyet szüleim paraszti származása és állandó falusi lakos voltom csak erősített. Amikor 1945-ben a Nemzeti Parasztpárt megkezdte munkáját, én is azok között a fiatalok között voltam, akik a parasztpárt nemzeti és társadalmi programjáért küzdöttek. Ugyanakkor tudományos síkon is a parasztság problémái foglalkoztattak: először nyelvészeti vonalon (nyelvjáráskutatással foglalkoztam, doktori értekezésem is nyelvjárástani, továbbá alapvető tanulmányom jelent meg az *ö-zésről*),¹⁶⁸ később a népköltészet és néprajz tárgyköréből. Számos kisebb-nagyobb cikk, tanulmány mellett 1952-ben megírtam a nagy szegedi népköltészet-kutató, Kálmány Lajos életrajzát. Makóra kerülésem hozott bizonyos fordulatot tudományos munkás irányában: az ott élő József Attila-hagyomány készítetett arra, hogy előbb múzeumi céllal, később önálló, írásos földolgozás szándékával foglalkozzam a költő makói éveivel, fiatalkori műveivel. Szegedre visszakerülve folytattam, és Szegedre is kiterjesztettem a kutatásaimat. Így jelent meg 1955-ben *József Attila Szegeden és Espersit János – Ismeretlen adatok Juhász Gyula és József Attila életéhez, költészetéhez*, majd 1957-ben *József Attila Makón* című nagyobb tanulmányom. József Attilától logikusan jutottam el Mesteréhez, Juhász Gyulához; róla is több, kisebb-nagyobb tanulmányt írtam. 1956-ban gondozásomban, bevezető tanulmányommal és jegyzeteimmel jelentette meg a Szépirodalmi Kiadó *Juhász Gyula válogatott verseinek* gyűjteményét. Az Ifjúsági Kiadó hasonló válogatását (*A magyar költészet gyöngyszemei* sorozatban) lektoráltam. Ugyancsak én lektoráltam az Akadémia megbízásából az Akadémiai Kiadónál 1955-ben megjelent *József Attila összes művei* 1. és 2. kötetét, amely a költő verseinek szövegkritikai kiadását tartalmazza.

Letartóztatásomkor, március 12-én éppen a „Juhász Gyula válogatott prózai írásai” című¹⁶⁹ kétkötetes gyűjtemény első kötetének nyomdai levonatait javítottam a Somogyi-könyvtárban. A munka a terv szerint a költő halálának 20. évfordulójára, április elejére jelent volna meg; azóta is kiszedve áll, nem kis anyagi kárt okozva a népgazdaságnak.

Örizekbe vételek ideje alatt jelent még két másik kötet, amelyet sajtó alá rendeztem: áprilisban Eörsi Júlia *Tiéd a sír* c. visszaemlékezése, értékes ismeretlen Juhász Gyula-dokumentumokkal, s a közeli napokban jelent meg a Magvető Kiadónál az elfelejtett szegedi írónak, Móra Ferenc és Juhász Gyula barátjának, Réti Ödönnek *Furcsa népség* című válogatott elbeszélés-gyűjteménye, válogatásomban, bevezető tanulmányommal, jegyzeteimmel.

E nagyobb munkák mellett számos kisebb tanulmányt, közleményt tettem közzé szakfolyóiratokban (Irodalomtörténet, Irodalomtörténeti Közlemények, Ethnographia, Könyvtáros, Magyar Könyvszemle) és másutt (Tiszatáj stb.). Közöttük számos ismeretlen József Attila- és Juhász Gyula-verset mentettem meg a feledéstől.

Augusztus 1-jére kellett volna elkészülnünk a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából Juhász Gyula összes verseinek kritikai kiadásával. Ennek fontosságát mutatja, hogy a költőnek életében kötetekben csupán verseinek mintegy harmada jelent meg (a többiek kéziratban vagy újságok elfelejtett lapjain lappangtak), s az 1940–41-ben megjelent kétkötetes „összes versek” szintén hiányosak és pontatlanok. Jellemző, hogy az akkori kiadás a költő politikai verseit, köztük a legszebbeket (pl. *A dolgozóhoz*, *A Munkásotthon homlokára* stb.) tudatosan mellőzte. A most készülő új, kritikai kiadás kb. 100 olyan verset iktat be a költő életművébe, amelyet nem hogy az olvasóközösség, de a tudományos kutatás sem ismert eddig. Emellett föladata, hogy helyreállítsa az előző kiadásokban megromlott szövegeket, s így teljesen hiteles Juhász Gyula-életművet bocsásson a tudományos kutatás és a magyar olvasók rendelkezésére. Ez a munka örizekbe vételekig kb. 80%-ban készült el. A versek kiadása után tervszerűen sort kerítünk a költő prózai írásainak, köztük főként

¹⁶⁸ Péter László: Az *ö-zés* kérdéséhez. = Magyar Nyelvjárások. 1. k. Szerk. Bárczi Géza. Debrecen, 1951. 118–135. Kny. A Makói Múzeum Füzetei. 2. sz. Makó, 1952. 20 l.

¹⁶⁹ Ez végül alcím lett: *Válogatott prózai írások*. A cím: Juhász Gyula: *Örökség*. Bp., 1958. 1–2. k.

publicisztikájának (vezércikkeinek) kiadására is, amely teljesen új oldaláról, a Horthy-rendszer harcos ellenfeleként fogja majd bemutatni a költőt, akit eddig jobbra csak „a bánat költőjének” szoktak tartani.

Említettem, hogy tudományos érdeklődésem egy forrásból fakadt politikai nézeteimmel is. 1940-ben kezdtem cserkészkedni (nem számítva egész kisgyermekkorom „farkaskölyök” voltát) Szőregen, s minthogy a faluban képzettebb cserkészvezető nem volt, mint gimnazista diák a kicsiny, mintegy 30 főnyi cserkészcsapat egyik vezetője lettem. 1941-ben cserkészőrsvezetői táborban tudatosult bennem először – a népdalon keresztül – a magyar paraszti kultúra lényege, s itt hallottam először a népi írókról, konkrétan Veres Péterről, akinek *Mit ér az ember, ha magyar?* című könyvét itt láttam meg. Hazatérve megszereztem ezt a könyvet, s rákapva ízére, Veres Péter többi művét (*Számadás, Szocializmus-nacizmus* stb.), majd mások (Németh László, Erdei Ferenc stb.) könyveit is. Pár év alatt elég teljes könyvtáram lett a falukutató irodalomból. 1944 nyarán mellhártyagyulladásal feküdtem, ezért nem voltam egyetemi munkaszolgálatos; ősszel bátyámhoz mentem Ózdra, majd Szeged fölszabadulása után, novemberben visszautaztam Rákospalotára az unokabátyámhoz. Ott húzódtam meg náluk a főváros ostroma alatt, s onnan tértem haza 1945 januárjában. Az ostrom alatt Szabó Dezső *Az egész látóhatár* c. háromkötetes tanulmánygyűjteményét olvastam, döbbenetesen látva a nyilasok ellen írott cikkeiben megjósolt katasztrófa beteljesülését.

1945 tavaszán, mint említettem, a politikai párttá szerveződött népi mozgalom, a Nemzeti Parasztpárt mellett állottam. Helyeseltem a földreformot, segítettem a népi kollégiumi mozgalmat, az egyetemi diákmozgalomban, amelynek 1945/46-ban elnöke voltam, a kommunistákkal együtt csináltunk diákpolitikát, míg '46 őszén a jobboldal ki nem buktatott. Ebből az időből való barátságom Nagy Sándorral és Székely Lajossal. Még középiskolás koromtól jó barátom és sokáig nézeteinkben is közös elvet valló volt velem Lőkös Zoltán is. Később ők mindhárman átléptek a parasztpártból a kommunista pártba, én pártonkívüli maradtam.

A fordulat 1948-ban volt a politikában. A Titóval való hirtelen és váratlan szakítás, az ugyancsak hirtelenül és váratlanul – és hozzá erőszakos módszerekkel – sürgetett termelőszövetkezeti mozgalom, az egymásután következő politikai pörök engem is meggondolkodtattak. A szövetkezeti gondolatnak híve voltam én is (a parasztpárt szegedi hetilapjában, a Szegedi Szabad Szóban, majd napilapjában, a Szegedi Friss Újságban számos cikket írtam; 1948 januárjában a falumban, Szőregen, Szabad Föld Téli Esték során olyan előadást tartottam a szövetkezeti kérdésről, amely után a faluban elhíresztelték rólam, hogy már én is „a csajkáról” beszéltem!) azonban még korainak és elsietettnek láttam, s különösen az erőszakos módszereket ítéltam el. 1948–49-ben egyre passzívbabban néztem a fejleményeket: rokonszenveztem a szocializmus alapjainak lerakásával (államosítások stb.) próbáltam elhitetni magammal, hogy a hibák elkerülhetetlen melléktermékek, fő a „nagyobb jó”, amely a hibák ellenére is hamarosan megmutatkozik majd.

1950 januárjában fölkeresett az egyetemen egyik barátom, Szabolcsi Gábor. Szabolcsit 1943 ősze, egyetemre való beiratkozásom óta ismertem, a SZEI diákszervezet egyik vezetője, a szervezet lapjának, a Szegedi Hídnak szerkesztője volt, erősen klerikofasiszta¹⁷⁰ színezetű világnézettel, állandó és közvetlen kapcsolatban a jezsuitákkal. (Meg kell jegyeznem, hogy magam is vallásos mentalitású voltam, diákkoromban egy ideig pap is akartam lenni; az én fölfogásom azonban ekkor már az ún. népi katolicizmus, a haladó, demokratikus, radikális „neokatolicizmus” volt. Több 1948-ban írott cikkem tanúsítja ezt, így pl. a Mindszenty politikai tevékenységét bíráló cikkeim is.) Szabolcsi '45 után hirtelen eltűnt Szegedről, mint utóbb kiderült, állszakállal bujdosott valamiért a szovjet katonai rendőrség elől. Részt vett a

¹⁷⁰ A hivatásrendiség, a Franco-féle spanyol, Salazar-féle portugál rendszer volt az eszményük. Pl. a Szegedi Hídban Koczás Sándor spanyol mintára a *kötelező* hitoktatás bevezetését sürgette az egyetemen.

jezsuiták irányítása alatt a katolikus ifjúsági szervezetek újjászervezésében, s Makón Barankovics-párti szervezkedést fejtett ki. Utóbb hirtelen színt váltott: 1948 nyarán a makói szabadművelődési felügyelőségen még gúnyolva mutatta az egyik folyóiratban valamelyik verset a hároméves tervről;¹⁷¹ s egy éves szentesi működés után '49 őszén Szegeden újra föltűnve – adta a hirtelen megtért, újhítú kommunistát. Én egyrészt nem hittem el neki „megtérését”, másrészt nem gondoltam arra, hogy a baráti vitát ellenem használja föl. Mint utóbb kiderült, provokációs kérdéseket tett föl nekem: kit tartok nagyobbak, Lenint vagy Sztálint? Mi a véleményem Titóról? Mit vélek a termelőszövetkezeti mozgalomról? Őszinte válaszokat adtam: Lenint zseninek mondtam, teremő elmének, Sztálint iskolás folytatójának és sokban eltorzítójának. Titóban imponált, hogy ki tudta vívni Sztálinnal szemben országának egyenjogúságán alapuló viszonyát a nagyhatalmakkal. A szövetkezeti mozgalomban szőregi tapasztalataim alapján elítéltem az önkéntesség megsértését; erőteltet üteműnek is tartottam; az őszentiváni „tejesek” példáján bizonyítottam (ezek a földtelen szegényparasztok összeszedték a tejet esténként, s másnap reggel kerékpárral 80-100 litert is behordtak a városba; kétségkívül „kiskapitalisták”, de jövedelmük alig több ebből, mint a munkadíj; a tejhordást ekkor rendőrhatalósággal megtiltották, hogy így bizonyos fokig bekényszerüljenek a tsz-be), hogy mindaddig, amíg az ipar nem fogadja be a mezőgazdasági fölösleget, és amíg a mezőgazdaság annyira nincs gépesítve, hogy a kollektív gazdálkodás fölénye nem nyilvánvaló, nem szabad siettetni a kollektivizálást.

E beszélgetés után Szabolcsi szaladt az egyetemi pártbizottsághoz, jegyzőkönyvet készítettek, s engem februárban visszamenőleges hatállyal indokolás nélkül elbocsátottak az egyetemről. Csak később, panaszleveleim (a szegedi PB-hez, KEB-hez¹⁷² stb.) alapján, májusban tudtam meg az okot, a Szabolcsival folytatott beszélgetést. Még később, szeptemberben, a Levendel Lászlóval¹⁷³ (az egyetemi pb. akkori titkárával) folytatott beszélgetésben, hogy az én kijelentéseimet „összefüggésbe hozták” az egyetemen ugyanakkor előfordult „szabotázs-cselekményekkel” (villanykörtelopás, vetítőkészülék rongálás stb.), s tekintve, hogy „tíz kilométerre vagyunk a Tito-határtól”, s hogy én nem szürke átlagember vagyok (úgy értette: annál veszélyesebb!), eltávolításom mellett kellett dönteniük.¹⁷⁴ Mégis ekkor már lehetővé tették másutt való elhelyezkedésem, s így kerültem 1950 decemberében múzeumigazgatónak Karcagra.

Itt kell megjegyezni, hogy 1956 szeptemberében az egyetemen rehabilitációs bizottság foglalkozott az előbbi ügyemmel. Ennek előadója, Keserű Bálint elvtárs beszélgetett Szabolcsi Gáborral is, s e beszélgetésben Szabolcsi keserűen ismerte el, hogy mindenben nekem volt akkor igazam. (Nem tudom, azóta nem változtatta-e meg ismét a véleményét?!)

Múzeumi tevékenységem során arra törekedtem, hogy az irántam, apám csendőre volt és a „titoizmus” vádjá miatt kétszeresen megnőtt bizalmatlanságot jó munkámmal, aktivitásommal megtörjem. Ez részben (főként Karcagon, ahol jó kapcsolatom alakult ki a Szolnok megyei pártbizottsággal, különösen a túrkevei tsz-múzeum megszervezése során) sikerült, bár – mint már korábban is – állandóan éreznem kellett a bizalomhiány fojtogató légkörét. Csak az 1953. júniusi határozatok után enyhült ez a légkör, s lényegében ez tette lehetővé, hogy 1954 januárjában visszakérülhettem Szegedre.

¹⁷¹ Nagy László versét a Valóság új számából. Vö. Péter László: Szabolcsi Gábor. = P. L. : Mindenkor csak feléd nézek, Szeged. Szeged, 2001. 315.

¹⁷² Központi Ellenőrző Bizottság. Pártszerv volt a Központi Bizottság mellett.

¹⁷³ Levendel László (1920–1996) a bori munkaszolgálatból hazatérve maradt Szegeden, s itt szerzett orvosi diplomát. Székely Lajos legjobb barátja volt, s lazán én is körükbe tagolódtam. Még '56 előtt leváltották egyetemi pártbizottsági titkári posztjáról, kizárták a pártból. Ekkor kiment Kakasszékre orvosnak, majd a fővárosba költözött. Utóbb meglepődtem, hogy az ellenzék egyik nagy tekintélyű orákulumaként hallottam hírét. Ez irányú és orvosi érdemeit, a tüdőbaj és az alkoholizmus elleni küzdelmének eredményeit nem vonom kétségbe.

¹⁷⁴ Vö. Péter László: Nem én loptam el a villanykörtét. = P. L. : Mindörökké Szeged. Bp., 1997. 533–540.

Visszakerülve bekapcsolódtam egyrészt a TTIT, másrészt az írószövetség szegedi csoportjának munkájába. Az előbbiben egy ideig az irodalmi szakosztály elnökhelyettese voltam, de Osváth Bélával való személyi összekülönbözés miatt lemondtam. Az írócsoportban főként a csoport folyóirata, a Tiszatáj révén tevékenykedtem. (A Tiszatájat 1947-ben néhány barátommal én kezdeményeztem, '47–48-ban írtam is bele, utána – párhuzamosan politikai és közéleti passzivitásommal, Szegedről való elkerülésemmel – évekig csak olvasója voltam, majd 1952-ben kezdtem néhány, főként József Attilával kapcsolatos cikket írni; 1953-tól, a fölszabadultabb légkörben mertem csak sűrűbben jelentkezni a szerkesztőségnél kéziratokkal.)

1954 nyarán a városi tanács népművelési osztálya javasolt a városi Somogyi-könyvtár igazgatói tisztebe. Mint Ladányiné elvtársnő, a városi tanács személyzeti osztályának vezetője közölte velem, szakmai szempontból első helyen hoztak javaslatba, csak még a káderanyagomat kell megvizsgálniuk. A dolog azonban annyiban maradt: pártiskoláról hazatért Lódi Ferenc, őt kellett elhelyezni a városban valamilyen kulturális pozícióban, így a szakmai szempontok mellőzésével ő lett a könyvtár igazgatója. Lódi tudta, hogy én voltam a jelölt, s ez őt roppant feszélyezte; érezte, hogy előbb-utóbb csődbe jut (amint így is történt), s tudta, utódként legesélyesebbként ismét én kerülhetek szóba. Ez készítette arra, hogy ellenem forduljon. (Korábban igen jó, ha nem is baráti viszony volt közöttünk.) Később fokozta ellenem gyűlöletét, hogy 1954 novemberében bírálatot írtam egyik verséhez, melyről Szabolcsi hízelgőn (a Somogyi-könyvtárba akart volna bekerülni Lódi mellé!) úgy nyilatkozott, hogy József Attila *Hazám* c. versének mintegy a párja! Ez a nagyfokú és fölháborító, József Attilára is sértő párhuzam cáfolatra ingerelt.¹⁷⁵

1954 júniusában az írószövetség szegedi csoportjában előadást tartottam *A szegedi örökség ápolása* címmel a város haladó hagyományainak tervszerű és tudatos kultuszáról. Ezen megjelent Ladányi elvtárs, a városi pb. első titkára is, s hozzászólásában úgy nyilatkozott, hogy mindez „múltba fordulás”, mely „elvonja az értelmiséget a jelen föladataitól”. Ettől kezdve tevékenységemet állandóan gyanakvás kísérte. Fokozódott ez az 1955. márciusi határozat után, amikor Ladányi elvtárs a szegedi városi aktíván név szerint is megbírált ugyanezért, mintegy a „jobboldali elhajlás” jelenségének mutatva be a hagyomány ápolásában végzett munkámat. (Ugyanakkor, mi sem jellemzőbb, Révai József elvtárs egyik hozzám intézett levelében példamutatónak mondotta, amit Csongrád megyében a haladó tradíciók fölkutatása és propagálása terén végzek. Révai elvtárssal József Attila-kutatásaim kapcsán kerültem levelezésbe, s ő meglehetősen ismeri is irodalomtörténeti tevékenységem, József Attila-tanulmányaim mind olvasta is.)¹⁷⁶

1955 augusztusában új hajsza indult ellenem. Lódi Ferenc „vitaindító” cikkével megkezdődött egy irányított sajtókampány a *József Attila Szegeden* c. tanulmányom két mondata miatt. Célja ismét az volt, hogy „a jobboldali elhajlás” vádját rám süssék, s ezt lehetőleg kapcsolatba hozzák az irodalompolitikában a jobboldali elhajlás ellen ugyanakkor országosan vívott harccal, ennek mintegy szegedi vetületeként állítsák be. Félév alatt vagy nyolc cikk jelent meg ellenem, kettő kivételével mind támadó. Révai elvtárs, akinek a cikkeket rendre megküldtem, azt írta: ne kedvetlenítsen el, „mondvacsínált” az egész. Nem kedvetlenedtem el, bár 1956 februárjában önkritikára kényszerültem, tanulmányom valódi hibái mellett a kellőnél nagyobb súllyal kellett mosakodnom belemagyarázott „hibák” miatt is.

Ilyen körülmények között ért a XX. kongresszus, amelyből én személy szerint magamra és munkámra vonatkozóan azt következtettem, hogy véget ér majd a származásom miatti állandó, gátlásokat jelentő alacsonyabb rendűségi érzés; nem lesz módjuk irigyeimnek, gyűlölőimnek politikai fedezettel személyi indulatú támadásokat indítani ellenem stb., tehát

¹⁷⁵ Péter László: Különvélemény egy költeményről. Délmagyarország, 1954. nov. 6.

¹⁷⁶ Péter László: Révai József szegedi kapcsolataihoz. = P. L. : A szerette Város. Bp., 1986. 449–456.

módban lesz nyugodtan dolgozni, alkotni. Valóban, ettől kezdve sokkal többet, nagyobb szabásút tudtam produkálni.

1956 nyarán lezajlottak Szegeden is az első viták, amelyeken részt vettem ugyan, de megfigyelőként: szó került az ellenem indított hajszára is, Lódi önbírálatot is gyakorolt, elismerte, hogy Korek József¹⁷⁷ és ő szervezte ellenem a sajtókampányt. Számomra ez, bár sok keserűséget okozott annak idején, elegendő is volt. Szeptemberben megindult a „titoizmus” vádja miatt rehabilitációm is, s ettől sem vártam mást, minthogy a gyanakvás légköre megszűnjék körültem, s az egyetemen nyugodtan dolgozhassam Juhász Gyula-kutatásaimon.

1956 tavaszán kezdődött az írószövetség szegedi csoportjában is bizonyos erjedés. Ennek élén Petrovác István, a csoport titkára, Kiss Lajos, a Tiszatáj szerkesztője és Tóth Béla, a pártcsoport vezetője állottak. Ők rendezték meg, a pártbizottság hozzájárulásával, a június végi és július eleji említett vitákat is, majd ennek a vitasorozatnak következményeként került sor július közepén a szegedi csoport tisztújítására. Ezen egyebek között engem vezetőségi tagnak, majd a Tiszatáj szerkesztőjének akartak; egyiket sem vállaltam, csupán a Tiszatáj szerkesztőbizottságában egy tagságot, a nem szépirodalmi, tehát a tudományos és szemle rovat ügyeinek intézését. Más szerepem az írócsoport életében nem volt: a vezetőségi tagságot is azért utasítottam el, mert nézetem szerint az írócsoportot írók vezessék; elítéltem, hogy a csoport életében korábban nem írók, pl. történészek a kelleténél nagyobb szerepet játszottak, így magamra nézve is érvényesnek kellett tartanom, hogy irodalomtörténésznek se legyen több beleszólása a csoport életébe.

Nem volt szerepem a József Attila Kör létrehozásában sem; erről csupán annyit tudtam és tudok, amennyi a városi PB határozataként megjelent az újságban. Lényegében egyéni megfigyelőként szemléltem a nyári eseményeket, olvastam az Irodalmi Újság, Művelt Nép, Szabad Ifjúság, Hétfői Hírlap stb. cikkeit, melyek azoknak a hónapoknak lázas hangulatát tükrözték. Alkalmilag találkoztam csak barátaimmal is, tekintve, hogy hol egyik, hol másik volt szabadságon.

Szeptemberben megszerkesztettük a Tiszatáj 1956. évi 5. számát, amely október 19-e körül készült el. Ebben én, mint már írtam, a tudományos cikkanyagot szerkesztettem. Két írással magam is szerepelek a számban: *Irodalmi anekdoták* címmel Juhász Gyuláról és Kálmány Lajosról írtam, továbbá nekrológgal búcsúztattam az év folyamán elhalt Sz. Szigethy Vilmost.

Október 19-én este zajlott le a József Attila Kör egyetlen ülése. A Délmagyarország munkatársainak társaságában vettem ezen részt. (Bal oldalomon Nagy Pál¹⁷⁸ és Nagy István¹⁷⁹, jobboldalt Lódi Ferenc ült. A vasárnapi számba Nagy István írt kétkolumnás, részletes beszámolót.)¹⁸⁰ Föl itt sem szólaltam, csupán Bohó Róbert¹⁸¹ fölszólalásakor szóltam közbe, követelve, hogy mielőtt másokat bírál, tisztázza személyes szerepét a Vajtai–Vajda-ügy elindításában.¹⁸² Bohó ezt önkritikusan meg is tette. Az ülésen többek között engem is megválasztottak a kör leendő elnökségét jelölő háromtagú bizottságába. (A másik két tag Bóday Pál és Fejér Dénes¹⁸³ volt.) Minthogy másnap három napra az írócsoport

¹⁷⁷ Korek József (1920–1992) iskolatársam volt, de ezt ő sosem méltányolta. Elvakult sztalinista; ekkor a városi tanács művelődésügyi osztályának vezetője. A hajsza kezdeményezője és ötletadója ugyan Székely Lajos volt; Korek meg a szervezője.

¹⁷⁸ Nagy Pál (1922–1995) cipészsegéd, 1949-től a Délmagyarország munkatársa, később a termelési rovat vezetője, 1960-tól a Csongrád Megyei Hírlap főszerkesztője.

¹⁷⁹ F. Nagy István (1924–1994) rendőrből 1950-ben lett a Viharsarok, 1953-ban a Délmagyarország munkatársa, 1968–83 közt főszerkesztőjre. Az F. betűjegyet a több azonos nevűtől való megkülönböztetés végett vette föl: Földeákon született.

¹⁸⁰ Vita a szegedi József Attila Körben az értelmiség helyzetéről. Délmagyarország, 1956. okt. 21. [Név nélkül.]

¹⁸¹ Bohó Róbert Szegeden a Madisz alapítói közé tartozott, itt mint a Petőfi Kör küldötte vett részt.

¹⁸² Vö. Vajtai István: Közéharci. Szeged, 1995. – Vajtai István: A költészet varázsa. Szeged, 1996.

¹⁸³ Fejér Dénes (*1929) tanárképző főiskolát végzett, a Nagy Imre-korszakban a Szabad Nép munkatársa, de

küldöttségével Aradra utaztunk, csak kedden délután tudtam összejönni Fejér Dénessel, s föliratni néhány javasolt nevet, köztük pl. Ábrahám Antalét¹⁸⁴ is, aki az első ülésen is részt vett, föl is szólalt. Továbbiakra már nem is került sor.

Az aradi úton különös esemény nem történt. Irodalmi estünk sikerét elsősorban annak köszönhettem, hogy nem volt benne közvetlen nyers, vulgáris politikai mondanivaló. (Egyedül tán Lódi versében, aki a Rajk-temetés hatása alatt a „Rákosi-önkéntes áldozatairól” írott versét olvasta föl. Ez a verse október 23-én vagy 24-én megjelent a Délmagyarországban, éppúgy, mint Gurszky István lázító *Rohanunk* c. verse is – ugyancsak október 24-én!) Az est bevezetőjét én mondtam: Arad és Szeged irodalmi kapcsolatairól beszéltem, majd célunkat a szocialista humanizmusban jelöltem meg.

Teljesen meglepetésszerűen ért az október 23-i események híre, másnap, 24-én reggel, a rádióból. A délelőttöt a rádió mellett töltöttük, majd át-át szaladtam új hírekért a Délmagyarország szerkesztőségébe. Csütörtökön, kutatónapomon, otthon ültem a rádió mellett, s csak próbáltam olvasni, dolgozni. Mikor péntek reggel bementem a könyvtárba, akkor szedték le az egyetem központi épületéről a vörös csillagot. Két barátom, Végh Joachim és Erdős János¹⁸⁵ előtt, akikkel az épület előtt akadtam össze, kifejtettem, hogy ezzel nem értek egyet. Adyt és József Attilát idéztem nekik: „Mióta ember néz az égre, vörös csillag volt reménye!” „S a munkásság a sötét gyárra szegzi az ember vörös csillagát” stb.

Nemsokára a Dugonics térre ért a fölvonulók csoportja. Úgy tudtam, valahol gyűlés lesz, én is megindultam tehát. Elhaladtunk a Somogyi, Iskola, Dózsa György utcán, majd a városi pb. épülete¹⁸⁶ után bekanyarodtunk a Sztálin¹⁸⁷ körútra. A Takaréktár utca sarkán a fölvonuló éle hirtelen kettészakadt: egyik ment volna tovább a körúton, a másik bekanyarodott a Takaréktár utcába. Ekkor a tömeg elején megpillantottam Baróti rektort, s gyorsan oldalt én is előre siettem. Baróti sápadtan lépett ki a sorból, és amikor megpillantott, lemondóan mondta: „Most már vége!” A tömeg ugyanis megállíthatatlanul nyomult előre, s az utca másik végén ott állt a fegyveres sorfal. Azután mást gondolt: megkért, próbáljuk visszatartani a tömeget addig, amíg ő és néhány társa elmennek tárgyalni a katonaság vezetőivel. Így is lett: az első sorba álltam, arccal a nyomuló tömeg felé, s másokkal együtt kezünket összefogva próbáltuk visszatartani a tömeget az elkerülhetetlen katasztrófától. Kiabáltuk is, hogy „küldöttség ment”, „állj”, de a zajtól ez alig hallatszott tíz méterre, s a tömeg vége megállíthatatlanul nyomta előre az elejét, s így minket is. Barótiék már visszatértek, Baróti éppen kilépett a Takaréktár u. 6. sz. ház első emeleti erkélyére,¹⁸⁸ amikor minket a tömeg már egészen a sorfalig nyomott, s eldördült a sortűz. A szétszaladó tömeg erre a körúton végig húzódott, s kiment az Ady téri sportpályára. Én is odamentem, de a nagy kiabálást megunva, pár perc múlva szőregi barátommal, Kiss Árpáddal¹⁸⁹ együtt visszatértem a központi egyetemi épületbe, és motorkerékpárral hazahajtottam. Szombaton, vasárnap, hétfőn odahaza tartózkodtam, a rádióból tájékozódtam, s időnkint telefonon érdeklődtem a könyvtárigazgatótól, hogy bemenjek-e. Kedden reggel bementem. Délutánra hívtak az

---

1955-ben otthagyta a szerkesztőséget, és a Szegedi Nyomdában korektor lett. Tökölön együtt voltunk: őt tovább ott tartották: 1957 áprilisától 1958 áprilisáig. A Politikai Foglyok Szövetségének Csongrád megyei elnöke, országos alelnöke.

¹⁸⁴ Ábrahám Antal (1921–1975) a Szakszervezetek Országos Tanácsának (SZOT) megyei elnöke, majd a megyei pártbizottsá (ipari) harmadtitkára volt. Nevelt fia (feleségem tanítványa a Gutenberg utcai általános iskolában) megfojtotta.

¹⁸⁵ Erdős János (*1922) karnagy, akkor főiskolai tanársegéd, később adjunktus.

¹⁸⁶ Utána máig ez a sajtóház: ma Stefánia 10.

¹⁸⁷ Korábban és ma ismét: Tisza Lajos körút.

¹⁸⁸ Itt volt korábban az írócsoport helyisége; ekkor már Székely Lajos bizalmasa, a magát írónak tartó Kerényi György lakása. Én javasoltam Barótinak, hogy onnan próbáljon szólni az utcát ellepő tömeghez.

¹⁸⁹ Kiss Árpád (1925–1999) egyetemi adjunktus, meteorológus, elemi iskolai osztálytársam volt Szőregen; 1944. október 8-án együtt hagytuk Szegedet, és 1945. január közepén együtt jöttünk – Kecskemétig gyalog – haza.

írószövetség helyiségébe. Háromkor össze is gyűltünk néhányan. Petrovác, Madácsy,¹⁹⁰ Somfai,¹⁹¹ Ertsey és pesti vendég író, Vidor Miklós¹⁹² jelenlétére emlékszem. Petrovác előadta, hogy az ún. „nemzeti bizottságba” küldötteket kell választani. A jelenlévők megválasztották Petrovácot, Ertseyt és engem, s erről az elnök, Madácsy aláírásával írást is adtak. (Ezt a házkutatás alkalmával behozták.). Ugyanekkor hallottam a rádióban Tildy, Kádár, Erdei és Nagy Imre fölhívását a koalíciós pártok újjászervezéséről. Innen öt óra tájban (sötét volt már) hazamentem. Másnap, szerdán reggel, nemsokára, hogy beértem, fölkeresett Giday Kálmán barátom, akiről kölcsönösen tudtuk, hogy korábban parasztpártiak voltunk. Vele együtt fölkerestük a Nemzeti Bankban Kovács Antalt, aki a fölszabadulás után a Nemzeti Parasztpárt bajai főispánja¹⁹³ volt. Hárman fölmentünk a városházára bejelenteni a parasztpárt szervezésének megkezdését. Helységkérésünkre Kovács József, akivel tárgyaltunk, Mogyoróssy¹⁹⁴ rendőr századossal előttünk folytatott telefonbeszélgetése után úgy döntött, menjünk a parasztpárt volt helyiségébe, az MDP székházba, s ideiglenesen (mivel oda ők – úgymond – lakásokat akarnak) kérjünk néhány helyiséget. Így is tettünk: Vereska András¹⁹⁵ elvtársat fölkerestük, ő rendkívül készséges volt s Gera¹⁹⁶ elvtárrsal kiválasztottunk egy földszinti és egy emeleti szobát. A földszinti szoba ajtajára egy papírlapra ceruzával fölírtam: „A Nemzeti Parasztpárt szegedi ideiglenes szervező bizottsága.” Megállapodtunk, hogy szóban értesítünk, akit csak tudunk, s délután 6-kor alakuló ülést tartunk ott.

Innen a Lenin utcán a könyvtárba tartva a Délmagyarország szerkesztősége előtt¹⁹⁷ több újságíró barátommal találkoztam. Már korábban hallottam, hogy a „nemzeti bizottság” valami sajtóbizottságot választott (nevük meg is jelent az újságban), s a sajtóbizottság két tagja, Fábián Ferenc¹⁹⁸ és Kövesdy Lajos¹⁹⁹ tagságukat úgy értelmezi, hogy kezükbe vette a szerkesztőség irányítását. Nagy Pált eltávolították, Fábián ült a helyébe, helyettesül pedig „kinevezte” Kövesdyt. Ugyanakkor a bizottság több tagja (Lökös, Fejér, Ertsey stb.) vagy meg sem jelent a szerkesztőségben, vagy beérte annyival, hogy próbált hatni a szerkesztésre, de maga nem vált aktív újságíróvá. Fábián egyéni diktatúrája, s az, hogy a lapot teljesen „kisgazdapártivá”, jobboldalivá tette, fölháborított. Épp jött Fábián, s leállított az utcán, hogy „szeretnék vele beszélni a lapról”. Hívott, menjek föl a szerkesztőségi ülésre, mely éppen most lesz. Szerda dél volt. A szerkesztőség, Nagy Pál és Ökrös László kivételével, úgy emlékszem, teljes volt. Mindenki emlékezhet tehát, hogy vitába szálltam Fábiánnal, szemére vettem egyéni diktatúráját és Kövesdyvel való „rátelepedésüket” a szerkesztőségre. Azt kívántam, hogy a szerkesztőség tagjaiból „koalíciós” szerkesztőbizottság alakuljon, s az

¹⁹⁰ Madácsy László (1907–1983) a gimnáziumban franciatanárom volt. 1952-től főiskolai tanár, 1957-től egyetemi docens, 1976-tól egyetemi tanár nyugállományba vonulásáig, 1978-ig. Mint a szegedi írócsoport elnöke az ő aláírásával ellátott megbízólevéllel vettem részt a városháza közgyűlési termében a „nemzeti bizottság” ülésén.

¹⁹¹ Somfai László (1907–1972), 1947-től a tanárképző főiskola gyakorló általános iskolájának szakvezető tanára, 1963-tól a nyelvészeti tanszékének adjunktusa. Író pedagógiai szakíró. 1951–55-ben és 1958-ban részt vett a Tiszatáj szerkesztésében.

¹⁹² Vidor Miklós (1923–2003) József Attila-díjas író, költő, műfordító. Nem tudom, mit keresett ekkor Szegeden.

¹⁹³ Rosszul tudtam: csak megyei főjegyzője.

¹⁹⁴ Mogyorósi István (1913–1986), a városi és járási rendőrkapitányság vezetője, látszólag a forradalom oldalára állt, de azután a megtorlást szolgálta.

¹⁹⁵ Vereska András (1914–2004), a városi pártbizottság másodtitkára, Ladányi Benedek első titkátr leváltása után a pártbizottság vezetője. A forradalom után megalkuvása miatt leváltották: a III. kerületi tanács elnökévé nevezték ki. A rendszerváltoztatás után szabadkőműves lett.

¹⁹⁶ Gera József a Délmagyarország munkatársa volt.

¹⁹⁷ Lenin (Kárász) u. 9.

¹⁹⁸ Fábián Ferenc (1918–?) a koalíciós időkben a kisgazdapárt lapjának, a Szegedi Kis Újságnak volt szerkesztője. Hat évre ítélték.

¹⁹⁹ Kövesdy Lajos a Délmagyarország munkatársa volt. Nyugatra távozott, azóta hírt sem hallottunk felőle.

vezesse a lapot, s ebben ő mint kisgazdapárti *primus inter pares*²⁰⁰ alapon vegyen részt. A szerkesztőség tagjainak arcán láttam, hogy szívükből beszéltem, s amit ők, függvén Fábiántól, féltvén állásukat, nem mertek kimondani, én kimondtam. Fábián gúnnyal és sértődéssel akarta visszautasítani a bírálatot: úgy állította be, mintha én újságírói babérokra vágynám, én magamnak akarok egy „parasztpárti” szerkesztőbizottsági tagságot. Megmondtam, hogy nekem van állásom, hivatásom, tudományos dolgozó vagyok, nem akarok újságíró lenni, nem is azért szóltam, hanem mert vannak bizonyos kapcsolataim a sajtóval, s látom a problémákat, amiket mások nem mernek kimondani. Nagy István, Petrovics (Perényi) István²⁰¹, Simon István²⁰² kommunistáknak vallották magukat, Markovits Tibor²⁰³ a szociáldemokrata pártot kívánta képviselni a szerkesztőségben, Csepi József és Förgeteg Szilveszter pedig a parasztpártot. Kiderült, hogy Kövesdy, akit kisgazdának tartottam (a Fábiánnal való egyetértés és az általa is szerkesztett lap szelleme alapján), kommunistának vallotta magát. Fábián a döntés elől azzal tért ki, hogy nem ő határoz, hanem a „nemzeti bizottság”. Ígérte, hogy az aznap délutáni ülésen előterjeszti a javaslatomat. Nem tette meg, a szoros napirendre hivatkozva. Aztán meg azóta sem találkoztam vele. Jellemző, hogy a következő napok egyikén Ökrös László olvasószerkesztő, aki ezen az összecsapáson nem volt jelen, megkért, hogy ne avatkozzam a szerkesztőség dolgába, mert még – barátságunk közismert lévén – azt hinné a Fábián, hogy ő uszít engem, s neki lenne esetleg baja belőle. Akkor már úgy volt, hogy Fábián Simon Istvánt elbocsáttatja, noha eleinte ígérte, hogy mindenkit „megvéd”.

Délután – először és utoljára – az előző napi megbízólevéllel a zsebemben, elmentem a „nemzeti bizottság” ülésére a városháza közgyűlési termébe. Előbb, úgy emlékszem, az általam korábban nem ismert Joszt István²⁰⁴ számolt be budapesti útjukról, majd a szintén ismeretlen Halász²⁰⁵ főhadnagy a nemzetörtség szervezéséről. Igen fölbosszantott, hogy szószátyár emberek (köztük egy ügyvéd) minden tárgysorozati pontnál hozzászóltak, s annyi fölöslegeset lefetyeltek. Üres „duma” volt, a legtöbb sikerét kommunistaelenességük foka határozta meg. Közben bejött Perbíró professzor (ekkor láttam őt is először), s elmondotta, hogy javaslat érkezett, mely szerint a Délmagyarország c. lap nevét meg kell változtatni, mert a lap múltbeli tevékenységével gyűlöletessé vált. A dolog, úgymond sürgős, mert már másnap így jelennék meg. Nem tudom, hanyadiknak kaptam szót (mindenki helyeselte!), amikor rövid hozzászólásomban kifejtettem, hogy a Délmagyarország 1910 óta hagyományos napilapja Szegednek, melyet egyebek közt olyan nagy nevek fémjeleztek, mint Móra Ferenc és Juhász Gyula, akik a 20-as évek elején, a Horthy-rendszer ellen írott vezércikkeikkel tűntek ki. Nem a nagy múltú lap nevét kell megváltoztatni, hanem azokat a hibákat kell kijavítani, amelyeket a lap az elmúlt években, kétségtelenül elkövetett.

Nagy zúgás támadt, amikor leültem. Valaki az előttem lévő padsorból visszafordult: „Népszerűtlen javaslat!” Lehurrogtak. Elfogadták Perbíró javaslatát: a lapot Szeged Népe névvel nevezték. Másnap a lap már így is jelent meg.

(Jellemző a következő. Ezen az ülésen ott volt, az én fölszólalásomat hallotta – s nem

---

²⁰⁰ Első az egyenlők közt.

²⁰¹ Perényi István a Délmagyarország külpolitikai rovatvezetője volt. Talán a szerkesztőség legidősebb tagja.

²⁰² Sz. Simon István (1932–2003) hallgatóm volt az egyetemen. 1955-ben lépett a Délmagyarország szerkesztőségébe, és egész életét ott töltötte: 1957-ben kulturális rovatvezető, 1962-ben olvasószerkesztő, 1968-ban főszerkesztő-helyettes, 1983-ban főszerkesztő. 1990-ben ment nyugdíjba.

²⁰³ Markovits Tibor (1923–1998) fogtechnikusból lett újságíró 1950-ben. 1970-ben a kendergyári üzemi lap, a Magyar Kender szerkesztője 1980-ig. Apja a Hét vezér utcai Munkásotthon gondnoka volt, így ő is munkásmozgalmi légkörben nőtt föl. Felesége, Bányász Ilona (1923–2004), munkásszínházából nőtt színművésszé. Lánya, Markovits Bori (*1951), a Szegedi Nemzeti Színház művésze.

²⁰⁴ Joszt István (*1929) a kendergyár munkástanácsának alelnöke, majd a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökhelyettese. Nyolc évre ítélték.

²⁰⁵ Halász Gyula (*1927) főhadnagy, helyőrségi parancsnok, a városi Forradalmi Katonatanács vezetője.

kétlem, helyeselte – Oltvai Ferenc²⁰⁶ városi levéltárvezető. Ő volt az, aki lényegében az enyémmel azonos okfejtéssel a Szegedi Néplap 1957. április 4-i számában azt sürgette, hogy a lap újra a Délmagyarország nevét viselje. Minthogy én akkor már rendőri őrizetben voltam, nem említette meg a nevem, s azt sem, hogy október 31-én volt, aki ezt már javasolta, pedig akkor ez „népszerűtlen javaslat” volt!²⁰⁷ A lap május 1-től újból Délmagyarország!

Ezzel meg is elégettem a „nemzeti bizottságot”. Távoztam, (A folyosón pár szót váltottam távozóban Oltvai Ferencsel.) Siettem a parasztpárt alakuló ülésére. Amikor odaértem, már megkezdték, sőt a tisztikart is megválasztották. Nekem tartották fenn a szervezőtitkári funkciót, ezt azonban nem vállaltam. Erre ezzel Gidayt bízták meg, nekem meg a „propagandatitkári” föladat jutott, ami azt jelentette volna, hogy később majd cikkekben fejtssem ki a parasztpárt politikáját, úgy amint azt országos viszonylatban Németh László kezdte is a párt új lapjában. A továbbiakban összeadtunk adminisztrációra kb. 150 forintot, megállapodtunk, hogy a régi falusi parasztpártiakkal megteremtjük a kapcsolatot, s széteszlottunk. A másnapi lapban a két jelenvolt, magát parasztpártinak való újságíró, Csepi József és Förgeteg Szilveszter jóvoltából, megjelent egy rövid hír a megalakulásról, a tisztikar névsora, s egy közlemény, hogy másnap lehet jelentkezni az ideiglenes helyiségben.

November 1-jén, csütörtökön kutatónapom miatt otthon maradtam ismét, délután a temetőben voltunk. Pénteken bent voltam a munkahelyemen, különös nem is történt, csupán az akkor először Szegedre jutott pesti újságokat faltuk. Rám különösen két cikk volt nagy hatással: Kádár János nyilatkozata a Népszabadság nov. 2-i számának első oldalán és Németh László cikke *Pártok és egység* címmel az Új Magyarország ugyanaznapi számában.

Este otthon az írógéphez ültem, és a két cikk hatása alatt és saját személyes élményeim (különösen a „nemzeti bizottsági” tapasztalataim és a Fábíán-féle típusok látása) alapján cikket írtam *Van-e ellenforradalmi veszély?* címmel.

Kádár János nyilatkozata ekkor még „dicsőséges fölkelésnek” nevezte az eseményeket; kifejtette, hogy büszke arra, hogy kommunisták állottak a fegyveres fölkelés élén, amely – úgymond – a nemzet függetlenségéért folyt, mely nélkül – szerinte – nincs szocializmus építése sem. (Ilyen értékelés után nem csoda, ha cikkemben én is alapjában nemzeti demokratikus forradalomnak értékeltem a történeteket. (Ugyanakkor, mutatott rá Kádár, elérkeztünk egy válaszúthoz: innen tovább megyünk-e, vagy ellenforradalom kerekedik-e felül? Ez szöveget ütött a fejembe, s az általam látott jelenségeket is ennek megfelelően kezdtem értékelni. Még meggyőzőbbnek látszott Németh László cikke, amely kimondta, hogy az elmúlt 12 év alatt a hibák ellenére mégiscsak szocializmus épült Magyarországon, s a koalíciós pártok első kötelessége olyan nyilatkozat együttes kibocsátása, amely a szocializmus alapvető vívmányainak visszacsinálása ellen foglal állást. Nemzetközi síkon Németh László cikke az ún. „harmadik utas” államok (India, Egyiptom, Jugoszlávia) mellé való állást említette célul.

A szerda délutáni tapasztalatok és e két cikk hatására írtam meg péntek este a cikkem. Másnap, szombat reggel zárt borítékban, Fábíán címére leadtam a szerkesztőségben. Délután, a könyvtárból hazafelé tartva a Dugonics téren találok Nagy Istvánnal, s a járda szélén (én motoron ültem) leálltunk beszélgetni; fölhívtam figyelmét a leadott cikkekre, ismertettem mondanivalóját, és kértem, vigyázzon, nehogy elsikkasszák Fábíánék. Ígérte, hogy rajta tartja a szemét. Este otthon fölhevített a szerkesztőségben Kövesdy Lajos. Megkapták a cikket, közölni is akarják, de kéri, hogy egyezzem bele a cím megváltoztatásába. Az általuk javasolt címet (*Humanizmus, demokráciát!*) elfogadtam, mert nem akartam, hogy emiatt esetleg ne jelenjék meg a cikk, melyet az adott helyzetben, az ellenforradalmi jelenségek elleni harcban, fontosnak tartottam, és úgy hittem, éppen én, a „csendőrszármazék” (ahogyan Szabolcsi – a „kántorszármazék” – jellemzett később) vagyok hivatva arra, hogy a Horthy-restauráció ellen

²⁰⁶ Oltvai Ferenc (1910–1999) utóbb megyei levéltár-igazgató, kedves barátom.

²⁰⁷ Akkor nem írtam meg, nem akartam bajba keverni, hogy éppen ő volt a „valaki”!

hitelesen szót emeljek. Aminthogy a megjelenésekor sokan, éppen baloldali, pártkörökben így fogadták, pozitívan értékelték a cikket. Hitelesebben hangzott, mintha maguk a kommunisták írták volna.

Mikor a címváltozásba belementem, Kövesdy még egy „apró” javítást kért: a nemzeti bizottságban – írtam – „nem ritka” a demagóg hang; ezt úgy javította ki, hogy „akad” demagóg hang. Kényszerűen, a megjelenés érdekében, ebbe is belementem. Így jelent tehát meg másnap. (Az eredeti kézirat megvan a nyomdában. Pálincás őrnagy úr egy kihallgatásom alkalmával, május 1-jén említette, hogy megnézte a kéziratot, valóban így van, ahogy elmondtam.)

Természetesen, mire megjelent, november 4-én reggel, az egész helyzet megváltozott, s a cikk úgyszólván időszerűtlenné vált. Legfőlőbb, mint később megtudtam, hozzásegített némelyeket ahhoz, hogy az ellenforradalmi jelenségeket fölismerjék, tudatosítsák magukban. Lőkös Zoltántól hallottam – kénytelen vagyok erre hivatkozni –, hogy november 4-én együtt sétált, beszélgetett Borsányival²⁰⁸, az egyetem marxista intézetének tanársegédjével, s az pozitívan nyilatkozott cikkemről. Keserű Bálint később elmondotta, hogy Gulya Károlyné az MSZMP-be való belépéshez is – egyebek között – az én cikkemtől kapott bizonyos fokú ösztönzést. Keserű Bálint maga január 1-i cikkében még elismeréssel ír rólam és cikkemről, aminthogy a Lódi Ferenc által írott, de nyilván az MSZMP szegedi intézőbizottságának és a szerkesztőségnek álláspontját is képviselő december 19-i cikkében (*A humanizmus és a demokrácia szószólója*) szintén a legnagyobb (sőt eltúlzott) dicséret hangján írt rólam és a cikkről. Hogyan lehet, hogy a cikk, amely novemberben, decemberben, sőt január elején még végső kicsengésében pozitív, – márciusra „ellenforradalmivá” válik? Azért-e csupán, mert a december 19-i cikkel kapcsolatban helyreigazítást kérő nyilatkozatot küldtem be a szerkesztőségbe, hogy az egyoldalú idézetekkel meghamisította Lódi a cikket, s ez kissé úgy tűnt föl, mintha gúnyolódni akarna velem? Vagy azért is, mert közben híre ment (s némelyek pletykáikkal ezt a hírt igyekeztek földagasztani), hogy én nem értek egyet a kormány politikájával, és baráti körökben folyt viták során más állásponton vagyok?

Visszatérve az eseményekre, november 3-a van még hátra. E nap reggelén, előző este folytatott telefonbeszélgetésünk alapján fölkeresett a könyvtárban Lőkös Zoltán. Elmondotta, hogy az éjszaka nem aludt otthon, mert attól tart, hogy mint volt kommunista újságíró ellenségei, köztük Kováts József, akivel személyesen is szembeállott a főlzabadosítás utáni években, elvitetik. Kért, hogy tudnék-e neki, ha szükségét látja, menedéket adni. Természetesen megígértem neki: bármikor jöhet hozzánk Szőregre, ott senki sem fogja őt keresni. Kért, hogy erről senkinek ne beszéljek; nem szóltam a feleségemnek se, ő sem az anyjának; úgy tudom, csak a felesége tudott a dologról.²⁰⁹

A délelőtti folyamán, nem emlékszem már miért, elmentem az írócsoport helyiségébe. Ott összejöttek a következők: Lőkös Zoltán, Lőkös Zoltánné, Osváth Béla, Fejér Dénes, Petrováczy István, Ertsey Péter. A vita arról folyt (ezzel a hírrel robbant be Fejér Dénes), hogy Fábián kiadta magát (Perbíró „kinevezésére” hivatkozva) a „nyomdai ügyek kormánybiztosának”(?), és a nyomdában is átvette a hatalmat, papírt utalványoz, cenzúrájához köti a kiadványok szedését stb. Mivel engem változatlanul bosszantott a szerkesztőségi magatartása, s mivel szerdán délután azt is megtudtam, hogy a városi tanács népművelési osztálya fölött is ő gyakorolja a hatalmat, végtelenül fölmérgesedtem Fábián kulturális diktatúrája ellen, s ebben velem teljesen egyetértettek a többiek is. Ekkor tudtam meg Petrováczytól, hogy Fábián voltaképpen írószövetségi megbízólevéllel jutott be a szegedi „néptanácsba”, Kováts Józseffel együtt. Ezt a megbízólevelet ugyan Petrováczy, mondotta mentegetőzve, visszavonta, de akkor már késő volt. (Olyan, mintha valakinek létrát adunk, s

²⁰⁸ Borsányi György – Kun Béla-életrajzát (1979) szovjet követelésre betiltották.

²⁰⁹ Lőkös Zoltánné Lázár Ilona (*1931) ekkor áldott állapotban volt Ildikó (*1957. febr. 24.) lányával, s ezért különleges kíméletre szorult.

miután már fölmászott segítségével a tetőre, elveszük alóla. Fönt már létra nélkül is elboldogul!) Addigra már különféle vezető tisztségekbe megválasztották őket.

Rábeszélésemre hárman – Fejér Dénes, Lőkös Zoltán és Ertsey Péter mint a hétfőn megválasztott ún. „sajtóbizottság” tagjai – ráálltak, hogy elmennek Perbíróhoz, s követelik, hogy Fábiántól vonja vissza a nyomdai ügyekkel kapcsolatban esetleg kiadott megbízást, korlátozza szerkesztőségi és népművelési szerepkörét is, egyáltalán ne dőljön be Fábiánnak, ne adjon neki korlátlan hatalmat. A küldöttség három tagja és Lőkösné el is indultak, mikor azonban félóra múlva én is távozni készültem, a lépcsőházban találtam őket tanakodva. Kiderült, hogy Lőkös Zoltán javaslatára úgy döntöttek, szombat lévén ma már nem mennek, hanem majd hétfőn. Ertsey, aki személyesen is ismerte Perbírót, egyedül a többi között, fölkeresi s elintézi. Később Lőkös Zoltán őszintén elmondotta nekem, hogy azért beszélte le a többit is, mert nem mert fölmenni a városházára: félt, hogy Kováts József meglátja és letartóztatja.

A lépcsőházban még sokáig beszélgettünk, főként Fábiánról s általában a jobbra tolódás veszélyéről, melyről főleg Ertseyt kellett meggyőznöm, meggyőznünk, mert a többiek ebben egyet értettek velem. Ekkor mondtam azt az öngúnynak is ható, de a politikai viszonyokat is jellemző szavakat, hogy hovatovább már én, a „csendőrfattyú” (ad analogiam „kulákfattyú”) is „túl baloldali” leszek némelyeknek, mert együttműködtem a kommunistákkal, s mert szocialista vagyok. Osváth is, Lőkösék is erősítették, hogy valóban, most én és a hozzám hasonló mentalitású emberek tehetnek sokat a haladás érdekében, mert ők, a volt MDP-tagok bizonyos fokig elvesztették a hitelüket, nem bíznak bennük az emberek.

Szombat délután otthon voltam. Még szeptemberben megkértem Karácsonyi Bélát²¹⁰, hogy írjon ismertetést a Tiszatájba Bónis György²¹¹ *I. István király* c. új könyvéről. Most fölhívtam Karácsonyit telefonon, megkérdeztem, megkapta-e a könyvet, elolvasta-e, s megírja-e a cikket, úgy hogy hétfőn reggel bejuttathassa hozzám, mert nemsokára nyomdába kell adni a Tiszatáj 6. számát. (Akkor még úgy volt, hogy az aradi írók december elején viszonzják a mi októberi látogatásunkat, s akkorra akartuk megjelentetni az utolsó számot. Később ez karácsonyra tolódott, majd még később úgy terveztük, hogy legalább 1957 márciusára, a Tiszatáj fennállásának 10. évfordulójára, vagy áprilisra, Juhász Gyula halála 20. évfordulójára jelentessük meg.) Karácsonyi Béla megígérte. E jelentéktelen epizódot azért tartom szükségesnek most fölhozni, mert Petrovác sértődött fecsegése miatt az a vád is ért (márciusban), hogy én azokban a napokban a kommunistákat ki akartam rekeszteni a szerkesztőbizottságból, s egyedül akartam kezembe venni a Tiszatáját. Ennek a Lódi által fölkapott és terjesztett hírnek alapja annyi volt, hogy délután fölhívott telefonon Petrovác is, s többek között elmondta, hogy járt bent nála valami környékbeli fiatal pedagógus, aki nagyhangon követelte, hogy a kompromittált írók távozzanak, és a Tiszatáját adják át neki és társainak. Nevetve mondtam Petrovácnak, hogy ehhez még nekünk is lesz szavunk. (Azt is említette, hogy az illető azzal a szándékkal távozott, beszél Madácsyval is. Nem tudom, fölkereste-e.) Ugyanakkor viszont, aproposként bejelentettem, hogy szó van arról, január elsejétől elkerülök a könyvtárból az irodalomtörténeti intézethez, több szabad időm lesz, ha tehát az írócsoport fönntartja azt a júliusi szándékát, hogy engem választ meg felelős szerkesztőnek (amit akkor nem tudtam elfogadni), most elfogadhatom. Azt is javasolnám egyébként, mondtam Petrovácnak, hogy a versszerkesztő ne ő (Petrovác) és Németh Ferenc legyen (mindkettő gyakorló költő, aki szükségképpen elfogult más költők iránt), hanem pártatlan kritikus, Vajtai István, aki egyébként is az írócsoport verslektora. Ez, gondolom, megsértette Petrováczot (aki eddig a felelős szerkesztői tisztelet s a vele járó honoráriumot

²¹⁰ Karácsonyi Béla (1919–1995) történész, 1950-től pusztai doktori fokozattal egyetemi docens, 1973–89 közt az egyetemi könyvtár igazgatója. Szektás sztalinista, Székely Lajossal a bölcsészkar rossz szelleme.

²¹¹ Bónis György (1914–1985) jogtörténész, a szegedi egyetem legfiatalabban, 26 évesen (1940) kinevezett professzora. A megtorlás során elbocsátották.

birtokolta), s ezt igyekezett később úgy kiforgatni (sajnos, nem jóindulattal), hogy én „kommunistákat” akartam kirekeszteni a szerkesztőbizottságból. Ha így lett volna, akkor is először talán a Nacsády József távozását kívántam volna, aki a József Attila-vitában Lódiék biztatására igen csúnya támadást intézett ellenem, s akivel azóta is feszült viszonyban voltam, nem pedig Petrováczt, akivel semmi érdekellentétem nem volt, s bár különösképpen barátok sem voltunk, de a XX. kongresszus óta az élén láttam minden irodalompolitikai megmozdulásnak; még kevésbé Németh Ferencét, akit éppen a szektás túlzók bíráltak, s aki szemben állott a dogmatizmussal, s aki velem együtt ma letartóztatásban van. Másrészt, ha én a kommunisták ellen lettem volna, nem kértem volna épp november 3-án délután Karácsonyi Bélát, aki szektásságáról közismert és igen népszerűtlen volt, s akinek magatartásával sokban én sem értettem egyet, hogy írja meg a cikket az adott körülmények között is. Sőt, volt bennem, emlékszem valami olyan elégtételféle is, amikor Karácsonyi Bélával beszéltem, hogy én azért is, most is fönntartom álláspontomat, hogy veled íratom meg a könyvismertetést, még ha esetleg ez nem lesz népszerű is, mert én becsülöm mindenkinek az elvi álláspontját (a tudományban leginkább), még ha nem értek is vele tán egyet.

November 3-án este zajlott le még a Kövesdyvel való telefonbeszélgetés is, melyet már említettem. Másnap reggel én is a rádióból tudtam meg az eseményeket. Újságot nem láttam, nem tudtam, bár valószínűtlennek tartottam, hogy megjelent a cikkem, de mindenesetre igen megijedtem, amikor délelőtt 9 tájban telefonon kerestek a „nemzetőrségtől”. Rögtön azt hittem, a cikkem fölbőszítette a szegedi vezetőséget, s mivel sokban érveket ad (a Kádárék által rádión sugárzott fölhíváshoz hasonlókat) a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány és hívei kezébe, tán kitelefonáltak értem, vigyenek be, s míg van idejük, felelősségre vonnak. Később derült ki, hogy a motorkerékpáromra lett volna csak szükség.

A november 4-i utáni helyzet váratlanul ért. Kádár János november 2-i és 4-i nyilatkozatai közötti ellentmondást nem tudtam megérteni. A frontok összekuszálódtak, nem lehetett tisztán látni. Az ellenforradalmi veszélyt láttam, de úgy véltem, a munkásságot kellett volna fölfegyverezni, s akkor egyszeriben tiszták lettek volna a frontok: ki van velünk, ki ellenünk. A szovjet csapatok jelenléte, véltem, megakadályozza a frontok tisztulását. Habár polgárháború árán is, de minden biztonnyal meg tudtuk volna védeni, véltem, a szocializmus alapvető vívmányait, és elérni egy Lengyelországhoz, Jugoszláviához hasonló szocialista berendezkedést.

Hogy a tisztánlátás nem volt könnyű, abban megerősített a nemzetközi munkásmozgalomban beállott rövidzárlat is. Tito pulai beszéde állott legközelebb az én fölfogásomhoz. De föltűnő volt a Kínai Kommunista Párt hosszú ideig való hallgatása, illetve az, hogy amikor megszólaltak is a kínaiak (a mi lapjaink is hozták rövidítve cikkeiket), folyton a „nagyhatalmi sovinizmus” ellen cikkeztek. A lengyelek is föltűnően tartózkodtak az állásfoglalástól, s még januárban sem jött kormány- és pártküldöttségük hozzánk, nem született lengyel–magyar közös nyilatkozat, nem vettek részt a január eleji budapesti találkozón sem. A francia kommunista írók egy részének vitája a szovjet írókkal a magyar eseményekről, szintén azt mutatta, hogy nem egyszerű a tisztánlátás.

Ezekben az időkben volt, hogy könyvtári szobámban barátaimmal meg-megvitattuk az eseményeket. E vitákban, beszélgetésekben nem csupán azok vettek részt, akik nagyjából velem értettek egyet, de olyanok is, akik a Kádár-kormány álláspontját képviselték. Így pl. állandó vitapartnerem volt Keserű Bálint (az MSZMP egyetemi bizottságának elnöke), akivel az egyetemi könyvtárban is, az intézetben is közös szobám volt. Volt nálam Székely Lajos is, Kiss Lajos is egyszer-egyszer, Lódi Ferenc is. Könyvtári kollégáim, Bóday Pál, Molnár István gyakrabban, mások, mint Németh Ferenc, Petrovác István, Ökrös László, Osváth Béla stb. ritkábban megfordultak.

Lódi Ferenc jelenlétekor ott volt Végh Joachim is. Akkor elég parázs vita támadt a „sztálinizmus” fogalma körül. Később ezt a vitát használta föl Lódi ellenem, elhíresztelve,

hogyan szidtam a kormányt. Egyszer Szabolcsi Gábor is betoppant az apósomnak hozott üzenettel.²¹²Éppen négyen-öten lehettek nálam (köztük Kiss Lajos is),²¹³hallgatták Bóday beszámolóját, aki akkor tért vissza Pestről. Láttam Szabolcsi arcán a meglepődést, hogy „most valami összeesküvést lepleztem le”, annál szívélyesebben marasztaltam, de ő azért sem maradt. Eltávozott, és tüstént elhíresztelte, hogy nálam „az értelmiségi ellenállás” szervezkedik. (Kiss Lajos ott maradt, ő a tanúja, hogy ilyesmiről szó sem volt.) Amint ez tudomásomra jutott, fölhívtam Nagy Istvánt a szerkesztőségben, s kértem, mondja meg, honnan ez a kacsa, amely nekem még kellemetlenséget okozhat. Azt felelte, ezt ő tréfásan hallotta, s természetesen nem hiszi el, nem is adja tovább.

Szabolcsi és Lódi pletykáin kívül Petrovác említett fecsegése is hozzájárulhatott a tények eltorzításához. A tények pedig csupán abból állottak, hogy mint egész Magyarországon mindenütt, főként értelmiségi körökben, vitattuk az eseményeket. Azt nem tagadom, hogy bíráltam a kormányt, nem értettem egyet sok dologgal: a szovjet csapatok november 4-i beavatkozásával, a Nagy Imre menedékjoga körül fölmerült jugoszláv-magyar nézeteltéréssel, a többpártrendszer kérdésében, amnesztia kérdésében mutatott visszakozzal, s í. t.

Hatott rám továbbra is a Magyar Írók Szövetsége állásfoglalása is, melyet hozzánk Petrovác, aki ezekben az időkben többször volt Pesten a szüleinél, közvetített hozzánk. Így ő hozta december közepén a *Gond és hitvallás* című írást is, amely később a szövetség határozata lett. Amikor a közgyűlés lezajlott, eljött hozzám Ertsey Péter és Nacsády József – mindketten mint rendes jogú tagok, jelen voltak – és beszámoltak a közgyűlés lefolyásáról. Kétségtelen, mi is egyetértettünk a határozattal. Petrovác január elején jött haza, s akkor volt szó, hogy összehívja a közgyűlést, amely állást foglal a központ határozatával kapcsolatban. Én január 10-e körül Osváthtal TTIT ügyekben Pesten voltam, amikor összehívták az írócsoport vezetőségi ülését. Hazajövet, már az Írószövetség önkormányzatának fölfüggesztése után, az utcán, Somfaiól tudtam meg, hogy a vezetőség úgy döntött, nem hívja össze a közgyűlést.

A Tiszatájjal kapcsolatban decemberben egyszer összehívtuk a szerkesztőbizottságot, de ezen éppen Petrovác nem jelent meg, így az ülést nem tartottuk meg. Egyébként is, mivel sem lapengedély, sem anyagi bázis nem volt, nem látszott lehetőségre a lap megjelentetése, így folyton halogattuk a teendőket. A lapengedély ügyét Ertsey intézte, illetve tőle tudtam, hogy neki Pesten azt mondták, majd központilag kapja az írószövetség összes lapjai részére az engedélyt. Ettől függetlenül, úgy tudom, megpróbálták külön is kérni. Engedély nélkül a nyomda a kéziratokat sem fogadja el, így természetesen az „illegális Tiszatáj” megjelentetéséről szóló vád, melyet Szabolcsi velem kapcsolatban cikkében írt, nem egyéb az ő és Lódi koholmányától.

Összegezve a dolgokat, úgy látom, az alábbiak szerepelhetnek vádként ellenem:

1. Apám csendőr volta, osztályidegen származásom. Az apja foglalkozását senki sem választja meg. Mindig büszke voltam arra, hogy haladó, baloldali gondolkodásom éppen ennek ellenére alakult ki, tehát nem határozta meg fölfogásomat. Ha meghatározta volna, akkor nem a népi írók pártját, a parasztpártot, a szegényparasztok pártját, hanem legalábbis a kisgazdapártot szerveztem volna!

2. 1950-i „titoizmusom”. Nem voltam kommunista, tehát „titoista” sem lehettem. Kétségtelen, egynémely dologgal a „jugoszláv út” tekintetében rokonszenveztem, de nem is ismerhettem annyira a jugoszláv viszonyokat, hogy azokról ítélnem volna. Bizonyos, hogy a jugoszlávokra (Titóra, Kardeljre, az újvidéki rádióra) való fokozottabb figyelmem sokban hozzájárult ahhoz, hogy november-december folyamán eltérő legyen a véleményem a

²¹² Szabolcsi, míg a szöregiek el nem zavarták, a helyi művelődési otthon igazgatója volt; apósom, Lakatos Lajos (1898–1975) meg a hivatalsegédje.

²¹³ Itt a lapszálon kézírással valaki ráírta: „gyülekezési tilalom volt.” Nyilván ebből kovácsolták az igazgató tényállását.

Kádár-kormányétól.

3. A Nemzeti Parasztpárt szervezésében én az okt. 31-i helyzet legbaloldalibb pártjának szervezését, a szocialista vívmányok megvédelmezésének lehetséges útját láttam. Csepi József, a Délmagyarország munkatársa, aki szintén jelen volt az alakuló ülésen, később egy újságcikkben ugyanezzel indokolta, miért állt a parasztpárt mellé akkor. Ha a pártszervezés most bűncselekménynek számít, akkor elsősorban az arra fölhívást kiadót, Erdei Ferencet kellene bíróság elé állítani. Erre azonban aligha kerül sor: Erdei Ferenc ma is képviselő, cikkeket ír a Népszabadságba, fontos mezőgazdasági tudományos intézet igazgatója.

4. A november 4-i cikk. Kellően megokoltam már, milyen ihlető forrásaim voltak: Kádár János, Németh László cikkei. Ha az én cikkem izgató, az övéké sem különb, noha egyikük az ország mai miniszterelnöke, a másik az idén Kossuth-díjjal jutalmazott író. Még csak annyit: a lap ugyanabban a számában jelent meg Nagy István cikke, amelyet élesen megbírált 1957. július közepén a Népszabadság, uszító jellege miatt. Pár nap múlva az MSZMP szegedi bizottsága megvédte Nagy Istvánt, mondván, hogy azokban a zavaros napokban a Népszabadságban is jelentek meg ellentmondó cikkek, nem lehet tehát felelőssé tenni Nagy Istvánt sem. Ha egy kommunista újságíró, aki a párt közvetlen irányítása alatt működik, olyan cikket írhatott akkor, s ma a lap vezetője lehet, aligha lehet az övénél sokkalta pozitívabb cikk íróját – az igazság mértékével – felelősségre vonni.

5. November 4-e utáni magatartásom. Ez kétségtelenül olyan, amely bizalmatlanságra adott okot velem szemben. Fölhoztam azonban azt a számos okot, amely még a kommunisták tisztánlátását is megzavarta. Ha mindazokat, akik MDP-tagok voltak, és nem léptek be az MSZMP-be, megkérdeznék, mi tartja vissza őket a pártba lépéstől, ezek kifejtenék (illetve decemberben kifejtették volna) aggályaikat, nézeteiket, valószínűleg ugyanúgy le lehetne tartóztatni, mint engem. Nem hiszem, hogy baráti vitatkozást, a dolgok tisztábban látásáért folytatott elvi beszélgetést – bűncselekménynek lehetne tekinteni. Ha én álláspontomat nyilvános helyen, gyűléseken hirdetem volna, izgatást követtem [volna] el. Azzal azonban, hogy hol ezzel, hol azzal – köztük MSZMP-tagokkal – beszélgettem, vitáztam, érveltem, nem követhettem el izgatást. Gyanút ébreszthettem magam iránt, bizalmatlanságot, de ezért úgy hiszem, a féléves őrizettel már megbűnhődtem.

Tévedtem, de bűncselekményt nem követtem el. Ha módot kapok rá, munkámmal bizonyítom, hogy a szocializmusnak változatlanul híve maradtam.

Szeged, 1957. augusztus 27-én.

Dr. Péter László

1957. szeptember 2.

BM. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály

Jegyzőkönyv

Dr. Péter László kihallgatásáról.

Szeged, 1956. szept. 2-án.

Dr. Péter László
1926. I. 21. Jánoshalma,
Cselenák Ágnes
Tud. kutató
Egyetem
Büntetve nem volt.
Szőreg, Szekfű u. 21.

Kérdés: Ön, mint a „Tiszatáj” szerkesztő bizottságának tagja kikkel dolgozott együtt, hol tartottak megbeszéléseket és azon ki elnökölt?

Felelet: A „Tiszatáj” szerk. bizottságában együtt dolgoztam Petrovác István szegedi lakos felelős szerkesztővel, Németh Ferenc szegedi lakos szerk.bizottsági tag[gal], Nacsády József szegedi lakos szerk. bizottsági tagokkal, valamint Lőkös Zoltán szegedi lakos technikai szerkesztővel.

Munkamegosztás volt a szerkesztő bizottságban: Petrovác István és Németh Ferenc a vers anyagot szerkesztette, Nacsády József a szépirodalmi és prózai részt, én pedig a tudományos és prózai részt. Éne ebben a szerkesztő bizottságban egy szám, az 1956. évi 5-ik szám szerkesztésében működtem. Ez a szám 1956. okt. 19-e körül jelent meg. A szerkesztő bizottságnak egy ülése volt szeptember első felében, Petrovác elnökölt. Az összejövetelt az írócsoport helyiségében, Szeged, Horváth Mihály u. 3. sz. alatt tartottuk.

Ezt követően 1956. november végén vagy december elején szintén összejöttünk Petrovác és az én indítványomra az egyetemi könyvtárban, ahová Petrovác István nem jött el. Petrovác távolmaradását azzal indokolta, hogy ugyanabban az időben a tanácsházára hívták, azért nem jelent meg. E szerkesztő bizottsági ülésen az 1956 évi 6-ik szám kiadását beszéltük volna meg. Az ülés Petrovác István meg nem jelenése miatt elmaradt.

Az összejövetelünket megelőzően arról tárgyaltunk egymással, hogy a lapengedélyt hogyan szerezzük meg, valamint megvan-e az anyagi fedezet a nyomtatás költségeire. Arról nem volt szó, hogy az új számban milyen irányvonalat képviseljünk.

Én hozzám a 6-ik számhoz befutott anyag már 1956. október 23-a előtt nálam volt, ami politikailag közömbös irodalomtörténeti stb. irányú volt.

Kérdés: Milyen céllal akarták az ellenforradalom leverése után a „Tiszatáj” című folyóiratot megjelentetni?

Felelet: Célunk az volt, hogy csonka évfolyam ne legyen: ugyanis a „Tiszatáj” kéthavonta jelent meg és ez a 6-ik szám kiadása tette volna teljessé az évi munkánkat. Ezen kívül vártuk az aradi írók viszontlátogatását december elejére és mivel hoztunk tőlük verseket azzal, hogy leközzöljük a „Tiszatáj”-ban, szerettük volna, ha megérkezésükig ez nyomtatásban megjelent

volna. A másik cél pedig az volt, hogy 1957 márciusában a „Tiszatáj” kiadásának 10-ik évfordulójára tudjuk megjelentetni az elmaradt számot.

Kérdés: Az októberi ellenforradalmi események alatt a szerk. bizottság tagjaival hol, mikor és milyen beszélgetést folytatott?

Felelet: Az ellenforradalom ideje alatt Petrovác Istvánnal találkoztam 1956. ok. 30-án a szegedi írócsoport helyiségében. Itt történt a megválasztásom az írószövetség részéről a „nemzeti bizottság”-ba. Emlékezetem szerint maga Petrovác javasolt küldöttnek. A közgyűlést maga Petrovác István hívta össze, bár a közgyűlésen csak kb. 15-en jelentünk meg. E 15 fő közül emlékszem Petrovác István, Ertsey Péter könyvtáros, Madácsy László főisk. docens, Somfai László ált. isk. tanár nevű személyekre. Ott volt vendégként Vidor Miklós író és felesége. Küldöttként meg lettünk választva: Petrovác István, Ertsey Péter és én. Feladatunk lett volna, hogy az írókat képviseljük a „nemzeti bizottságban”. Én felszólaltam, hogy annál is inkább be kell menni a „nemzeti bizottság”-ba, mert már előzőleg hallottam, hogy erősen jobboldali elemek vannak a „nemzeti bizottság”-ban. 1956. november 3-án Petrovác Istvántól megtudtam, hogy ő már előzőleg önhatalmúan dr. Fábíán Ferenc újságírónak és Kováts Józsefnek papírt adott arról, hogy dr. Fábíán Ferencet és Kováts Józsefet delegálják az írók részéről a „nemzeti bizottság”-ba. Én a megbízásom alapján egy ízben voltam jelen a „nemzeti bizottság” ülésén, 1956. okt. 31-én, délután. E gyűlésen Joszt István beszámolója szerepelt a budapesti helyzetről, majd Halász honv. fhdgy. számolt be a nemzetörség szervezéséről. Dr. Perbíró pedig sürgős javaslatként hozta elő, hogy a szegedi újság a „Délmagyarország” nevét meg kell változtatni. A javaslatot vita követte. A hozzászólók támogatták a lap nevének megváltoztatását, „Délmagyarországról” „Szeged Népe” névre. Én egyedül foglaltam állást a régi név meghagyása mellett, de a jelenlévők lehurrogtak. Ezt követő szavazás után elmentem, és én többet a „nemzeti bizottság”-ban nem voltam.

November 3-án délután telefonon beszélgettem Petrováczal. Ő hívott fel és mondotta, hogy járt nála egy vidéki pedagógus, aki kijelentette, hogy át akarják venni tőlünk a „Tiszatáj” szerkesztését. Én Petrovácznak mondtam, hogy erről szó nem lehet. Ugyanezen a telefonbeszélgetés alkalmával mondtam, hogy én javasolni fogom, hogy a vers-szerkesztést Vajtai István kezébe adják azért, hogy nem tartom helyesnek, hogy a versekről két író döntsön. Vajtai mint kritikus egyébként is az írószövetség vers lektora. Itt említettem meg, hogy tekintve 1957 januárjától helyzetemben kedvező fordulat lesz, mivel az egyetemre kerülhetek és el tudom vállalni a felelős szerkesztői beosztást is. E telefonbeszélgetés alkalmával mondtam nekem Petrovác, hogy valahonnan felszólítást kapott, hogy a „sztálinistákat” távolítsák el a szövetségből. Ő hozta javaslatba Karácsonyi Béla egyetemi docens, Székely Lajos egyetemi docens, Kiss Lajos tanár, Kerényi György tanár szegedi lakosokat, akik az írószövetség szegedi csoport tagjai voltak. Én Kiss Lajos kizárását határozottan elleneztem, míg a többiek kizárásával a magam részéről egyet értettem. Petrovác akkor úgy mondtotta, hogy ezek nevei holnap meg fognak jelenni a sajtóban.

Kérdés: Kikkel beszéltek meg ezen újabb szám kiadását és milyen összeállításban? Hol történtek megbeszélések, hogyan folytak azok le?

Felelet: Egyéni beszélgetések folytán tisztázódott, hogy a szerk. bizottság valamennyi tagja, így én sem értettem egyet a Kádár kormány több intézkedésével, ezért úgy határoztunk, szintén egyéni beszélgetéseken, hogy az új számban olyan anyagokat közlünk le, amely nem jelenti a kormány támogatását, de ellene sem tesz semmit. Az én szerkesztésemhez tartozó

anyagok semlegesek voltak. A többi szerk. társaim anyaga előttem ismeretlen.

A már említett november végén vagy december elején sikertelen gyűlésen kívül semmiféle csoportos megbeszélésünk nem volt. Ezt követően a „Tiszatáj”-ra vonatkozó beszélgetéseink egyénileg történtek.

Kérdés: Előbbi vallomásaiban Ön említést tett arról, hogy a munkás-paraszt kormány megalakulásával és intézkedéseivel nem értett egyet. Miért nem értett egyet az intézkedésekkel, melyek voltak azok az intézkedések? Ki nem értett ugyancsak hasonló elgondolások alapján a kormány intézkedéseivel egyet?

Felelet: Nem értettem egyet az ellenforradalomnak szovjet erővel való leverésével: úgy értem, hogy a magyar munkásság felfegyverzésével kellett volna az ellenforradalmat leverni, még ha esetleg polgárháborúra került is volna sor. Akkor, abban az időben nem gondoltam arra, hogy ez a polgárháború nagyobb véráldozattal járna, de ma már látom, hogy a szovjet csapatok beavatkozása nélkül a keletkezett véráldozatnál sokkal nagyobb lett volna polgárháború esetén.

Nem volt előttem világos a Kádár kormány létének jogossága. Én a Nagy Imre kormányt ismertem el törvényesnek. Nem tiltakoztam az ellen, hogy Nagy Imre az ENSZ csapatokhoz fordult segítségért.

Nem értettem azzal sem egyet, hogy a Kádár kormány az ellenforradalom leverésére szovjet csapatokat vett igénybe.

Nem értettem egyet Nagy Imre értékelésével sem, az értékelés fokozataival, Pl. előbb csak megtévedt gyenge kezű ember, majd aki az ellenforradalom kezére játszik és áruló. Én a kommunista párt azon szárnyával szimpatizáltam, melyet Nagy Imre képviselt.

Nem értettem egyet azzal, hogy a többpártrendszer kérdésével visszakozás történt, de azzal sem értettem egyet, hogy a novemberben leváltott „sztálinisták” vissza kerültek funkciójukba, mintegy igazolásul a szektáns nézetek helyességéiként. Úgy érzem, ez volt a legdöntőbb abban, hogy a Kádár kormány politikai vonalvezetésével nem értettem egyet.

1956. nov. 4-e után e kérdésekről kifejtettem nézeteimet baráti körömhöz tartozó személyekkel és néhány egyetemi könyvtárbeli kartársammal. Így Keserű Bálint aspiráns, Lőkös Zoltán újságíró, Ökrös László tanár, Kiss Lajos tanár, Székely Lajos egyetemi docens, Boday Pál könyvtáros, Molnár István könyvtáros, Ertsey Péter könyvtáros, Osváth Béla aspiráns, Giday Kálmán tanár, Petrovác István írócsoport titkárával.

Saját magam értékelése szerint sem segítettem elő a fenti témájú beszélgetésekkel, nézeteim kifejtésével a konszolidációt és a kormány erősödését. A felemlített személyeknek nézetei – kivéve Keserű Bálintot, Székely Lajost, Kiss Lajost és Lőkös Zoltánt – többnyire az én nézeteimmel azonos álláspontjuk volt.

Közlés: Kihallgatását félbe szakítom, a jkv-et lezárom.
Jegyzőkönyvem az igazat tartalmazza, melyet elolvasás után aláírással is megerősíték.

Felvette:
Töröcsik István rny.fhdgy

Dr.

Péter László
vizsgáló
gyanúsított

35
1957. szeptember 10.

BM. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó osztálya
Szám: ...../19....

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv

Készült 1957 évi szept hó 10. napján a Szeged, Kossuth Lajos sgt. 24. szám II. emelet 38. ajtó alatti helyiségben.

A tanú (neve, szül. éve és helye, foglalkozása, lakása): Kiss Lajos

A gyanúsítotthoz, valamint az ügyben egyébként érdekelttekhez való viszonya: érdektelen.

Az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében kárt szenvedett-e? nem.

(A tanúkihallgatásnál figyelemmel kell lenni a BP. 55 és 56. §-aira. A BP 57. §-ában foglaltakra figyelmeztetni kell a tanút, és mind a figyelmeztetést, mind a tanúnak idevonatkozóan tett nyilatkozatát be kell jegyezni.)

A tanú – törvényes jogaira, valamint a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetés után – vallomását az alábbiakban adja elő:

Felelet: A figyelmeztetést megértettem. Előadni kívánom, hogy 1957 febr.21-én felvett jegyzőkönyvem sok igazat tartalmaz, azonban pontosan nem a reális valóságot adja.

Kérdés: Mióta ismeri Ön dr. Péter Lászlót és mit tud politikai magatartásáról?

Felelet: 1949-óta ismerem, akkor, mint tanársegéd volt a Nyelvtudományi Intézetben. 1949 vagy 1950-ben elbocsátották őt bizonyos politikai okok miatt. Én akkor úgy értesültem, hogy Titóista nézetekkel szimpatizált. Egyideig a makói múzeum igazgatója lett, majd az egyetemi könyvtárban, mint tudományos kutató dolgozott. Itt a könyvtárban és az írószövetségben ismertem meg közelebbről.

1956 nyaráig csendben és rendszeresen dolgozott, nem politizált. /:A különös számomra az volt, hogy ő két olyan költő művével kapcsolatosan folytatott kutató munkát, akik a munkásosztály költői voltak – Juhász Gyula és József Attila – ez a munkája országosan is értékes, úgy tudom Révai Józsefnek is szolgáltatott anyagot:/

Péter Lászlóról tudtam, hogy nem kommunista. Politikai felfogásával 1956. augusztus, illetve a nyári és az őszi hónapokban ismerkedtem meg közelebbről. Úgynevezett polgári demokratikus nézeteket vallott, ezekben a nézetekben fanatikusan hitt. Ezeket a nézeteit különösen a Nagy Imre kormány hatalomra jutása után határozta meg határozottan. Véleménye szerint a Nagy Imre kormány abban az esetben ha sikerült volna a hatalmat kézben tartania, elejét tudta volna venni a fehérterrornak és a kommunista üldözésnek.

Politikai felfogásának megfelelően a „demokratikus társadalmi” rendet nem a kommunisták vezetésével képzelte el, hanem a polgári demokratikus erők irányításával. A kommunistákkal való politikai együttműködést nem tagadta. Többször kijelentette, hogy a fasizmussal és a

fehérterrorral nem ért egyet, de ugyanakkor nem sikerült őt meggyőzni arról, hogy az ő polgári demokratikus elképzelései Magyarországon már nem valósíthatók meg, hogy lényegében ő olyan ügyet szolgált, amely út a fehérterrorhoz – fasiszmushoz.

1956. nov. 4-e után amikor a szovjet csapatok leverték az ellenforradalmat Magyarországon, Péter László azt vallotta, hogy a magyar nép elvesztette a függetlenségét és annak a lehetőségét, hogy demokratikus államrendet teremtsen.

1956 nyarán a szegedi írószövetségben viták folytak politikai és az irodalmi helyzet tisztázása érdekében. Ezeken a vitákon Péter László passzív volt, valamint a József Attila vitán²¹⁴ is passzívan viselkedett, mindössze egy-két közbeszólása volt. Arról hallomásból tudok, hogy mint a „Tiszatáj” szerkesztő bizottságának tagja olyan „Tiszatáj” számot akart szerkeszteni, amelyben politikai nézeteiket akarták kifejezni. Hogy ennek a számnak volt-e konkrét anyaga azt nem tudom. Emlékezetem szerint a fentiekről Székely Lajos és Petrovácz István beszéltek nekem.

1956. október elején az írószövetségből kiszorították a kommunistákat, az irányítás és a szerkesztés munkájában már nem vehettek részt. Azokat, akik kommunista nézeteiket hangoztatták, üldözték és támadták. Engemet is igyekeztek háttérbe szorítani és felelősségre vonással is megfenyegettek. Feltettem a kérdést Péter Lászlónak négy szemközti beszélgetés során, hogy egyet ért-e ezzel a kommunista üldözéssel. Ő kijelentette, hogy nem minden tekintetben ért egyet és hogy hajlandó engem a sajtó nyilvánossága előtt megvédeni. – Meg kell jegyezni, hogy Péter Lászlóhoz sem baráti, sem elvbaráti kapcsolat nem fűz.

Péter Lászlónak ezt az ajánlatát nem fogadtam el, mivel úgy gondoltam, hogy az a vád, amivel engem illettek többi kommunista elvtársamra is vonatkozik.

Kérdés: Mikor, hol, kik előtt folytatott dr. Péter László kormány és Szovjet ellenes propagandát?

Felelet: Péter László előttem kormány és Szovjet ellenes kijelentéseket nem tett. Egy alkalommal beszélgettem vele (1956. okt. végén), és Ő meglátta, hogy Sztoljcszov²¹⁵ egyik művét hordom magamnál és erre kijelentette, hogy neki ebben az időben és idegállapotban nem volna kedve orosz irodalmat olvasni.²¹⁶

Tudomásom szerint József Attila egyik kitételével kapcsolatosan, melyben fasiszta kommunizmusról van szó, Péter Lászlónak sajtóvitája volt Szabolcsi Gáborral. – ? –

Kérdés: dr. Péter László, mint a „Tiszatáj” szerkesztő bizottsági tag, milyen kormány és Szovjet ellenes cikkeket akart megjelentetni a „Tiszatáj” folyóiratban? Kik tudnak erről és meg vannak-e a kéziratok?

Felelet: Nincs tudomásom arról, hogy konkrétan milyen cikkeket és műveket akartak megjelentetni, hallomásból értesültem arról, hogy egy ilyen szám készül. Erre a kérdésre legilletékesebb választ adni Petrovácz István, aki ekkor e lap szerkesztője volt.

---

²¹⁴ Értsd: a József Attila Kör október 19-i vitáján.

²¹⁵ Így! Mint már írtam: Alekszej Tolszovj valamelyik könyve volt Kiss Lajos kezében.

²¹⁶ Tessék összevetni február 21-i vallomásával. Akkor : „utálja a szovjet- és orosz irodalmat, ilyenekkel nem is foglalkozik”. Most: „neki ebben az időben és idegállapotban nem volna kedve orosz irodalmat olvasni”. Micsoda különbség!

Kérdés: dr. Péter Lászlónál mikor, kik, milyen céllal jöttek össze, miről volt ott szó. Milyen kormány és szovjet ellenes megnyilatkozások történtek?

Felelet: Arról van tudomásom, hogy a könyvtárban többen felkeresték Péter Lászlót és úgy tudom, hogy egyideig rendszeresen össze jöttek nála Bodai Pál, Molnár István, Ökrös László, Ertsey Péter, Gidai Kálmán és Vég Joachim, akkor szegedi lakosok. Én úgy értesültem, hogy ezek a személyek a politikai helyzetet vitatták meg. Hogy a lakáson össze jöttek-e, erről konkrét tudomásom nincs. – Jó[1] lehet erről is beszéltek a városban.

Péter Lászlóval történt beszélgetésem alkalmával arról győződtem meg, hogy ő a Kádár kormányt nem tartja törvényes kormánynak, ellenben úgy látta, hogy a Nagy Imre kormány a nép bizalmát élvezi és ezt Péter ki is fejtette.

Kérdés: Van-e még más elmondani valója az ügyel kapcsolatban?

Felelet: Igen van. Az a véleményem Péter Lászlóról, hogy véleményeit mindig határozottan hangoztatta. Az a politikai szerep, melyre vállalkozott az adott helyzetben igen veszélyes szerep volt. De ugyanakkor tisztázni kell azt is, hogy ő mint igen sokan úgynevezett demokratikus illúziók megszállottja volt. Ezt a tényt azért látom szükségesnek leszögezni, mert véleményem szerint vele kapcsolatosan nem fasiszta nézetekkel állunk szemben, hanem olyan demokratikus politikai illúziókkal, amelyek végső soron mégis támogatták a fehérterrort és végső értelmük a politikai restauráció volt.

A fentiekén kívül más elmondani valóm nincs, jegyzőkönyvem az igazságot tartalmazza, melyet elolvasás után aláírással is megerősíték.

Felvette:
Töröcsik István rny.fhdgy.
Vizsgáló
tanu

Kiss Lajos

V-145871

1957. szeptember 25.

BM. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó osztálya

Szám: ...../19....

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv

Készült 1957 évi szept. hó 25. napján a Szeged, Kossuth Lajos sgt. 24. szám III. emelet 25. ajtó alatti helyiségben.

A tanú (neve, szül. éve és helye, foglalkozása, lakása): Dr. Lőkös Zoltán

A gyanúsítotthoz, valamint az ügyben egyébként érdekelttekhez való viszonya: érdektelen.

Az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében kárt szenvedett-e? nem.

(A tanúkihallgatásnál figyelemmel kell lenni a BP. 55 és 56. §-aira. A BP 57. §-ában foglaltakra figyelmeztetni kell a tanút, és mind a figyelmeztetést, mind a tanúnak idevonatkozóan tett nyilatkozatát be kell jegyezni.)

A tanú – törvényes jogaira, valamint a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetés után – vallomását az alábbiakban adja elő:

Kérdés: Mondja el, hogy dr. Péter Lászlót mióta ismeri és mit tud politikai magatartásáról?

Felelet: Dr. Péter Lászlót gyermekkorom óta ismerem, mivel iskolatársak voltunk. Igen sokat dolgoztam vele együtt az egyetemi diákmozgalmakban a felszabadulás után. Ezekben az időkben dr. Péter László az úgynevezett népi irányzatot képviselte (népies írók).

A társadalommal szembeni szilárdsága különböző szakaszokon ment keresztül azonban soha sem tudta levetkőzni bizonyos idealista nézeteit.

A Nagy Imre kormány megjelenésekor általában a beszélgetések alkalmával egyetértett a Nagy Imre kormánnyal, annak programjával. A több pártrendszer megjelenésekor belépett a Parasztpárt, illetve a Petőfi pártba, amelynek szervező titkára lett. Ezen párt szervezésében kisebb agitációba lépett.

1956. november 4-e után mikor megszűnt a több pártrendszer dr. Péter László továbbra is a több pártrendszer híve volt és ezt baráti körben hangoztatta is.

1956. november 4-e után azt a nézetet vallotta, hogy a szovjet csapatok beavatkozása helytelen volt, mert megakadályozták Magyarországon a további demokratikus kibontakozást.

Kérdés: Mondja el, hogy dr. Péter László mint a „Tiszatáj” szerkesztő bizottsági tag, milyen kormány és szovjet ellenes cikkeket akart megjelentetni a „Tiszatáj” folyóiratban?

Felelet: Dr. Péter László 1956. november 4-e után tett nekem említést arról, hogy jó lenne ismét megindítani a „Tiszatáj” című folyóiratot, de ezzel kapcsolatban nekem kéziratot nem mutatott.

1956. november 4-e után dr. Péter László a Kádár kormányt nem ismerte el és [a] „Nagy Imre kormányt” tartotta törvényes kormánynak és azt hangoztatta, hogy ez a kormány élvezi a nép

bizalmát. Ezen nézeteket 1956. december végéig hangoztatta.

Kérdés: Van-e még más elmondani valója az ügyel kapcsolatban?

Felelet: Elmondani kívánom, hogy az ellenforradalom előtt haladó szelleműnek és útitársnak tartottuk és ismertük. Az ellenforradalom leverése után azonban az ellenkezőjét állapítottuk meg, melynek következtében a baráti kapcsolatok is mindinkább lazultak, dr. Péter László és közöttem, valamint a többi haladó gondolkodásúak között.

Fentiekén kívül más elmondani valóm nincs, a jegyzőkönyvem az igazságot tartalmazza, melyet elolvasás után hh. Aláírok.

Felvette:

Ilia József rny. fhdgy.

Lőkös Zoltán

vizsgáló

tanu

Dr.

V.-145871

BM. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó osztálya

Szám: ...../19....

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv

Készült 1957 évi szeptember hó 30. napján a fenti szerv hivatalos helyiségében.

A tanú (neve, szül. éve és helye, foglalkozása, lakása): Ökrös László

A gyanúsítotthoz, valamint az ügyben egyébként érdekelttekhez való viszonya: érdektelen.

Az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében kárt szenvedett-e? nem.

(A tanúkihallgatásnál figyelemmel kell lenni a BP. 55 és 56. §-aira. A BP 57. §-ában foglaltakra figyelmeztetni kell a tanút, és mind a figyelmeztetést, mind a tanúnak idevonatkozóan tett nyilatkozatát be kell jegyezni.)

A tanú – törvényes jogaira, valamint a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetés után – vallomását az alábbiakban adja elő:

Kérdés: Mióta ismeri Dr. Péter Lászlót és mit tud politikai magatartásáról?

Felelet: Dr. Péter Lászlót gyermekkorom óta ismerem, mivel ő is Szőreg községbe való. Édesapja csendőr volt, aki az 1930-as évekbe nyugdíjba ment. Baráti kapcsolatba [n] ál[ltam]am fent [nevezettel] igen régóta. Dr. Péter László igen korán megismerkedett a népi írókkal és műveikkel, amelynek alapján mutatkozott már 1945. előtt is nála kisebb baloldali irányzat.

Dr. Péter László a felszabadulás után a parasztpártba lépett be, amely pártba kisebb funkciót mint vezető szerepet töltött be. 1945-ben az egyetemistáknak és főiskolásoknak a szegedi szövetségnek volt elnöke.

Az ellenforradalom előtti időkben Dr. Péter László igen sok újság cikket írt, amelybe [n] kifejtette, hogy a hagyományokat nagyobb megbecsülésbe [n] kell részesíteni.

Elmondani kívánom, hogy 1955. év elején Vajtai István főiskolai tanár a Tiszatáj folyóiratban megjelenített [így!] egy cikket, melynek lényege az volt, hogy a felszabadulás utáni időkben a lírai költészet elmaradt a magyar költészet általános színvonalától, illetve a múlttól. Vajtai István [t] ezen cikkéért bírálatok érték valamint később alacsonyabb beosztásba került. Dr. Péter László az ellenforradalom előtti hónapokban nekem elmondotta, hogy Vajtai Istvánt rehabilitálni kell, mivel lényegében Vajtai Istvánnal egyetértett és túlzásnak tartotta Vajtai korábban történő elmarasztalását.

Dr. Péter László beszélt továbbá arról, hogy Vajtai István cikkének kapcsán korábban elbocsátott Vajda László főiskolai tanszékvezető tanárt rehabilitálni kell.

Dr. Péter Lászlóval 1956. november 2-án találkoztam, amikor elmondotta nekem, hogy az írószövetségben ötöt [így!] is megválasztották „forradalmi tanácsagnak”, és egy alkalommal ő is részt vett „a forradalmi nemzeti bizottság” ülésen a városházán. Ezen az ülésen a szegedi

Délmagyar napilapnak a nevének a megváltoztatása felett folyt vita és ő hozzá szollásába [így!] kifejtette azt, hogy a szegedi napilap maradjon Délmagyarország arra való hivatkozással, hogy ez már igen régi, és a hagyományokat tiszteletbe[n] kell tartani. Továbbá helytelenítette Fábián Ferencet a szerkesztőség élén.

Elmondani kívánom, hogy Dr. Péter László nem értett egyet a Munkás Paraszt kormánnyal, valamint a Szovjet csapatok beavatkozásával. Nekem beszélt arról, hogy ő helyesnek tartja az októberi mozgalmat és tudja azt, hogy ezen belül különböző helytelen irányzatok is fellépnek de ezeket a belső erőkkel kell megsemmisíteni. [A] Kádár kormányról úgy beszélt, hogy ez a kormány a Szovjet csapatok beavatkozásával tudott létre jönni és elítélte a Kádár kormányt.

Dr. Péter László elmondotta nekem, hogy amikor megjelent a több pártrendszer és amikor Budapesten megalakult a Paraszt Párt ők is Szegeden megalakították a Paraszt Pártot, amelyben emlékezetem szerint valami beosztása volt, mint vezető. Budapesten 1956. november 4-e előtt megalakult a „Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsa” és Dr. Péter László ezt Szegeden is meg akarta alakítani november 4-e után, ebben az ügyben több tanácskozást tartott, a munkahelyén azonban a résztvevők ettől vonakodtak és ezért Dr. Péter László, mikor velem beszélt elítélte őket.

Dr. Péter László elmondotta nekem, hogy 1956, emlékezetem szerint november elején meg akarta jelentetni a „Tiszatáj” folyóiratának egyik [!] számát, amelyre már részben anyag is volt, a szabályszerűen készülő szám anyaga. Amely vissza tükrözi az akkori helyzetet.

Elmondani kívánom, hogy tudomásom van arról, hogy Dr. Péter Lászlót a munkahelyén, az egyetemi könyvtárba többen felkeresték és politikai vitákat folytattak, én személyesen is voltam három alkalommal is nála, amikor is rajtam kívül is többen jelen voltak. Ilyen viták alkalmával igyekezett az állítását különböző formákba[n] bizonygatni.

Így az egyik [!] alkalommal vita következtében én azt bizonyítottam, hogy Magyarországon ellenforradalom volt, malik [amelyik?] a kapitalizmus visszaállítását akarta és ezt belső erőkkel felszámolni nem lehetett volna. Dr. Péter László ezen állításomat nem ismerte el és arról beszélt, hogy nem ellenforradalom volt és a kisebb kilengéseket belső erővel meg lehetett volna szüntetni. Dr. Péter László[nak] a politikai vitákban képviselt szerepe káros hatással volt a környezetére, illetve a politikai vitákba[n] résztvevő személyekre.

Megjegyezni kívánom, hogy Dr. Péter László 1957. januárjától a korábbi magatartását és politikai nézetét megváltoztatta és nem volt tapasztalható nálla [!] illetve én nem tapasztaltam nálla azokat a kérdéseket, amelyeket az ellenforradalom ideje alatt és közvetlenül utána [!] volt tapasztalható.

Tapasztaltam nálla, hogy egyre inkább belátta azt, hogy ellenforradalom volt Magyarországon és a kapitalizmust akarták visszaállítani.

Mást az ügyre vonatkozólag elmondani nem tudok a vallomásom az igazságnak megfelelően tettem, melyet elolvasás után hh. aláírtam.

Kmft.

Felvette:
Ilia József rny.fhdgy.
László

Ökrös

tanú
V-145871

1957. szeptember 30.

BM. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó osztálya

Szám: ...../19....

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv

Készült 1957 évi szeptember hó 30. napján a .....ker.,.....utca.....szám III. emelet 25. ajtó alatti helyiségben.

A tanú (neve, szül. éve és helye, foglalkozása, lakása): Székely Lajos

A gyanúsítotthoz, valamint az ügyben egyébként érdekeltékhez való viszonya: érdektelen.

Az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében kárt szenvedett-e? nem.

(A tanúkihallgatásnál figyelemmel kell lenni a BP. 55 és 56. §-aira. A BP 57. §-ában foglaltakra figyelmeztetni kell a tanút, és mind a figyelmeztetést, mind a tanúnak idevonatkozóan tett nyilatkozatát be kell jegyezni.)

A tanú – törvényes jogaira, valamint a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetés után – vallomását az alábbiakban adja elő:

Kérdés: Mondja el, hogy mióta ismeri Dr. Péter Lászlót, és mit tud a politikai magatartásáról.

Felelet: Dr. Péter Lászlót 1945 óta ismerem, mivel az egyetemre együtt jártam vele és a Nemzeti Paraszt Párt Szegedi szervezetében együtt voltam. Megállapításom szerint Dr. Péter László a felszabadulás után a harmadik utat képviselte ez megmutatkozott abban, hogy 1946-ban kivált a Nemzeti Paraszt Pártból, mivel ekkor látszott, hogy együtt halad az MKP-vel. Ugyanakkor a fasiszta erőkkkel szemben voltak megnyilvánulásai.

Elmondani kívánom, hogy Dr. Péter László 1956 tavaszán kapcsolódott be az „Írószövetség” tevékenységébe ismét, mivel ekkor kezdődött meg szegedi viszonylatban is az Írószövetségben a jobboldali revizionista támadás. Kezdetben nem állt a támadók oldalára. Azonban a hangulati megnyilvánulásai mutatták, hogy egyet ért a jobboldali revizionista támadással. Nagyobb szerepe az Írószövetségben akkor kezdődött, amikor az „őrség váltása során” a „Tiszatáj” szerkesztését rábízták.

Ezidőben az volt a véleménye, hogy a komonistákat [így] háttérbe kell szorítani a vezetésben, de nem kell eltávolítani az Írószövetség munkájából. Ezt Dr. Péter László az elvhű komonistákra értette, akik véleménye szerint sok „Sztálinista” hibát követtek el.

Elmondani kívánom, hogy Dr. Péter Lászlóval 1956. november 10-én beszéltem és elmondotta nekem, hogy nem ért egyet a Szovjet beavatkozással és úgy vélte, hogy a jobbratulódás a magyar közvéleményben ennek köszönhető, valamint ezt mondotta, hogy a Kádár kormány nem tudja megoldani a magyar nép nagy problémáit. A több pártrendszer hívének és az úgynevezett szabad választások helyeslőinek [így!] vallotta magát. Az volt a véleménye, hogy ha a Szovjet csapatokat kivonnák, akkor megnyugodna a közvélemény és a Nagy Imre vezetésével le lehetne számolni a jobboldali igazi fasisztákkal. Dr. Péter László

ezen nézetét az egyetemen, a munkahelyén, tudomásom szerint mások előtt is hangoztatta.

Elmondani kívánom, hogy 1956. december elején [törlés] hivatkozva elmondotta, hogy dr. Péter László és társai egy olyan „Tiszatáj” számot kívánnak kiadni, amely élesen szembe fordul a kormány politikájával. Megjegyezni kívánom, hogy azomban [!] erre nem kerül sor.

Mást elmondani nem tudok, a vallomásomat az igazságnak megfelelően tettem, a jegyzőkönyvet átolvasás után hh. aláírom.

Ilia
Székely Lajos
kihallgató
tanú

József

rny.

fhdgy.

V-145761

1957. október 2.

BM. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály
 titkos!"

Szigorúan

Jegyzőkönyv

dr. Péter László kihallgatásáról
Szeged, 1957. október 2-án.

dr. Péter László
 Jánoshalma 1926. I.21.
 Cselenák Ágnes
 tudományos kutató
 Egyetem.
 Büntetve nem volt.
 Szőreg, Szegfű u. 21.

Közlés: Közlöm Önnel, hogy kihirdetem az Ön ellen folyó büntető eljárás okát:

Határozat.

A terheltként való felelősségre vonásról.

A nyomozás adatai alapján alapos a gyanú, hogy

dr. Péter László, aki az 1956 októberi ellenforradalom után a munkás paraszt kormányt nem ismerte el és a Nagy Imre kormányt tartotta a törvényes kormánynak. Ezen nézetét rendszeresen hangoztatta. Azt hangoztatta, hogy a Kádár kormány a szovjet csapatok beavatkozásával tudott létre jönni. A munkahelyén arról beszélt, hogy a szovjet csapatok beavatkozása helytelen volt, mert megakadályozták Magyarországon a további demokratikus kibontakozást. Tevékenységével az Egyetemen belül akadályozta több embernél a munkás paraszt kormány melletti kiállást. Ennek alapján a BHÖ. 2. pontjában felvett izgatásban való tevékeny részvétel miatt terheltként való felelősségre vonását elrendelem.
 Szeged, 1957. október 2-án.

Ilia József rny.fhdgy.

Kérdés: Közlöm Önnel, hogy e határozat ellen a BP. 136§. /1./ bekezdése értelmében panasszal élhet az illetékes ügyészhez, továbbá, hogy joga van ügyében védőt kiválasztani. – Nyilatkozzék a kihirdetett határozatról és a közlésekről.

Felelet: A közölt határozatot tudomásul vettem, panasszal élek ellene.

dr. Péter László

Védőt választok, azonban a későbbiek folyamán tudom megnevezni a védőt.

dr. Péter László

Ilia József rny. fhdgy.

V-145871

1957. október 2.

BM. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály

Határozat

a nyomozás befejezéséről

Szeged, 1957. október 2-án.

1957. augusztus 5-től vizsgálatot folytattunk dr. Péter László ügyében, melynek során az alábbiakat állapítottuk meg.

Dr. Péter László /:Jánoshalma 1926. Cselenák Ágnes, utolsó munkahelye Tudomány Egyetem, lakhelye Szőreg, Szekfü u. 21. szám.:/

Az ellenforradalom ideje alatt az Egyetemen rendszeresen az ellenforradalom mellett agitált. A munkás paraszt kormányt nem ismerte el és azt hangoztatta, hogy „Nagy Imre kormány az a törvényes kormány.” Arról beszélt a munkahelyén, hogy a szovjet csapatok beavatkozása révén tudott a Kádár kormány hatalomra jutni.

Dr. Péter László tevékenységével az Egyetemen belül igyekezett azt bizonyítani 1956. november 4-e után, hogy az októberi események helyes irányba[n] folytak, amelyet a szovjet csapatok beavatkozása akadályozott meg. A fenti állításait az Egyetemen belül igyekezett különböző formában bizonyítani, amely azt bizonyítja, hogy a környezetében a munkás paraszt kormány ellen agitált.

A fentiek szerint dr. Péter László alaposan gyanúsítható a BHÖ. 2. pontjában felvett izgatásban való tevékeny részvétel büntetnének elkövetésével.

A fentiekre való tekintettel a nyomozást befejezettek tekintem és az ügyet a további eljárás lefolytatása végett a Megyei Ügyészségnek átadom.

Elek Balázs rny. fhdgy.
rny.fhdgy.
csop.vez.
vizsgáló

Ilia József

V-145871

BM. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály

Jegyzőkönyv
dr. Péter László kihallgatásáról.
Szeged, 1957. október 2-án

dr. Péter László
Jánoshalma 1926.
Cselenák Ágnes
tudományos kutató
Egyetem
büntetve nem volt
Szőreg, Szegfű u. 21.

Kérdés: Átadtuk Önnek az Ön ügyében a vizsgálat során keletkezett 31–5591/57. számú vizsgálati dosszié egy kötetében lévő írásos anyagokat tanulmányozásra. Nyilatkozzék van-e észrevétele vagy indítványa a tanulmányozott anyagokkal kapcsolatban.

Felelet: Az ügyemben keletkezett 31–5591/57. számú vizsgálati dossziében lévő anyagokat áttanulmányoztam az anyagokkal kapcsolatban semmi észrevételem, vagy indítványom nincs.

Közlés: A jegyzőkönyvet lezárom.

Ilia József rny.fhdgy.
Péter László
vizsgáló
terhelt

dr.

V-145871

1957. október 22.

BM. Csongrád Megyei Rendőrfőkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály Szeged

Lezárólap

31-5693/957. számú vizsgálati dossziét 18. sorszámmal, 60. lap oldalszámmal lezártam.

Szeged, 1957. október 22.

Csordai István

vizsgáló

V-145871

A szegedi megyei bíróságtól

B.I. 1113/1957/3.

31-5603/57.

A N é p k ö z t á r s a s á g   N e v é b e n !

A szegedi megyei bíróság mint büntető bíróság izgatás büntette miatt dr. Péter László vádlott ellen indított bűnügyben Szegeden 1957. évi november hó 19. napján megtartott nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő

Í t é l e t e t.

A megyei bíróság az 1957. évi március hó 12. napjától kezdődően előzetes letartóztatásban lévő:

dr. P é t e r   L á s z l ó vádlottat – aki 1926. évi január hó 21. napján Jánoshalmán született, Szőreg, Szegfű u. 21. sz. alatti lakos, magyar állampolgár és anyanyelvű, volt a szegedi Tudományegyetem tudományos kutatója, havi 1750 Ft kereset mellett, bölcsész-tudományegyetemet végzett, katona nem volt, nő, Lakatos Arankával, gyermektelen, atyja: Gergely, anyja: Cselenák Ágnes, büntetve nem volt –

b ű n ö s n e k   mondja ki: népi demokratikus államrend elleni izgatás büntetében.

A megyei bíróság azért:

dr. Péter László vádlottat 8 (nyolc) hónapi börtönbüntetésre ítéli.

A megyei bíróság vádlottnak az előzetes letartóztatásában eltöltött idejével a kiszabott börtönbüntetést teljes egészében kitöltöttnek veszi.

Vádlott köteles a jövőben felmerülő bűnügyi költséget az államnak megfizetni.

I n d o k o l á s.

A megyei bíróság a tárgyaláson felvett bizonyítékok alapján bebizonyítottak vette és tényként állapította meg a következő tényállást.

dr.²¹⁷ Péter László vádlott a felszabadulás előtt szülei háztartásában élt, középiskolai tanuló volt, apja mint csendőr tiszthelyettes 1936 évben vonult nyugdíjba. Vádlott az 1947 évben végezte el az egyetemet. Az 1948 évben tanári oklevelet nyert. Majd 1950 év decemberétől kezdődően Karcagon, majd makói múzeumnak lett az igazgatója. 1954. évtől kezdődően a szegedi Tudományegyetem könyvtárában dolgozott kezdetben mint könyvtáros, később mint tudományos munkatárs, havi 1750 Ft kereset mellett.

Vádlott kimagasló eredményt ért el Juhász Gyula és József Attila munkásosztály költői

---

²¹⁷ Helyesírási babona, hogy a doktori cím rövidítését akár mondat elején, akár mondatban némelyek szerint mindig nagy, mások szerint ellenkezőleg mindig kis kezdőbetűvel kell írni. Ahelyett, hogy a helyesírás szokott szabálya szerint mondat elején nagy, mondatban kis kezdőbetűvel írják.

kutatásában.

dr. Péter László vádlott magatartásával kapcsolatosan az ellenforradalom leveréséig semmi különös nem merült fel. Az ellenforradalom leverése után baráti körben, így Szabolcsi Gábor újságírónak, Kiss Lajos egyetemi tanársegédnek, továbbá Ökrös László középiskolai tanárnak olyan kijelentést tett, hogy véleménye szerint a szovjet csapatokat nem kellett volna behívni, belső erővel is le lehetett volna verni az ellenforradalmat. Nem szabad lett volna erre a szovjet csapatot felhasználni. Annak a nézetének adott kifejezést, hogy ennek következtében nincs biztosítva Magyarországon demokratikus fejlődés. A véleménye az volt, hogy Nagy Imre kormánya volt a törvényes kormány, míg [a] Kádár-kormány nem törvényes módon jött létre. Véleménye az volt továbbá, hogy [a] Kádár kormány a magyar nép problémáit nem tudja megoldani. Nem értett egyet az MSZMP Nagy Imrére vonatkozó értékelésével sem.

Vádlott fenti tényállásban írt véleményének az ellenforradalom leverése után közvetlenül adott hangot. Vádlottat barátai és ismerősei egy néphez hű embernek ismerték. Bízott a szocializmus megépítésében. Kijelentéseit nem mint ellenforradalmár, hanem mint egy megtévesztett ember tette meg. Egyébként is ezen véleményével már ő maga sem értett egyet a későbbiek során.

A megyei bíróság a fenti tényállást bebizonyítottnak vette vádlott ténybeli beismerése, valamint a tárgyaláson kihallgatott érdektelen tanúk vallomása és az iratok egyéb tartalma alapján.

A megállapított és bebizonyítottnak vett cselekményével vádlott megvalósította a BHÖ. 2. pont b. alpontjában foglalt, de a BHÖ. 11. pont /3/ bek. szerint büntetendő népi demokratikus államrend elleni izgatás büntettét.

Vádlott részben bűnösnek érezte magát. Védekezésül előadta, hogy az általa tett kijelentések az ő külön véleménye volt, nem volt szándékában az izgatás büntetésének az elkövetése. A kijelentések megtételekor még tisztán nem látott, de később belátta azt, hogy helytelen volt a meggyőződése és a későbbiek során már nem is vallotta ezt.

A megyei bíróság a lefolytatott tárgyalás eredményeképpen vádlott terhére rótt bűncselekmény elkövetését bebizonyítottnak találta. Vádlott által tett kijelentések semmi esetre sem segítették elő a kibontakozást. Figyelemmel azonban a cselekmény elkövetésének időpontját és azt, hogy vádlott kik előtt tette meg a kijelentést, azért a megyei bíróság vádlottal szemben az enyhítő szakasz alkalmazását indokoltnak találta. Vádlott által tett kijelentések a kijelentések időpontjában is bűncselekményt képezett [!]. Az, hogy kik előtt tette és mikor, az a büntetés kiszabásánál jöhet figyelembe.

A megyei bíróság a büntetés kiszabásánál súlyosbító körülményt nem észlelt, míg vádlott büntetlen előéletét, továbbá az ellenforradalom leverése előtt tanúsított pozitív magatartását és részbeni megbánást tanúsító beismerését mint enyhítő körülményt vette figyelembe.

A megyei bíróság a rendelkező részben megállapított börtönbüntetést találta arányban állónak [a] vádlott által elkövetett cselekmény súlyával és társadalmi veszélyességével, valamint [a] vádlott személyében rejlő kisebb fokú társadalmi veszélyességével.

A büntetés kiszabása a BHÖ. 11. pont /3/ bek. felvett rendelkezés szerint történt a Btá. 51§ /2/ bek. d./ pontja felhívásával. Az előzetes letartóztatásban töltött idő beszámítása a Btá.

54.§-án, míg a bűnügyi költségek felől való rendelkezés a Bp. 244§. /1/ bek. alapszik.

Szeged, 1957. év november hó 19. napján.

dr. Bottyán László sk.
tanácsvezető
ülnök

Mison Gusztávné sk.
ülnök

Tamási Imréné sk.

[Olvashatatlan aláírás]
fogalmazó gy.

A kiadmány hiteléül:

irf. 1957. XI. 21.

V-145771

1958. január 29.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

„Szigorúan titkos”
 Adta: „Erdősi” ü.
 Vette: Molnár rny.szds.

Idő: 1958. I. 29.

Ügynöki jelentés

Szeged, 1958. jan. 31.

Tárgy: A szegedi írók helyzete.

Felsorolom azokat a neveket, akik az utóbbi években gyakorló módon nevezhetők íróknak, s elég tehetségesek ahhoz, hogy az irodalmi életünk számon tartsa őket annak ellenére, hogy [törlés]²¹⁸ kivételével a szocialista-realista szemlélet és igénynek kimagasló irodalmi alkotásokkal nem feleltek meg eddig.

1. Dér Endre²¹⁹
2. Somfai László
3. Vincze András²²⁰
4. Lódi Ferenc
5. Csillik László²²¹
6. Gurszky István²²²
7. Péter László
8. Madácsy László
9. Szabolcsi Gábor
10. Nacsády József
11. Kiss Lajos
12. Vajtai István
13. Vajda László
14. Ertsey Péter
15. Bárdos Pál²²³
16. Fenákel Judit²²⁴
17. Halász Előd²²⁵
18. Nagyfalusi Tibor²²⁶

²¹⁸ Valószínűleg Nagy Sándor neve van itt. Őt még sem merte az ügynök alkalmatlannak minősíteni.

²¹⁹ Dér Endre (1922–2004) 1948-ban került Szegedre. József Attila-díjas (1956). Alapjában jó indulatú egyéniségét Székely Lajos szellemi terrorja eltorzította: jobb meggyőződése ellenére rávette szektás megnyilatkozásokra, tettekre. (Pl. részvételre 1955-ben az ellenem folyt hajszában.)

²²⁰ Vincze András (1914–?) író, festő, grafikus. Ez időben a Somogyi-könyvtár dolgozója, de utóbb állását föladvá képzőművészeti munkásságából élt.

²²¹ Csillik László (*1925) a tanárképző főiskola gyakorló általános iskolájának tanára.

²²² Gurszky István újságíró, költő.

²²³ Bárdos Pál (*1936) ekkor egyetemi hallgató; 1959-ben szerzett diplomát; 1960-tól egyetemi adjunktus, 1972-től a Magyar Rádió dramaturgja.

²²⁴ Fenákel Judit (*1936), Bárdos Pál neje, 1957-ben végezte el a tanárképző főiskolát, 1962-ben szerzett az egyetemen tanári oklevelet. Ettől az évtől újságíró: a Csongrád Megyei Hírlap, 1969-től a Szegedi Egyetem c. lap szerkesztője, 1972-től a Nők Lapja főmunkatársa, 1988-tól a Családi Lap olvasószerkesztője.

²²⁵ Halász Előd (1920–1997) egyetemi tanár, 1948-tól a szegedi egyetem német tanszékének professzora. Thomas Mannról, Gerhardt Hauptmannról írt monográfiákat. Német–magyar szótára számos kiadást ért.

19. Kálmán László²²⁷

20. Fésűs András²²⁸

21. Bécs Ernő²²⁹

22. Andrassy Lajos²³⁰

Fentiekén kívül gyakorló irodalmárok a fiatalok közül (egyiket sem ismerem közelről) Magdu Lucián,²³¹ Gál Sándor²³² oghallgató, Hatvani Dániel²³³ joghallgató, Papp Lajos²³⁴ egyet.[emi] hallgató.

„Erdősi”

Értékelés:

Ügynökünk jelentése értékes, azért, mert a szegedi irodalmi élet feltérképezéséhez alapot adott. Foglalkozik a jelentés a jelenleg is aktív írók[kal] és költőkkel, valamint az ifjú írókkal.

Feladat:

Ügynökünknek folyamatos feladata, hogy jellemezze a jelentésben szereplő személyek múltbeli és jelenlegi pol.[itikai] magatartását. Az ellenforr.[adalom] alatti pol.[itikai] magatartásukat, tevékenységüket, valamint irodalmi működésük irányvonaláról írjon adatokat. Továbbá szűkebb baráti körüket jellemezze.

Molnár István
rny. szds.

K: 2 pld-ban/FM.

M-18293

45

1958. február 11.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!

Adta: „Erdősi” ü.

Vette: Molnár rny. szds.

Idő: 1958. II. 11. 14 óra

Ügynöki jelentés
Szeged, 1958. február 12.

---

²²⁶ Nagyfalusi Tibor (*1930) ekkor egyetemi hallgató, költő, később az esztergomi városi könyvtár igazgatója.

²²⁷ Kálmán László (1915–1971), nyelvtanár, 1956-tól az orvosegyetemi idegen nyelvi lektorátusának tanára, 1964-től vezetője. Dramaturg.

²²⁸ Nem hallottam róla.

²²⁹ Bécs Ernő (1929–1985) költő. 1954-ben szerzett tanári oklevelet, és Szekszárdon, Sándorfalván, Szegeden, majd Gödöllőn és Pesten tanított. Szegedi éveiben rokonszenves, csöndes fiatalember volt. Korán elhunyt.

²³⁰ Andrassy Lajos (*1928) költő, 1948–59 közt honvéd politikai tiszt, 1959–61-ben tanácsi népművelő, 1961–70 közt a Tiszatáj szerkesztője.

²³¹ Magdu Lucián (1937–1968) battonyai román születésű joghallgató, magyar költő. Korán elhunyt.

²³² Gál Sándor (*1935) joghallgató; hogy azonos nevű felvidéki költőtársától megkülönböztesse magát, Gál Farkas néven költő. 1986–91 közt a kecskeméti Petőfi Népe főszerkesztője.

²³³ Hatvani Dániel (*1937) író, költő, szerkesztő, 1961-től a kecskeméti Petőfi Népe főszerkesztője, 1974–88 közt a Forrás főszerkesztője.

²³⁴ Papp Lajos (*1936) költő; 1958-ban szerzett tanári oklevelet a szegedi egyetemen. A Délmagyarország munkatársa lett, 1963-tól a Szegedi Egyetem szerkesztője, 1963-tól a miskolci Észak-Magyarország olvasószerkesztője, 1975–90 közt a Napjaink főszerkesztője.

Osváth Béla [*törlés*]

Egyik állandó tagja volt 1956 novemberében a Péter László
szobájában rendszeresen gyülekező csoportnak december végéig.

Molnár István rny. szds.

K: 2 pld-ban/FM.

M-18293

1958. február 27.

BM. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály Szeged

„Szigorúan titkos!”

Határozat a dosszié lezárására.

Szeged, 1958. február 27.

1./ Dr. Péter László ügyében keletkezett 31–5601/57. számú vizsgálati dossziét a mai napon lezártuk és a nevezett személyt ügyészségnek átadtuk bírósági eljárás céljából.

A dossziében szereplő személy ügyében az alábbiak szerint határoztunk:

1. Dr. Péter László /: 1926. Jánoshalma, Cselenák Ágnes :/ osztályidegen származású, pártonkívüli szőregi lakos. A bíróság az elkövetett bűncselekmény alapján 8 hónap börtönbüntetésre ítélte. A 4-es számú karton által marad nyilvántartásban továbbra is.

/:Varga János r. őrgy.:/
osztályvezető

/:Ilia József rny. fhdgy.:/

V-145871

1958. augusztus 4.

Bf. III.479/1958/8. szám.

2. 05 5/162-1958

A NÉPKÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!
A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága

Budapesten, az 1958. évi augusztus hó 4. napján tartott nyilvános fellebbezési tárgyaláson meghozta a következő

Í t é l e t e t.

Az izgatás büntette miatt dr. Péter László ellen indult bűnügyben a szegedi megyei bíróság B. I. 1113/1957/3. számú ítéletét megváltoztatja annyiban, hogy vádlottat a népi demokratikus államrend elleni gyűlöletre izgatás büntette miatt ellene emelt vád alól felmenti.

A felmerült bűnügyi költség az államot terheli.

I n d o k o l á s

A szegedi megyei bíróság B. I. 1113/1957/3. számú, 1957. november 19-én kelt ítéletével dr. Péter Lászlót a népi demokratikus államrend elleni izgatás büntette miatt 8 (nyolc) hónapi börtönre ítélte.

Az elsőfokú bíróság ítélete ellen a vádlott és védője a bűnösség megállapítása, a téves minősítés, az egyes jogoktól eltiltás kiszabása miatt és felmentésért, illetve enyhítésért jelentett be fellebbezést.

Az elsőfokú bíróság a vádlott terhére nem állapított meg mellékbüntetést, így egyes jogoktól eltiltást sem. A védelemnek ezek kiszabását sérelmező fellebbezését ezért tévedésnek kellett tekinteni és az így érdemi vizsgálódást nem igényel.

A megállapított tényállásból kitűnik, hogy a vádlott az 1956. novemberi események során az országosan tárgyalt és vitatott politikai kérdések tekintetében szűk baráti körben nem uszító módon, hanem egyszerű vita keretében kifejezésre juttatta nézeteit.

Kijelentései tükrözik, hogy voltak olyan kérdések, amelyekben vádlott ebben az időben még nem látott tisztán és amelyekben akkor még nem is tudott helyes álláspontra helyezkedni. De a nézeteit is nem sokkal később már ő maga is helytelenítette.

Felmerültek a perben a tárgyalás során a vádlott egyéniségére, munkájára és politikai állásfoglalására vonatkozó olyan okirati bizonyítékokkal alátámasztott adatok, amelyeket az elsőfokú bíróság a tényállás részévé nem tett.

A Legfelsőbb Bíróság ennek észlelése után a Bp. 203. § /3/ bekezdés alapján biztosított jogánál fogva szükségesnek látta a tényállást a következőkkel kiegészíteni.

Vádlottat a tanúk úgy ismerték, mint aki demokratikus nézeteket valló, a szocializmusban bízó baloldali ember.

Vádolt cikket írt „Humanizmust és demokráciát” címmel, amely a Szeged Népe elnevezésű napilapban 1956. november 4-én jelent meg. Ebben az akkori időknek megfelelő túlfűtött nemzeti érzületet tükröző „magyar szocializmust” kívánó néhány megállapítása mellett, többek között kijelentette azt is, hogy „valamiféle új 19-et... kapitalista-feudalista restaurációt csinálni nem lehet”.

A földreformot, a nagyipar államosítását: s egy sor más demokratikus és szocialista vívmányt nem lehet visszacsinálni.

Figyelmeztetett az ellenforradalmi veszélyre is „... egyre aggasztóbbá válik egyes ellenforradalmi hangok megerősödése”.

Felemelte szavát az „ávós üldözések és a személyi bosszú ellen”. Tiltakozott „a becsületes kommunista párttagok üldözése és meghajszolása ellen”.

Az így kiegészített tényállás mentes a Bp. 203. §-ban írt hibáktól és az irányadó volt a fellebbezési eljárásban.

A védelem arra hivatkozva kért felmentést, hogy a szűk baráti körben elhangzott kijelentéseit a vádlott nem hangadó célzattal tette meg.

Az izgatás nem célzatos, hanem veszélyeztető jellegű bűncselekmény. Ennél fogva az említett körülmény nem zárja ki vádlott cselekményének bűncselekményként való értékelését, annál inkább, mert tárgyi és alanyi oldalról is fellelhetők azok az ismérvek, amelyek az izgatás büntett megállapításához elegendők, egyben szükségeselek.

Emellett azonban a Legfelsőbb Bíróság úgy találta, hogy figyelembe kell venni a vádlott beállítottságát, hogy az ellenforradalmi terror legvéresebb napjaiban kiállt az üldözött kommunisták védelmében, felismerte a mozgalom kifejezett ellenforradalom jellegét és felhívta a figyelmet az ellenforradalom veszélyére. Az a cselekvősege tehát, hogy szűk körben téves politikai nézeteket is fejtett ki, olyan zavaros időben, amikor az eseményekhez közel álló, politikai kérdésekben jártasabb egyének sem láttak tisztán, bár ezek a megnyilatkozásai a BHO. 2. pont b. / alpontja alá eső izgatás büntettének tényelemeit alkalmasak is betölteni, mégis az elkövetés körülményeire, [a] vádlott politikai beállítottságára és egyéb pozitív magatartására figyelemmel, olyan csekély jelentőségűnek mutatkozik, hogy a törvény szerint alkalmazható legenyhébb büntetés is szükségtelen.

Mindezek folytán a Legfelsőbb Bíróság a vádlottat a bűnösség megállapítása és a büntetés kiszabása mellőzésével a Btá. 56. §-ának első fordulata alkalmazásával a Bp. 180.§ c./ pont értelmében, büntetethetőséget kizáró ok folytán az ellene emelt izgatás büntettének vádja alól felmentette.

A Bp. 245.§ /0/ bek. értelmében a vádlottat mentesítette a bűnügyi költségek viselése alól is, arra figyelemmel, hogy hosszabb ideig tartó letartóztatása folytán kereset csökkenése volt, anyagilag károsodott.

Budapest, 1958. évi augusztus hó 4. napján.

Dr. Tordai Gyula s. k. a tanács elnöke, dr. Schönvald Pál s. k. előadó, dr. Miess Egon s. k.

bíró.

Szőkéné

V-145871

A kiadmány hitelül:

irodavezető h.

1958. szeptember 10.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!

Adta: „Erdősi” ü.

Vette: Molnár r.szds.

Idő: 1958. szept.10.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1958. szept. 11.

Tárgy: Péter László író ügye

Dr. Péter László tud. kutató f. hó 6-án délben a Kárász utcán találkozott egyik ismerősével,²³⁵ akit megkért arra, hogy szerezze meg neki, illetve vegye előjegyzésbe részére a közeljövőben megjelenő

Németh László: Magyar műhely c. művét, amely csak korlátolt példányszámban lesz kapható. Az ismerős ígéretet tett a könyv megszerzésére.

„Erdősi”

Értékelés:

Ügynökünk jelentése Péter László íróval kapcsolatban értékes, mivel adatokat tartalmaz irodalmi tevékenység irányára vonatkozóan. Megállapítható, hogy Péter László az internálása után egy ideig visszahúzódott, de feltételezhetően, a nemzetközi helyzet éleződésének hatására, újból aktívabb a magatartása, a „népies” nacionalista irodalmi termékek iránt mutat nagy érdeklődést.

Feladat:

Ügynök feladata: kísérje figyelemmel Péter László irodalmi és pol. Tevékenységét és ilyen irányú kapcsolatait állapítsa meg.

Molnár István
r. szds.

K: 2 pld-ban/FM.

M-18293

---

²³⁵ A nyomozó szakzsargon szerint ez az ügynököt, tehát „Erdősit” jelenti.

1958. november 7.

Politikai Nyomó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!
 Adta: „Dugonics”²³⁶ ü.
 Vette: Molnár r.szds.

Idő: 1958. nov. 7.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1958. nov. 10.

Tárgy: Péter László ügye

Múlt hó 31-én, péntek délelőtt munkahelyén kereste föl Péter Lászlót Juhász Gyulával kapcsolatos irodalmi ügyekben egyik ismerőse.

Szóba jött Baróti Dezső is, aki Péter szerint nagyon óvatos ember lett és a világerért sem politizálna, nehogy ismét lebukjon.

Péter szerint a Németh László: „Magyar műhely” című könyve lehet, hogy megjelenik.

„Egy hónapja olvastam a Délmagyarban, hogy a könyvet itt fogják Szegeden nyomtatni. Ha nem jelenne meg a könyv, miért lett volna ez a hír a helyi lapban?” – kérdezte Péter. Szemmel láthatóan úgy beszélt, mint akinek szívügye ennek a könyvnek a megjelentetése.

A továbbiakban „bizalmas” jelszóval megjegyezte Péter, hogy a legújabb hír szerint Fekete Sándort²³⁷ és Mérei Ferencet²³⁸ letartóztatták összeesküvés címén.

Tekintettel arra, hogy fenti két személy ügye szombaton jelent meg először a lapokban a Gyáros László-féle nyilatkozatban,²³⁹ Péter László előzetesen értesült a két személy letartóztatásáról. A hírforrást egyelőre, sajnos az ismerőse nem bírta kitudakolni, mert Péter elzárkózott a válaszok elől.

„Dugonics”

Értékelés:

Ügynökünk jelentése felhasználható. Megállapítható, hogy Péter László irodalmi kutató, aki az ellenforradalomban aktív tevékenységet fejtett ki, óvatosan, de az utóbbi időben újból foglalkozik politikai kérdésekkel is.

Feladat: Ügynökünk konkrét feladatot Péter Lászlóra vonatkozóan ez alkalommal nem kapott. Feladata Péter Lászlóval a kapcsolat elmélyítése és politikai nézeteinek, problémáinak felderítése folyamatosan.

Molnár István

²³⁶ Azonos az eddigi „Erdősi” fedőnevű ügynökkel. Nem tudni, miért és ki változtatta meg.

²³⁷ Fekete Sándor (1927–2001) újságíró, irodalomtörténész. 1951-től a Szabad Nép munkatársa, majd rovatvezetője. Hungaricus álnéven külföldre juttatott kéziratáért (*Az 1956-os felkelés okairól és tanulságairól*, 1989) kilenc évre ítélték. 1976–1989 közt az Új Tükör szerkesztője, főszerkesztője.

²³⁸ Mérei Ferenc (1909–1986) pszichológus. 1949-ben Kossuth-díjat kapott. 1950-ben elbocsátották állásából, kizárták a pártból. A forradalomban játszott szerepéért tíz évre ítélték. 1964-ben szabadult.

²³⁹ Gyáros László (1908–1980) munkásmozgalmi harcos, pártfunkcionárius; ekkor a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának vezetője. E minőségében jelentette be a letartóztatásokat.

K: 2 pld-ban/FM.

M-18293

r. szds.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.
 Vette: Molnár r.szds.
 Idő: 1958. nov. 23. 15.30 h.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1958. nov. 28.

Tárgy: Péter László író ügye

Péter László 1946-ban kezdte el „közéleti” ténykedését, amikor Lőkös Zoltánnal és Seres József (akkori szabadművelődési előadóval) megalakították a Kálmány Lajos Kör. A kör egy-két évig működött, hármójuknál több tagja sohase volt.²⁴⁰ Péter László itt kezdte el a folklór pályafutását, mint néprajzkutató. Kálmány Lajos műveinek rendezése közben bőven volt alkalom arra, hogy saját, egyoldalú és elfogult nézeteit a népről és a népkultúráról már akkor kifejtse. A Kálmány-kör 3-4 kiadványából kettőt Péter László írt. Az egyik *Mai magyar népismeret*, a másik *Egyéniség a népkultúrában*, 1947 ill. 1948-ban jelent meg. E két tanulmánynak nézeteit a Tiszatájban 1948. (7-8 szám) évben megjelent *Mi a népkultúra?* c. hosszú cikke is bőven tartalmazza.²⁴¹ E cikkek alapmotívuma eredendően reakciós, narodnyik nézetű. Mivel gyökeréig sovinszta szellemű, a fajkultúra oldaláról igyekszik bemutatni a paraszti életrendet, mint a nemzetfenntartó erő forrását. Igen jellemző, tömör megfogalmazását meg is adja a felfogásának a *Mi a népkultúra?* c. cikkében, amikor kifejti, hogy a népkultúra egyenlő a parasztkultúrával. És ezt a torz, hamis felfogást hirdeti Péter úton-útfélen, cikkek tucatjában, tanulmányok sorozatában.

1947-ben megjelent *A Kálmány Lajos Kör* c. cikkében (Tiszatáj 1. száma) a kör feladatához hasonlítja az 1945 előtt működött felvidéki Sarlósokat, Prohászka-köröket és Pro Christo (Krisztusért) diákokon öregcserkészeinek falukutató tevékenységét. A két említett cikk csak azért jelenhetett meg a Tiszatájban, mivel az induló lapján Péter belső szerkesztési pozícióra tört és át akarta venni a lap szellemi irányítását.²⁴² Hogy ez nem sikerült, csak néhány cikkét erőltette a lap hasábjaira, az főleg Madácsy Lászlónak és Ertsey Péternek, az akkori két szerkesztő ellenállásának tulajdonítható. Még így is sok támadás érte a lap első számait a Péter-féle narodnyik, álnépies és sovinszta közlemények miatt. (A „Világosság” című napilap ezért reakciónak bélyegezte a lapnak ezt a szellemét, amit Péter László erőltetett bele. Ez időben (1948 végén) aztán Péter és a lap kiadója, Ertsey P. között véglegessé vált a szakadás és 1949-től kezdve Péter László 1956-ig összesen egy-két kritikát írt csak a lapba, de cikket soha többet.²⁴³ Ebben az időben baráti köre főleg Lőkös Zoltánból

²⁴⁰ Voltunk vagy tízen; eleinte még Székely Lajos és a vásárhelyi Almási János (1924–2001) is; mindketten szélső baloldaliak.

²⁴¹ Ezeket a tanulmányaimat is fölvettem a *Népköltészet és irodalom* (Szeged, 2006) címmel megjelent gyűjteményembe.

²⁴² A Tiszatájat Lőkös Zoltán, Seres József és Ertsey Péter közreműködésével én alapítottam; névadója is én voltam. Szerkesztőnek Madácsy Lászlót azért hívtuk, mert ő volt akkor a Város szabadművelődési felügyelője, Seres főnöke. Valóságos szerepemet még akkor megírtam, amikor valamennyi érdekelt élt, s ha eltűzoltam volna, kifogásolta volna. Még Ertsey Péter sem. L. Péter László: Másfél évtizede. Emlékezés a Tiszatáj indulására. Délmagyarorszáég, 1961. okt. 29. = Az indulás. Tiszatáj, 1967. 3. sz. 199–202. = P. L. : Szegedi örökség. Bp., 1983. 117–126.

²⁴³ Nem szerkesztői ellenállás, hanem „a fordulat éve” utáni politikai szigorodás és saját sorsom (1948–50-ben tüdőbaj, 1950-ben kirúgatásom, utána karcagi száműzetésem) akadályozta, hogy szerepeljek a Tiszatájban. De

és Ökrös Lászlóból állott, de már ekkor szoros nexusban volt Tárkány Szücs Ernővel és Kristó Nagy István²⁴⁴, akkor már budapesti lakosokkal (Németh László szellemi emléjén növekedett két vásárhelyi barátja). Erőszakos, agresszív természete jellemezte már akkor is Pétert. Meggyőzni őt egyoldalúságáról, hibás nézetéről nem lehetett. Makacsul hajtogatta, sőt hallatlan szorgalommal tudományos apparátust igyekezett biztosítani nézeteinek, mert a közlés minden formáját felhasználta nézeteinek publikálására. 1950-től megkezdte Kálmány Lajos szegedi származású folklorista hagyatékának feldolgozását és az oktatási kiadónál megjelent 3 év múlva egy vaskos kötetben, melyben Péter tanulmányt írt Kálmányról, narodnyik szellemét itt sem tagadva meg.

Időközben az Egyetemen, ahol dolgozott a néprajzi intézetben, valami afférja támadt Szabolcsi Gáborral. 1951 v. 52-ben²⁴⁵ elbocsátották az Egyetemről. Akkor arról panaszkodott mindenkinek, hogy Szabolcsi Gábor fúrta őt ki, mivel azt fogta rá, mintha ő Sztálin nevét tiszteletlenül ejtette ki, sőt szidalmazta és kétségbe vonta Sztálin tudományos tevékenységét. Ekkor egy ideig állástalan volt, majd az Egyetemi Könyvtárban kapott beosztást Hencz Auréllal való barátsága révén. Súlyos nézeteltérései Szabolcsi Gáborral azonban továbbra is fennmaradtak.

A Könyvtárban igen jó beosztásban dolgozott és itt is erőszakkal szerezte meg pozícióit, hangadó szerepét. Jobb híján a Könyvtárközi Bizottságban vitt hegemon szerepet, mint az Egyetemi Könyvtár delegáltja. Ez időből való publikációi általában a könyvtári szakmából valók, így ilyen vonatkozásban nem hasonlítanak a folklorista destruktív szellemiségű működéséhez. Még így is, agresszív fellépésével sok vitát provokált feleslegesen, valahogy a maga igazát mindenütt keresztül vigye. Szereplési vágya már a feltűnési viselkedés ismérveit hordja magán, ez időből is. Hova-tovább a könyvtár szellemi vezetőjévé nőtte ki magát a hivatalnok-típus Hencz Aurél mellett. 1955-ben kéziratíró lett a könyvtárban. Ekkor már elkülönített, önálló szobája volt a földszinten. Amikor a Kádár-kormány megalakult, ebben a helyiségben tartotta Péter azokat a megbeszéléseket,

---

már 1952-ben visszatértem a folyóirat hasábjaira *A makói múzeum József Attila-kéziratai* (2. sz.) című közleményemmel, amelyben az addig gyűjtött kézírataim textológiai tanulságait tettem közzé, s amely (a közben megjelent József Attila kritikai kiadásról közölt bírálatommal [1953. március] együtt) fölhívta rám a figyelmet, annyira, hogy az Akadémiai Kiadó a kritikai kiadás javított második kiadásának (1955) lektorául kért meg. Továbbá: Tiszatájbeli közleményem különnyomatával indítottam meg *A Makói Múzeum Füzetei* című sorozatot, amely ma (már nem füzet, hanem olykor testes könyv alakjában) múzeumigazgató utódaim, Tóth Ferenc, majd Halmágyi Pál szerkesztésében a 104. kötetnél tart. Én írtam, szintén még 1952-ben, az akkor negyedévente megjelenő folyóirat 4. számában a Tiszatáj emlékező írását József Attila halálának 15. évfordulójára. Az 1953. évi 4. számban *Juhász Gyula elfelejtett makói verseiből*, helyi lapokban talált, a költőnek addigi köteteiben nem található költeményeket közöltem. Az 1954. márciusi számban *Adatok József Attila életéhez, költészetéhez* című közleményem különnyomatából (minthogy ekkor már visszakerültem Szegedre, az egyetemi könyvtárba) készítettem *A Szegedi Egyetemi Könyvtár Kiadványai* 12. számát. Az 1955. évi augusztus–szeptemberi számban az egyetemi hallgatókból verbuválódott munkaközösség tagjainak (Batki Jenő, Grezsa Ferenc, Kovács Miklós) gyűjtéséből, *Juhász Gyula elfelejtett ifjúkori verseiből*, az 1956. júniusi számban *Juhász Gyula elfelejtett Anna-versei* címmel közöltem. Ennek különnyomata meg már az egyetemi magyar irodalomtörténeti tanszék sorozatát gyarapította (*Irodalomtörténeti Dolgozatok* 4. sz.). Közben, az 1956. februári számban jelent meg *A népköltészet időszerű kérdései* c. tanulmányom (Szintén szerepel *Népköltészet és irodalom* c. tanulmánykötetemben.). Így mondott igazat „Dugonics”!

²⁴⁴ Kristó Nagy István (*1921) mind a SZEI-ben, mind a cserkészszövetségben, mind a Független Ifjúságban vezető szerepet játszott. Neki (továbbá Kiss Sándornak [1918–1982], Göncz Árpádnak [*1922]) köszönhettem, hogy 22 évesen, 1948 elején a Magyar Kollégiumi Egyesület (MAKE) szegedi Pázmány Péter Népi Kollégiumának igazgatójává neveztek ki. Kristó Nagy István gyógyszerész volt, irodalmi hajlamokkal és tudással. 1959–90 közt a Magvető Kiadó főszerkesztője. Ő Máté Józsi modellja Németh László *Égető Eszter* c. regényében. A címadó modellja pedig az ő édesanyja.

²⁴⁵ Már 1950. február elején, amikor nem kaptam fizetést, sőt ekkor derült ki, hogy visszamenőleg, január elsejei hatállyal. A januári fizetésem vissza kellett adnom!

amiket annak idején a Délmagyarban ellenforradalmi összeesküvésnek nevezett Nagy István.

Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy az ellenforradalom idején Péter igyekezett vezető szerepet betölteni az Írócsoportban és ugyanakkor [törlés]²⁴⁶ Petrovác István jóvoltából rábízták a Tiszatáj (akkor tervbe vett 1956 évi utolsó számának) szerkesztését is, ami azonban már természetesen nem jelent meg.

Annyi bizonyos, hogy az ellenforradalom idején Péter L. tett bizonyos humanista megjegyzéseket a huligán elemek elítélésével egyidőben, azonban mint régi parasztpárti, meg is kezdte pártjának szegedi toborzását. És a egyetemi könyvtári helyiségben mindenesetre illegálisnak tűnő beszélgetések folytak, ha nem is a népi demokratikus rend megdöntését célozva, de titóista szellemben és a magyarnyelvű jugoszláv kiadványok (Tito, Kardelj-beszédek) megtárgyalásával. Lehet, hogy ezek a röpiratok az Egyetemi Könyvtárhoz érkeztek, mindenesetre Péter felhasználta őket tartalmuk ismertetésére. És a Kádár-kormányzattal szembeni ellenérzését akkor mutatta ki legjobban, amikor a helyi pártlapban november közepén dicséret jelent meg, amely Péter egyik humánus megnyilatkozását idézte az október végi napokból. Péter ezt a dicséretet egy, a lap szerkesztőségéhez intézett levelében visszautasította, mondván, hogy a Kádár kormány nem látszik képviselni a magyar nép igazi érdekeit. Ezt a levelet azzal küldte el Nagy István szerkesztőnek, hogy ragaszkodik a közzé tételéhez. Ez az agresszív fellépés jellemzője Péter László természetének.

Bár kiszabadulása után bizonyos mértékig elcsendesedett kirívó természete, régi eszményeit ma is ugyanúgy csodálja és táplálkozik belőlük. Pld. mélyen le volt sújtva a hírtől, hogy Németh László „Magyar műhely-e” nem jelenhet meg.²⁴⁷

Az egyetemen ma folytatja Juhász Gyula életművének kiadási munkálatait: Iliá Mihály²⁴⁸ tanársegéddel együtt. Baráti köréről keveset lehet tudni. Társaságba általában Szegeden nem jár. Azt tudom, hogy Lőkös Zoltánnal meglazultak a korábban annyira szoros kötelékek, mivel Lőkös állítólag elárulta őt, azonban Ökrös Lászlóval még ma is erősen tart a barátságuk. Szegedre egyelőre csak a munkahelyére jár és saját állítása szerint kerüli a nyilvánosságot, mert bár ezt ma már nem tiltja neki a rendőrség, mégis „rosszul érzi magát az emberek között”.

„Dugonics”

Értékelés:

Ügynökünk feladatát végrehajtotta. Péter László szőregi lakos íróról, aki az ellenforr. alatt aktívan tevékenykedett, összefoglaló értékelő jellemzést készített. A jelentés értékes adatokat tartalmaz, melyből megállapítható, hogy Péter László a népies irodalmi irányzat

---

²⁴⁶ Föltehetően Madácsy Lászlóü neve van itt.

²⁴⁷ Gabnai Jánosnak (1913–1969), a Szegedi Nyomda forradalom alatti munkástanácsának elnökétől még akkor megkaptam a *Magyar műhely* korrektúráját, elolvastam, tartalomjegyzékét lemásoltam, megőriztem, és azóta tanulságait elemeztem. Péter László: *Németh László és Szeged.* = P. L. : *Szegedi sereg számla.* Szeged, 1999. 248–252.

²⁴⁸ Iliá Mihály (*1934) hallgatóm volt, majd mint a Juhász Gyula munkaközösség tagja, a kritikai kiadásban munkatársam. Míg be voltam csukva, Keserű Bálint behívatta a mezőkovácsházi iskolától, ahova 1957 szeptemberében kinevezték, hogy a szobámban viselje gondját a munka alapjául szolgáló Kilényi-gyűjteménynek és az addig elkészültek kéziratának. Kiszabadulásom után a Baróti tanszék vezetői utódként Pestről lejáró Király István (1921–1989) alkalmazott félévénként megújítandó akadémiai célhittel terhére a kritikai kiadás munkálatainak folytatására. Iliá Mihállyal 1957 eleje óta egy szobában dolgoztunk.

híve.

A jelentést feltérképezés céljából készítettem.

Feladat:

Ügynökünk feladata, hogy beszélgetés során állapítsa meg, Péter László jelenleg tart-e kapcsolatot népi irányzatú írókkal, mi a véleménye Németh László drámaíróról, ismeri-e közelebbről.

Molnár István
r. szds.

K: 2 pld-ban/FM.

M-18293

11-75370/51

51
1959. április 2.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya.

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.
Vette: Molnár r.szds.

Idő: 1959. IV. 2.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1959. április 5.

Tárgy: Péter László író ügye.

Az elmúlt két hétben a Tiszatáj szerkesztőségéhez több kéziratot küldött át az Egyetemről Szabolcsi Gábor címére Péter László. A borítékokban főleg Juhász Gyula cikkeinek kigépett példányai voltak, amiket Péter László a lapban megjelentetni akart.²⁴⁹ Ezzel kapcsolatban Szabolcsi f. hó 1-én kijelentette, hogy ha úgy közölné az írásokat, ahogyan Péter akarta, ez Péternek is sokat ártana. Mert Juhász Gyulától olyan irányzatosan kiragadott részleteket akart közölni, amely szerint a nagy költő tulajdonképpen nem is volt forradalmi alkotó ember és az értelmiség helyzetével kapcsolatban ellenkező állásponton volt, mint ma a Párt. Szabolcsi szerint, aki ilyen egyoldalúan torzítja el Juhász Gyulát, az ellenséges szempontokat akar irodalompolitikánkba vinni.

„Vissza fogom adni Péternek a kézirateit” – jelentette ki végül Szabolcsi.

Értékelés:

Ügynökünk jelentése Péter László írói tevékenységét illetően értékes adatokat tartalmaz. – A jelentés nem ellenőrzött, ezért fenntartással fogadjuk.

Feladat:

Ügynökünk feladata, hogy igyekezzenek beszélgetést folytatni Péter László íróval.

---

²⁴⁹ Úgy rémlik, hogy a Tanácsköztársaság évfordulójára Juhász Gyula *Forradalmi kis kátéját* küldtem el Szabolcsinak. Ebben számukra az lehetett elfogadhatatlan, hogy a költő a forradalmat nem öncélú föladatnak minősítette, hanem „akár békésen, ha lehet, akár erőszakkal, ha kell” (JGYÖM 6: 170). Akár később a kommunista párttól elszakadt József Attila.

Beszélgetés során állapítsa meg, hogy jelenleg hol tart Juhász Gyula műveinek feldolgozásában. Igyekezzen beszélgetés során megállapítani, hogy Péter L. miként vélekedik Juhász Gyula költői szerepéről az akkori kor szemléletét alapul véve. Mennyiben tartalmaz Péter L. szerint értékes elemeket Juhász Gyula költészete a jelen kor számára.

Beszélgetés során igyekezzen megállapítani, hogy Péter L. magyar viszonylatban kiket tart jelenleg értékes íróknak v. költőknek. Ezek műveit és mondanivalóját elemezzék közösen és részletesen írja le Péter által elmondottakat, az általa helyesnek tartott irodalmi irányzatokkal kapcsolatban.

Molnár István

r. szd.s

K: 3 pld-ban/FM.

M-18293/1

52
1959. május 9.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya.

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.

Vette: Molnár r. szds.
Idő: 1959. V. 9. 14 h.

Ügynöki jelentés

Szeged, 1959. máj. 12.

[Az eleje valószínűleg törölve.]

Feladat: Ügynökünk feladatát képezi Péter László nyarodnyik irányzatot valló íróval szoros, bizalmas kapcsolat kiépítése, és vele beszélgetés folytatása. Beszélgetés során állapítsa meg, hogy Péter László az írók közül jelenleg kikkel tart kapcsolatot Szegeden és vidéken, a kapcsolattartásuk milyen jellegű. Elsősorban igyekezzék megállapítani, hogy Péter Lászlónak kik az olyan barátai, akik maguk is a népies irányzat hívei. Tisztázza vele, hogy Németh László drámaíróval kapcs.[olatban] mit tud, mi a véleménye róla, mint szociológusról és mint íróról egyaránt?

Intézkedés: A jelentés 1 példányát felhasználás céljából Szabó Gábor elvtársnak adom át.

/Molnár István/
r. szds.

K: 2 pld-ban/FM.

K: 1 pld. M.d.

1 pld. Szabó ets.

M-18293/1

1959. május 22.

BM. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság
Politikai Nyomozó Osztálya

Szigorúan titkos!

MONOGRÁFIA

Az 1956. október 23-án kirobbant ellenforradalom következtében Csongrád megyében létrejött „forradalmi nemzeti bizottságok” és a „munkástanácsok” tagjairól, valamint azok tevékenységéről.

[Részletek]

*Volt politikai pártok tagjainak tevékenysége az ellenforradalom alatt
Szegeden és a megyében*

Mielőtt a volt politikai pártok ellenforradalmi szerepét tárgyalnánk, szükséges egész rövid pillantást visszavetni az elmúlt időkre; megnézni azokat az előzményeket, amelyek a politikai pártok vonalán voltak az ellenforradalom előtt és az ellenforradalom időszakában. Elemezni a nehezen észrevehető előkészületeket és azt a sajátos helyzetet, ellentétet, ami Szegeden az ellenforradalom alatt kialakult az akkor uralkodó értelmiségi ellenforradalmi „nemzeti bizottság” és az újjá szervezett politikai pártok vezetői között.

Szegeden a felszabadulás után alakult polgári pártok nagy számban töltődtek fel B-listázott volt tisztviselőkkel és alkalmazottakkal. Ezek azzal a szándékkal léptek be, hogy pártjuk hatalmi funkciójuknál fogva megvédik állásukban, illetve elhelyezik valamilyen munkaterületre. Meggyőződés nélküli karrieristák tették ki a vezetőség tagjait is. Meggyőződéses, párthű kádereik, akik már a felszabadulás előtti időkből is az akkori viszonyokhoz képest ellenzéki politikát folytatva harcban edzettek lettek volna, nem voltak.

E karrieristák által vezetett pártokat szívós harc árán a Kommunista Párt szét tudta verni. Megkönnyítette ezt, hogy egység egyik polgári pártban sem volt. Hatalomféltség irányította az egymás közötti érintkezéseket is. A szétvert jobboldali politikusok egy része részt vett [az] 1948-ban leleplezett Lévai-féle államellenes összeesküvésben, illetve a Pfeifferista vezetők összeesküvésében, amiért hosszabb-rövidebb börtönbüntetést is kaptak.²⁵⁰ E tények természetesen magukkal hozták azt, hogy úgy a gazdasági pozíciókból, mint a politikai életben való szereplésből is kiszorultak.

A leleplezésük utáni időben visszahúzódtak, majd csak 1950 után kezdték ismét hallatni hangjukat ellenséges beállítottságú személyek előtt. Évek folyamán lassan baráti társaságok alakultak ki, egymással a kapcsolatot építették, egymás lakására jártak beszélgetni, értékelték a politikai helyzetet. Ezek nagyon eredménytelen próbálkozások voltak részükről. Két fő okát lehetett tapasztalni:

1./ Nem volt Budapesten élő volt vezetőikkel kapcsolatuk, irányítást innen nem kaptak.

2./ Karrierista mivoltukból adódó ellentétek, politikai szervező, illegális munkában való járatlanságuk miatt jelentősebb egységes elgondolások nem voltak, a különböző pártok vezetői között politikai jellegű kapcsolatok nem voltak.

E tényekkel magyarázható az, hogy

---

²⁵⁰ Lévai-féle összeesküvés. Bálint László!

1./ Szegeden az ellenforradalmárok vezető erejét alkotó „nemzeti bizottság”-ot nem a volt politikai pártok vezetői töltötték be, hanem főleg értelmiségi elemek.

2./ Szegeden csak Tildy rádiófelhívására verődtek össze az FKP–NPP. És az SzDP. Vezetői, hogy pártot alakítsanak.

3./ Az ellenforradalom leveréséig sem tudták Budapesttel a kapcsolatot megteremteni, bár erre próbálkozások voltak.

4./ Konkrét programjuk azon kívül, hogy szerették volna „koalíciós” alapon – [az] MDP. Kihagyásával [–] a hatalmat átvenni a „nemzeti bizottság”-tól – nem volt. Budapesti útmutatást vártak.

5./ A 3 újjáalakult párt vezetői egymás között a kapcsolatot csak a megalakulás után, tehát október 31.-e után keresték, de ez is fenntartásokkal történt.

6./ Önálló sajtó orgániumot [így!] egész nov. végéig egyik párt sem – sem külön, sem „koalíciós” alapon – tudott indítani, főleg az értelmiségi összetételű „nemzeti bizottság” féltékenysége miatt.

Ez általános értelem után rátérek a volt pártok jobboldali elemeinek ellenforradalmi tevékenységére – pártok szerint felsorolva.

Független Kisgazda Párt:

A FKP. volt vezetői közül az ellenforradalom napjai előtt az ellenforradalmi jellegű szegedi „József Attila Kör” előkészítésében nem vett részt senki. Azonban meg kell említeni az előkészítés időszakában szereplő dr. Baróti Dezső egyetemi rektort, aki korábban FKP-tag volt, majd átlógolt az MDP-be és annak végrehajtó bizottsági tagja is lett.

Az előkészítés időszakában érvényesült még Bálint Sándor volt egyetemi tanár befolyása is a „József Attila Kör” gyűlésein.²⁵¹ Bálint 1945-ben FKP-képviselő volt, majd az 1947-es választásoknál klerikális meggyőződésétől indítva, a Barankovits Párt listáján indult és meg is lett választva. Bár Bálint Sándor bokatorése miatt nem tudott a vitaestéken részt venni, elgondolásait Péter László író keresztül – aki az ellenforradalom idején a „Petőfi Párt”-ban tevékenykedett – tolmácsolta.²⁵² A barankovicsista Bálintnak csak az értelmiségi körök-re volt befolyása, kevésbé a volt híveire.

Nemzeti Paraszt Párt:

A Petőfi Párt néven 1956. októberében újjá szerveződött NPP. tevékenysége nem volt jelentős, mivel egy-két személy kivételével azok alakították meg, akik 1950 előtt ugyan NPP-tagok voltak, de később átléptek a MDP-be, és annak az ellenforradalomig tagjai voltak. Az egész ellenforradalomig kb. 30-40 érdeklődő kereste fel a párthelyiségüket, melyet a MDP. bocsátott rendelkezésükre a MDP. székházban. A pártot megalakító személyek túlnyomó többségben alkalmazott és értelmiségi személyek voltak.

Az újjászerveződött vezetőségben 2 személy volt, aki az akkori ellenforradalmi hangulatnak megfelelő irányban próbálta vinni a pártot, úgymint:

Péter László író és múzeumkutató, szőregi lakos, aki már az előkészítés során is szerepelt. 1956. október 19-én egy cikksorozatot kezdett, melyben nacionalista hangokat ütött meg.

---

²⁵¹ Csak egyetlen gyűlése volt: október 19-én!

²⁵² Számomra megtisztelő lett volna, ha ez igaz, de azokban a napokban, hetekben, hónapokban nem is találkoztunk. Bokatoréséről sem tudtam, csak jóval később! Ezt Fábrián Ferenc találta ki; nekem az ő gépelt vallomásából olvasta föl kihallgatásomkor Dobosi százados.

E cikkben többek között írja:

„...Az elmúlt években bebizonyosodott, hogy a szektás szűkkeblűség és rideg dogmatizmus, mely nemzeti hagyományaink iránti szűkkeblűséggel kérkedett, nemcsak országos művelődés politikánkban okozott mérhetetlen károkat, de a helyi tradíciók ápolását, a szülőföld kulturális kincseinek megóvását is különösen elhanyagolta, sőt rosszhiszeműen, rágalmozóan el is riasztotta e szent feladattól mindazokat, akikben még élt a nemzeti örökség, a helyi szellem iránti megbecsülés kérdése.”

Péter László az újjáalakult NPP, azaz Petőfi Párt helyi szervezete propaganda titkára lett. Kapcsolatot tartott a „nemzeti bizottság”-gal. A nacionalista hang érződik abban a körlevélben is, amelyet mint tevékenységük egyetlen szüleményét, tagtborzás és a helyi szervezetek megalakítására kibocsátottak ugyancsak Péter László fogalmazásában:²⁵³

„Tagtársak!

Győzött népünk akarata: a nemzeti forradalom! A kormány megszüntette az egypárt rendszert. A tegnapi napon országos központunk bejelentette, hogy a Nemzeti Paraszt Párt újra kibocsátotta zászlóit. Ezért kérjük pártunk helyi vezetőit, akik ma is helyükön vannak, akiket nem tudott eltántorítani az erőszak, önkény, akik mindig büszkén hirdették a Paraszt Párt célkitűzéseit, az ország függetlenségét. Ezek a vezetők hívják zászlóik alá a volt tagjaikat, a szabad magyar parasztokat. Szervezzék meg a helyi pártot, hogy annak munkája biztosítsa a nemzeti forradalom eddig elért eredményeit és népünk akaratait.

Dr. Kovács Antal.”

[Törlés]²⁵⁴

Ez a tevékenysége dr. Kovács Antalnak és Péter Lászlónak egyrészt az idő rövidsége, másrészt a vezetőség speciális összetétele miatt nem járt sikerrel.

A vezetőség speciális összetétele alatt érteni kell azt, hogy igen sokan a NPP. megszűnése után MDP-tagok lettek, majd az ellenforradalom idején ismét jelentkeztek a NPP-nál. E személyek:

[Törlés]

Összegezve: A Nemzeti Paraszt Párt 4 napos működése során jelentősebb ellenforradalmi tevékenységet nem fejtett ki. A fentiekben említett Péter László és Kovács Antal ugyan megpróbáltak ellenforradalmi aktivitást vinni a párt életébe, azonban e személyek elszigetelődtek.

Szeged, 1959. május 22-én

/Molnár
/Magyar József/
r. hdgy.

V. alo. vezető

István/
r. szds.

/Varga János/

²⁵³ Érthetetlen, hogy a monográfia írója – mint utóbb kiderült: Magyar József (*1931) – miért tulajdonította ezt nekem, mikor ott az aláírója: Kovács Antal. Vö. Mindenkor csak feléd nézek, Szeged, 357–358.

²⁵⁴ Kovács Antalról.

r. őrgy.
Pol. Oszt. vez.

K: 5 pld-ban/FM.

ÁBTL-31.9 V-150367

1959. május 16.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.

Vette: Molnár r.szds.

Idő: 1959. V. 16.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1959. június 18-án.

Tárgy: Péter László író ügyében folyamatos jelentés.

Múlt hét szerdáján találkozott Péter Lászlóval egyik ismerőse az Ady téri egyetemen. Az irodalmi kérdések közben Péter megemlítette, hogy úgy tudja, nem fog megjelenni a Németh László-féle „Magyar műhely” c. könyv.

Ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy micsoda érték volna a könyvnek a korrektúráját megszerezni a szegedi nyomdából. Ugyanis Gabnai János szedőtől hallotta, hogy a kézirat alapján Szegeden szedték ki a könyvet és már nyomás előtt is állott, amikor a Kiadói Igazgatóság lefújta a kötet megjelenését.

„Annál nagyobb érték volna az utókor számára, ha a könyv kefelevonatát (amiből mindig két példány készül) el lehetne a nyomdától valamilyen címen kérni” – mondotta még Péter László.

Az ismerőse nem tudott megoldást mondani arra vonatkozóan, hogy a kéziratot most hol lehetne megtalálni.

„Dugonics”

Értékelés: Ügynökünk jelentése op.[eratív] szempontból értékes adatokat tartalmaz Péter László író pol. magatartását illetően. Megállapítható, hogy Péter L. narodnyik nézetei továbbra is erősek. Németh Lászlót tekinti a legtermékenyebb magyar írónak. Igyekezik Németh legújabb művét – a „Magyar műhely” c. – megszerezni.

Ügynök feladata: Ügynökünk feladata, hogy folytasson beszélgetést Péter Lászlóval olyan irányban, hogy megállapítsa: van-e kapcsolata a narodnyik irányzatot képviselő írókkal és milyen kísérletet tett ezideig a „Magyar műhely” c. könyv megszerzésére. Amennyiben sikerül neki a nyomdából beszerezni a kefeleadányt, úgy igyekezzék ügynökünk azt elkérni tőle, és elolvasás után közösen kiértékelni.²⁵⁵

/Molnár István/

²⁵⁵ Gabnai Jánosnak (1913–1969), a Szegedi Nyomda forradalom alatti munkástanácsának elnökétől még akkor megkaptam a *Magyar műhely* korrektúráját, elolvastam, tartalomjegyzékét lemásoltam, megőriztem, később Németh Lászlónak is elküldtem, és a rendszerváltoztatás után elemeztem tanulságait. Péter László: *Németh László és Szeged.* = P. L. : *Szegedi seregszámla.* Szeged, 1999. 248–252. Nem emlékszem, hogy ezt „Dugonics” firtatta volna, s elkérte volna tőlem a korrektúráját. Csak most, ezekből a jelentésekből tudtam meg, hogy mindezt a politikai rendőrség tudta. Érthetetlen, hogy nem akadályozták meg, s utóbb sem kérték rajtam számon.

r.szds.

K: 2 pld-ban/FM.

M-18293/1

55
1959. szeptember 2.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.
Vette: Molnár r.szds.
Idő: 1959. IX. 2.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1959. szept. 5.

[Törlés]

Ügynök feladata:

Feladatát képezi, hogy folytasson beszélgetést Ördögh²⁵⁶ nevű újságíróval, aki Péter László szoros baráti kapcsolata, – igyekezzék megállapítani Péter L. és Ördögh közötti kapcsolat jellegét.

/Molnár István/
r. szds.

K: 2 pld-ban/FM.
K: 1 pld. csop.d.
1 pld. M.d.

M-18293/1

---

²⁵⁶ Ökrös László!

1959. szeptember 2.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.

Vette: Molnár r.szds.

Idő: 1959. IX. 2.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1959. szept. 5.

Tárgy: Péter László ügyében jelentés.

Péter Lászlót az egyetemen kereste fel egyik ismerőse f. hó 2-án, délelőtt.

Az írószövetség közeli megalakulásáról folyt eleinte a beszélgetés, mellyel kapcsolatban Péter megjegyezte, hogy ő nem fogja nyújtogatni az ujját, hogy vegyék fel oda. Ennyire nem szívügye neki az új írószövetség. Bár igaz, hogy ez a tény azt jelenti, hogy bizonyos fokú liberális szellem van kialakulóban, amelynek egyik első jele az is, hogy a népi írók elleni támadásokat a Párt leállította. De ennek ellenére őt nem izgatja az egész.

A továbbiakban Somogyi könyvtárbeli munkájáról beszélt. Ezzel kapcsolatban előjött Nagy László neve is.

„Nagy Lászlót ismerem, de nem tudtam soha róla, hogy saját maga is írogat.”²⁵⁷

Németh Lászlóról esvén szó, Péter rögtön hozzátette, hogy a Magvető kiadóból hallotta azt, miszerint „A kísérletező ember” címen mégiscsak megjelenik a Németh könyve, amely eredetileg a „Magyar műhely” címet viselte.

„Ennek a könyvnek a megjelenése mutatná igazán azt, hogy valóban enyhülőben van a politikai nyomás, amit a népi írók ellen folytattak korábban. Ez az enyhülés mostmár igazán üdvös volna” – tette hozzá Péter. „Mert amit eddig ezen a téren a Párt csinált, az csak elvette jónéhány tehetséges író kedvét a magyar irodalom művelésétől.”

A továbbiakban Péter azt is kifejtette, hogy valószínűleg Németh-től egy tanulmánykötet is megjelenik, az 1945 óta írt irodalmi cikkeiből. Egyébként Németh évek óta csak oroszról fordít és így újabb műve nemigen van.

Ezek után Péter dicsérte Németh műveit és nagy jártasságot árult el az Égető Eszter c. könyv, valamint egyéb Németh írások ismeretében.

A továbbiakban arról beszélt, hogy mi az oka Szabolcsi Gábornak az egyetemi áthelyezését illető kinevezésének? Majd a közöttük lévő ellentétekről beszélt, amik szerint nem elviekből erednek, bár Szabolcsit túl forrófejűnek és konjunktura-embernek tartja, hanem inkább az emberi természetének rossz oldalai miatt nem tud vele kijönni.

„Dugonics”

²⁵⁷ Nem a költő Nagy Lászlóról beszéltem. „Dugonics” keverhette össze őket.

Értékelés:

Ügynökünk jelentése Péter László irodalom kritikus személyével kapcsolatban op.[eratív] szempontból felhasználható. A jelentés ellenőrzés céljából készült, mivel Péter László egyike volt az írók közül az aktív ellenforradalmároknak, emiatt internálva is volt.

A jelentésből megállapítható, hogy Péter László továbbra is szilárd híve a népies irányzatnak, nagy tisztelője Németh László dráma írónak. Helyesli pártunk népiesekkel kapcsolatos politikáját.²⁵⁸

Ügynök feladata:

Ügynökünk feladatát képezi, hogy szerezzen be feltűnés nélkül Péter Lászlótól származó kézírást és a saját írógépével készített beadványt.

Erre azért van szükség, mert gyanú merült fel, hogy népies jellegű röplap szerkesztésében vett részt.²⁵⁹

Ugyanakkor ügynökünk feladata, hogy részletes jellemzést készítsen Péter Lászlóról politikai magatartására és baráti kapcsolataira vonatkozóan – különösen ellenforradalom alatti és jelenlegi magatartását illetően.

/Molnár István/
r. szds.

K: 2 pld-ban/FM.

M-18293/1

57

1959. szeptember 13.

BM. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság

Politikai Nyomozó Osztálya

V. Alosztály

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.

Vette: Molnár r.szds.

Idő: 1959. IX. 13. 15 h.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1959. szept. 22.

Tárgy: Péter László író ügye.

Péter László már 1947-ben – egyetemi diplomájának megszerzése után – a parasztromantikusok felfogásában élt. A „népies írókon” való nevelkedése kezdettől ezt az egyoldalú és szűk világnézetet tette élete vezérfonalává. Mint néprajzos tanár végzett s ez sem véletlen. A Zolklárkutatás²⁶⁰ nála egyértelműen a paraszti életforma egyoldalú

²⁵⁸ Ezt nem tudom, miből következtethette, hiszen a népi írók elleni határozatot nem fogadtam el.

²⁵⁹ Semmiféle röplap írásában, szerkesztésében nem vettem részt.

²⁶⁰ Folklórkutatás!

vizsgálatát jelentette. Igaz, hogy eleinte csak Ortutay, Kálmány Lajos és Kriza János művei köré fonta érdeklődését, mint tanár, később azonban a népkultúra eredményeit ő kizárólag a paraszti rétegek vállára rakta, illetve gyökerét bennük vélte megtalálni. Kutatásai – bármilyen területen folytak is, mindig a megfellebbezhetetlen, a megmászhatatlan igényével léptek fel. Ez jellemével, indulatos kedélyével, agresszív alkatával párosulva azt jelentette, hogy megállapításaihoz körömszakadtáig ragaszkodott, abból semmit nem engedett és sértő módon lépett fel, ha valaki itt-ott kétségbe vonta „ex katedra” tett kijelentéseit. Már 1947-ben a Tiszatáj megindulása idején kiderült, hogy nem lehet vele tartósan együttműködni. Emberi természete, visszatetsző akaratossága, erőszakossága már akkor megnyilvánult. Ez időben szoroson együtt léptek fel Lőkös Zoltánnal és Ökrös Lászlóval. Mindhárman a Parasztpárt tagjai voltak²⁶¹ és 3-an megalapították a „Kálmány Lajos Kör”-t. Mint ennek a körnek a szellemi atyja és vezére, a Tiszatáj első szerkesztőbizottságába delegálták. Itt az történt, hogy teljesen kezébe akarta venni a lap irányítását és pedig úgy, hogy abba beleszólása senkinek ne lehessen. A Tiszatáj első 2 száma ma is magán viseli a parasztromantikus szerkesztés jónéhány tünetét. Egy kiszakított Juhász Gyula-idézet miatt („Az én szocializmusom nem egyenlőséget akar, hanem igazságot”), a Világosság című akkori esti lap súlyosan elmarasztalva írt a Tiszatáj említett számairól. Madácsy László, a lap főszerkesztője akkor ki is jelentette, hogy nem hajlandó Péterrel tovább együttműködni a lapnál. Péter L. erre sértődötten kivált a szerkesztőségből. Az egyetem néprajzi intézetében dolgozva jelentette meg a Kálmány Lajos-könyvet. 1950 körül azonban kikerült az egyetemről. Szerinte azért, mert Szabolcsi Gábor jelentette fel egy állítólagos Sztálint rágalmazó kitételéért. Narodnyik nézeteiből a további évek során sem engedett. Az ellenforradalom idején ismét elérkezettnek látta az időt arra, hogy magához ragadja a Tiszatáj szerkesztését. Ez sikerült is Petrovác István, akkori írócsoporthírdőjéről. Az általa szerkesztett lap azonban az események miatt már nem jelenhetett meg. Az időben híre járt – már az ellenforradalom leverése után –, hogy a Tiszatáj általa szerkesztett számát illegálisan ki akarta adni. De tényeket erről senki nem tudott, illetve nem látta a jelzett szám anyagát. [Törlés]²⁶² szerint ezt az anyagot Péter az Írócsoporthelyiségében hagyta.

Az ellenforradalom alatt híre járt Péter humánus viselkedésének, amellyel állítólag elítélte az atrocitásokat.

[Törlés] szerint azonban ugyanakkor a „szovjet önkény” elleni más küzdelemfajtról beszélt még abban a cikkben is, amit 1956. november 4-én írt a helyi lapban.

1956. november végén pedig azon a címen, hogy „meghányjuk-vetjük az időszerű eseményeket”, egyesek hiszékeny tájékozatlanságát is kihasználva, összejöveteleket rendezett az Egyetemi Könyvtár helyiségében. Itt adta kézzől kézre a Kardelj beszéd, a Titó-beszédek jugoszláv propaganda iratait, melye[ke]t ő követendő útnak jelölt meg. Ugyanakkor annak szükségét is hangoztatta, hogy Szegeden is létre kell hozni a „Forradalmi Értelmiségi Tanácsot”, melynek elnökéül Kodály Zoltánt említette, s ez sem felelt meg a valóságnak. E célból puhatolózásra Pestre küldte Reguli Ernő könyvtárost,²⁶³

²⁶¹ Ökrös László sem volt parasztpárti. Tudtommal az MDP-be sem lépett be, hanem mindvégig pártonkívüli maradt.

²⁶² Ez is csak Petrovác István lehetett, de ez sem igaz. Amit addig összegyűjtöttem, otthon őriztem egy dossziében. Mivel Illyés verse nem volt benne, mindig kértem a nyomozókat, hogy menjenek ki érte, de nem tették. A dosszié valahol egy ládában ma is úgy van, mint 1956-ban. Néhány közömbös tanulmány kézírata avult el benne.

²⁶³ Reguli Ernő szülei Pesten éltek, nyilván értük aggódva ment föl; de egyrészt erre nem is emlékszem, másrészt nekem semmiféle jogom nem volt arra, hogy őt utasítsam. Korábban az ügynök azt állította, hogy

sőt úgy tudom, ő maga is felutazott.

Ezeket a kormányellenes összejöveteleken (bár kifejezetten összeesküvés formája nem volt) Péter mellett a fő hangadó Molnár István és Bóday Pál egyetemi könyvtárosok voltak, akik a tájékoztatás ürügyén vad koholmányokat terjesztettek a közállapotokról, a fővárosról és a szovjet hadseregről.

Péter ekkoriban utasította vissza a helyi sajtó dicséretét vele kapcsolatban és követelte a Délmagyarországtól, hogy „nyilatkozatát”, amely megint rágalmazta a kormányzatot, közöljék le.

1958 óta célhittel (akadémiai) formájában dolgozik az egyetemen, nem kifejezett státusban, ahogy [törlés] legutóbb mondta. Főleg Juhász Gyula összes művei feldolgozásával van megbízva, 1960 végéig kapja az egyetemről a fizetést.

Emberileg alapszintű zárt lény, akinek kifejezett baráti köre nincsen, legjobban ma is csak Ökrös Lászlóval és Lőkös Zoltánnal érintkezik. Egyesek szerint annyira mechanikusan dolgozik, hogy családi, sőt szerelmi élete abnormálisan kevés.²⁶⁴ Annyi bizonyos, hogy ez a szellemi túlhajtott munka már súrolja a grafománia határát. Állandó írásingere van, képes egyfolytában 10-14 órát is írógép mellett tölteni. Racionális, hidegen gondolkodó agy, amely az élet derűs, emberi és hangulatos oldalát nem ismeri és nem is gyakorolja.

Annyi bizonyos, hogy jezsuita-alkatú lény, aki az élet örömeit nem ismeri, mert nem kívánja és nem igényli. Önző embernek ismerik a tudományos munka területén is, aki a más véleményét alig-alig fogadja el, a magáét mindenki elé helyezi.²⁶⁵

„Dugonics”

Értékelés

Ügynökünk jelentése Péter László író (irodalmi kritikus) személyével kapcsolatban értékes adatokat tartalmaz. A jelentésből megállapítható Péter László politikai beállítottsága, és egyénisége.

/Molnár István/
r. szds.

K: 3 pld-ban/FM.

M-18293/1

Regulival együtt utaztam Pestre. Mint már írtam, a forradalom után először Osváth Bélával mentem föl 1957. január 10-én.

²⁶⁴ El nem tudom képzelni, mit értett ezen. A gyertyát senki sem tartotta...

²⁶⁵ Ma csak derűvel olvasom ezeket a sorokat. Azt hittem, barátom, „Erdősi”~”Dugonics” jobban ismer!

1959. október 6.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.

Vette: Molnár r.szds.
Idő: 1959. X. 6. 15 h.

Ügynöki jelentés

Szeged, 1959. nov. 6.

[Törlés]

Feladat:

1. Folytasson felderítést a népies irányzatot követő írók pl.: Péter László, [törlés] körében, milyen véleménnyel fogadják Németh László drámaírónak moszkvai kiutazását.
2. Ugyancsak igyekezzék megállapítani a népiesnek ismert írók baráti körét Szeged és vidéke vonatkozásában egyaránt. Van-e kapcsolat Sipka Sándor és Péter László v. a szegedi írók (népiesek) között.

/Molnár István/
r. szds.

K: 2 pld-ban/FM.

M-18293/1

1959. október 21.

Jelentés ²⁶⁶Op.[eratív] szempontból nem értékes.²⁶⁷

F. hó 21-én a Tiszatáj-ban találkozott egyik ismerőse [Szabolcsi Gábor]ral.

[Törlés]

Végül kitért még Péter Lászlóra is, annak kapcsán, hogy a mai Népszabadság közölte Péter legújabb könyvének hírét Juhász Gyulával kapcsolatban.²⁶⁸ „Látod, ez a törtetés netovábbja. Nekem az ideológiai harcok miatt nem jut időm könyvet írni, s ugyanakkor megdicsérik a népies narodnyik irányzat fő szegedi képviselőjét, aki többek között Németh Lászlóval is levélbeli kapcsolatot tart” – mondotta Szabolcsi.

59. X. 21.

Dugonics

M-18293/1

---

²⁶⁶ Ismét kézírással. Sok törléssel, mert voltaképpen Szabolcsi Gáborról jelent.

²⁶⁷ Más kézzel.

²⁶⁸ A Népszabadság ezen a napon a *Röviden* rovatában – már nem tudom, milyen forrásból, ki – ezt írta: „Juhász Gyula munkásságának két termékeny esztendejéről, az 1918–19-es évekről írt érdekes könyvet Péter László szegedi tudományos kutató. A könyv hamarosan megjelenik.” *Juhász Gyula a forradalmakban* című könyvem csak 1965-ben jelent meg. Ez lett kandidátusi értekezésem.

1959. október 28.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.

Vette: Molnár r. szds.

Idő: 1959. X. 28.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1959. XI. 5-én.

Tárgy: Péter László ügye.

F. hó 26-án délelőtt az Egyetemen kereste fel egyik ismerőse Péter Lászlót.

A beszélgetés során Péter elővette saját címtárát, amely az asztala melletti írógépasztalon szabadon van hagyva. Az ismerős néhány cím kiírására odaült az írógép elé és jól áttekinthette a címtárát. Látható volt, hogy a címjegyzék kizárólag az irodalmi ügyekben való levelezésre készült, de azért a szokványos és közismert neveken (mint pld. Ortutay Gyula, Banner János, Szabolcsi Gábor, Bóka László, Dutka Ákos, Király István) kívül ott van a címek között Féja Géza, Kodolányi János és Németh László is.

Péter elmondotta, hogy 10 napja volt Pesten a Szépirodalmi és Magvető Kiadóknál, valamint az Akadémiánál is. A kritikai Juhász Gyula kiadás ügyében járt el. A továbbiakban megjegyezte, hogy nem tudja, miként magyarázza a marxista szemlélet az öngyilkosságot, mivel őt is nagyon megrázta a munkásőr-anya Nagy Antalné tragédiája, aki a gyermekeit is elvitte a másvilágra. „Csak azt nem értem – mondotta –, hogy egy szilárdan marxista szemléletű ember hogyan juthat el az öngyilkosság határára?” – jegyezte meg Péter. Ezzel a tettevel ugyanis ártott a Pártnak és a munkásórság presztízsének is.

„Mindjárt megnéztem a Tiszatájban megjelent képét, amit Vinkler László festett le.²⁶⁹ Milyen érdekes, hogy a két gyermek ott a képen olyan szomorú arcot vág, mintha megéreztek volna saját tragédiájukat” – mondotta Péter L.
 A továbbiakban irodalomtörténeti kérdésekről vitatkoztak.

„Dugonics”

Értékelés: Ügynökünk jelentése Péter László irodalomkritikussal kapcsolatban felhasználható adatokat tartalmaz. A jelentésből megállapítható, hogy Péter L. címtárában szerepelnek a ma is aktívan működő népies írók nevei és címei.

Megjegyzés:

Péter Lászlót, mint ellenforradalmár elemet – aki internálva is volt – tartjuk hálózati ellenőrzés alatt.

Feladat:

Ügynök feladata, hogy alkalmoszerűen beszélgessen el Péter Lászlóval arról, hogy a

²⁶⁹ Tiszatáj, 1958. december. A munkásőrnő férjének hűtlensége miatt lett öngyilkos. Vinkler László (1912–1980) festőművész, főiskolai tanár festménye fővárosi kiállításon is központi helyen szerepelt.

jelenleg megjelenő irodalmi művek közül melyiket tartja legértékesebbnek és miért?

/:Molnár István:/

r. szds.

K: 2 pld-ban/FM.

M-18293/1

1960. március 3.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.

Vette: Molnár r.szds.

Idő: 1960. III. 3,

Ügynöki jelentés

Szeged, 1960. márc. 4.

[Törlés]

Feladat:

Ügynökünk feladatát képezi:

[Törlés]

2./ Hasonlóan, tanulmányozza a nyugat-németországi törekvésekkel kapcsolatban egyesek véleményét: pl. [törlés] Péter László irodalomkritikust.

/:Molnár István:/
r. szds.

K: 2 pld-ban/FM.

Jelentés
Péter Lászlóról²⁷⁰

Adta: Dugonics
Vette: Molnár szds.
Idő: 1960. IV. 23. 15.00²⁷¹

F. hó 21-én reggel az Ady téri Egyetemen találkozott egyik ismerőse Péter Lászlóval. A Juhász Gyulával kapcsolatos kérdések után előkerült a szó a termelőszövetkezetről, a jövő évi kenyérellátásról. Péter kijelentette, hogy ő áldását adja „a Kormány politikájára, de a részletek ennyire nem érdeklik”.

„Nagyjában, egészében a szocialista társadalom jövőjén munkálkodom én is, vitáim már jó ideje nincsenek, elfogadom azt, amit a történelmi törvényszerűség diktál és a józanság tanácsol. Csak az fáj, hogy még ma is igen sok hátrány ér az egykori internáltság miatt. Sőt december végén még az állásomat is megszünteti az Akadémia. Ez nagyon rosszul van így. Mert ugyanakkor az elítélt Baróti Dezsőnek a hajszála sem görbül meg. Sőt, segítik, egyengetik az útját.²⁷² Ideje volna, ha a szavakban beharangozott konszolidáció a valóságban is itt volna már s nem emlegetnék fel éveken át azokat a dolgokat, melyekért egyszer már megbüntették az embert. Egyelőre kilátástalannak látom a közeli jövőmet” – fejezte be a beszélgetést Péter, miután bejött a szobába Ilia Mihály tanársegéd.

Szeged 960. IV. 21.

Dugonics

M-18293/1

---

²⁷⁰ Kézírással.

²⁷¹ Más kéz írásával.

²⁷² Barátai: Ortutay Gyula, Tolnai Gábor, Sötér István.

1960. május 8.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.

Vette: Molnár r.szds.

Idő: 1960. V. 8.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1960. május 10.

Tárgy: [törlés] újságíró ügye.

F. hó 2-án, hétfőn az egyetem folyosóján beszélgetett egyik ismerősével [törlés] A szakmai kérdések közben ismerőse megkérdezte [törlés]től: „Mióta nincs a Hírlapban vasárnapi tárcád, kinek a részére írsz? Egy író a közlési lehetőséget is kell, hogy keresse.”

„Szatirikus írásaim, mely a jelenünk mindenféle visszássága ellen harcol, hogy tisztább legyen a közélet a karrierista és a szektás elemektől, már közölhető bárhol. [Törlés] Ezen kívül írtam egy szatirikus kisregényt, melynek főalakja egy nyüzsgő típusú Péter László, az örök stréber és hangyász, politikai és morális téren egyaránt.

/Molnár István/

r. szds.

K: 2 pld-ban/FM.

M-18293/1

64
1960. július 29.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.
Vette: Molnár r. szds.
Idő: 1960. júl. 29.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1960. aug. 1.

[Törlés]

Ügynök feladata:

1./ Ügynökünk feladatát képezi Péter László irodalom kritikussal beszélgetést folytatni. Beszélgetés során állapítsa meg, hogy Péter László korábbi „népies” nacionalista nézetei miben mutatkoznak meg jelenleg. Ennek érdekében szükséges, hogy Péterrel megbeszéljen a közelmúltban használatos és jelenleg megmutatkozó irodalmi irányzatot, pl. a „népieseket” is, s ennek során Péter által elmondottakat foglalja jelentésbe. A vita – amennyiben ügynökünk azt helyesen vezeti – felhasználható adatokat fog adni Péter L. jelenlegi világszemléletét illetően.

/Molnár István/

r. szds.

K: 2 pld-ban/FM.

M-18293/1.

65
1960. augusztus 19.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.

Vette: Molnár r. szds.
Idő: 1960. aug. 19.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1960. aug. 20.

Tárgy: Péter László ügye.

F. hó 19-én délben találkozott Péter Lászlóval egyik ismerőse az Ady téri egyetemen.

Péter L. szakmai problémák után szólt a saját helyzetéről.

„Nem tudom mi lesz velem. December 31-e után nem lesz állásom. Az egyetem nem tart meg ebben a státuszban, tanítani meg még nem engednek. Azt mondják a személyi ellenségeim, hogy revizionista vagyok. De csak azért, hogy ne kelljen velem törődni, valaki ki akar innét fújni, ha jól gondolom, a Szabolcsi²⁷³. Az, aki egyidőben a Halász Elődöt is ki akarta túrni az egyetemről.”

„Lektorai munkából nem lehet megélni?” – kérdezte az ismerős.

„Nem, az csak mellékkeresetet biztosít. Én azt nem értem, hogy annyit publikáltam már pld. a Tanácsköztársaságról, mint egyetlen más párttag-irodalmár sem s végül nem sokra becsülik az ember munkáját.

Szegény Végh Joachim is egy napközi otthonban felügyelő-nevelő, magyarul pesztra. Jól megkaptuk a magunkét az októberi hőzöngésekért. Ha tudta volna az ember, hogy milyen büntetés jár, bizony jól meggondoltuk volna, hogy meddig menjünk el. Persze, ez késői okoskodás, ezen már nem segíthetünk.”

A továbbiakban Péter megjegyezte, hogy értesülése szerint Németh László „Magyar műhely” c. kötete ugyan nem fog megjelenni, de az egyik kiadó más természetű írásainak kötetbe gyűjtését tervezi, melyek szintén tanulmányok.

Ezek után Péter közölte, hogy az Olcsó Könyvtár 300. köteteként megjelenő Juhász Gyula válogatott versek kötetét sürgősen korrigálnia kell, mert még ma fel kell adni, így tovább a beszélgetésre nem volt mód.

„Dugonics”

M-18293/1

---

²⁷³ Szabolcsi Gábor.

66
1961. július 14.

Politikai Nyomozó Osztály
V. Alosztálya.

Szigorúan titkos!

Adta: „Dugonics” ü.

Vette: Molnár r.szds.
Idő: 1961. júl. 14.

Hol: nyilv. szórakozó hely.

Ügynöki jelentés
Szeged, 1961. júl. 19.

[*Törlés*] Füssy László²⁷⁴ akikkel rendszeresebb kapcsolatban áll, mint bizományos könyveladó. [*Törlés.*] foglalkozási ágak szerint [*törlés*]

Vegyes:

Dr. Péter László kutató

[*Törlés*]

/Molnár István/ r. szds.

K: 3 pld-ban/FM.

M-18293/2.

---

²⁷⁴ Füssy László (1899–1969) a magyaróvári gazdasági akadémián tanult 1919-ben, s ottani forradalmi szereplése megpecsételte egész életét. Kétkézi munkával, házaló könyvügynökséggel kereste kenyerét. Kitartott szociáldemokrata meggyőződése mellett. Okos, sőt bölcs, jóra való, rokonszenves férfiú volt. Válogatott verseit, hűgának kérésére én szerkesztettem meg (*Vox humana*, Szeged, 1971).

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma

Szigorúan titkos!

Szerv: Csongrád megye

Osztály: III/III..

Személyi dosszié

Szám: 31-Sz-9885

Név: „Szerkesztő”

Megnyitva: 1974. XII. 5.   A piros szöveg szkennelve, hasonmásban jön!

Lezárva: 19.....

Archív szám:

Vizsgálati dosszié szám:

Vizsgálati dosszié archi szám:

1989. máj. 29.

783/1 0-19783/1.

1974. október 7.

Belügyminisztérium
III/III-4-c. osztály

Szigorúan titkos!
Tárgy: Dr. Ilia Mihály

Jelentés

[Törlés]

Baráti szálak fűzik dr. Ilia Mihályt [Bálint Sándor] nyugalmazott egyetemi tanár, szegedi lakos, 1965-ben folyamatos izgatást elkövető, korábban „F” dossziésként ellenőrzött személyhez. Hasonló jellegű kapcsolatot tart Péter László tudományos kutató szegedi lakos, az antidemokratikus elemek kutató nyilvántartásában lévő, 1956-ban izgató tevékenységet kifejtő személlyel is. Mindkét személy rendszeresen publikál a „Tiszatáj”-ban.

A „Tiszatáj” néhány cikke miatt Dr. Ilia Mihályt bírálat érte, ezért a főszerkesztői tisztségről való lemondás gondolatával foglalkozik. Kiss Ferenc, Csoóri Sándor, Sánta Ferenc²⁷⁵, Kósa László²⁷⁶ stb. hatására egy időre a lemondás gondolatától elállt.

Budapest, 1974. október 7.

Barna János r. fhdgy.

Nytsz: 4/6-1056
 K: 3 pld-ban

0-19783/1

²⁷⁵ Sánta Ferenc (*1927) kevéssel előbb, 1973-ban Kossuth-díjat kapott.

²⁷⁶ Bizonyára elírás Kósa Ferenc helyett.

1974. október 23.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály.

Szigorúan titkos!
 Tárgy: „Subások”²⁷⁷ fn. ügyben

Feljegyzés

Szeged, 1974. október 28-án.

A BM. III/III.-4. Osztállyal együttműködve 11-Cs-780 számon, „Subások” fn.-en 1974. augusztus 29-e óta bizalmas nyomozást vezettünk be Dr. I. M. szegedi lakos ügyében.

1974. október 16-án 3/a rendszabályt vezettünk be.²⁷⁸ Az ellenőrzés célja: nevezett helyi, budapesti s nyugaton élő, valamint román és jugoszláv kapcsolatainak felderítése, nacionalista, polgári radikális politikai koncepciójának felderítése és dokumentálása.

Az intézkedés eredményes volt. Megállapítottuk, hogy nevezett szoros kapcsolatot tart Péter László szegedi lakossal, akit ellenforradalmi ellenséges tevékenységéért 8 hónap szabadságvesztésre ítélték. Péter jugoszláviai útja során üzenetek továbbítására vállalkozott a célszemély és jugoszláviai kapcsolatai között.²⁷⁹

I n t é z k e d é s:

1. A keletkezett anyagok másolatát megküldjük a BM. III/III-4. 0-nak.
2. A központi osztály segítségével ellenőrizzük [törlés] budapesti lakost.

/Földvári László r. fhdgy./

Dán István r. őrnagy/

osztályvezető

K.: 2 pl-ban.

K: BM.III/III.B.Alo.

-- 11-Cs-780.sz.d.

Nysz: 57/10-564/74.

0-19783/1

²⁷⁷ E fedőnéven „bizalmas nyomozás alá vont csoport” tagjai: Csoóri Sándor (*1930), Czine Mihály (1929–1999), Fekete Gyula (*1922), Kósa Ferenc (*1937), Kiss Ferenc (1928–1999) és Sánta Ferenc (*1927).

²⁷⁸ Telefonlehallgatást. Ekkor a munkahelyén (egykori közös szobánkban), nov. 6-tól a lakásán is.

²⁷⁹ Ez is kitalálás. Legfőbb közös ismerőseink, főként Bori Imre (1928–2004) üdvözlésére vonatkozott.

1975. január 30.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!
 Tárgy: Az Egyetemi színpad ügyében

Feljegyzés

Szeged, 1975. január 30.

[Törlés]

2./ Ellenőrzött adataink szerint a „Tiszatáj” c. lap jelenlegi vezetői Annus József,²⁸⁰ Olasz Sándor²⁸¹, valamint Tóth Béla könyvtárigazgató hódmezővásárhelyi munkahelyén felkeresték Grezsa Ferenc²⁸² gimnáziumi igazgatót, s felkérték, hogy vállalja el a „Tiszatáj” főszerkesztői megbízatást. Ezt követően Annus József Budapestre utazott, s kapcsolatainak keresztül döntésre jogosult szerveknél Grezsa kinevezését szorgalmazta, így Grezsát is komoly jelöltnek tekintik.

Megjegyezni kívánjuk, hogy Grezsa Ferenc, Dr. Kertész Dezső²⁸³ volt ellenforradalmár, „F” dossziés személy sógora, ő is Péter László egyik tanítványa volt.

/Dán István r. alezr./

osztályvezető

K: 2 pl.

K: 1 pl. 31-Cs-773

1 pl. Vezető Elvtárs

G: Kisné

Nytsz: 57/22-40/1975.

0-19783/1

²⁸⁰ Annus József (1940–2005) tanító, 1968-tól a Csongrád Megyei Hírlap, 1970-től a Tiszatáj munkatársa, 1972-től főszerkesztő-helyettese. 1986-ban leváltották. A rendszerváltoztatás után 1989-től főszerkesztője. 1997-től a Szabad Föld főszerkesztője.

²⁸¹ Olasz Sándor (*1949) 1973-tól a Tiszatáj munkatársa, 1989-től főszerkesztő-helyettese, 1997-től főszerkesztője. 1986-tól főiskolai, 1988-tól egyetemi adjunktus, 1992-től docens.

²⁸² Grezsa Ferenc (1932–1991) 1956-ban szerzett tanári oklevelet. A Juhász Gyula munkaközösség legkiválóbb tagja volt. 1957-től a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor gimnázium tanára, 1962-től igazgatója. 1975-től főiskolai tanár, 1984-től egyetemi docens, 1990-től egyetemi tanár. 1981-től a Kincskereső főszerkesztője. Felesége Kertész Eszter.

²⁸³ Kertész Dezső (*1929) 1956-ban a vásárhelyi 62. lövészezredben orvos főhadnagy. Hét évre ítelték.

1975. április 21.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály
 Szigorúan titkos!

Tárgy: „Subások” fn. ügyben
 alkalmazott op. technika
 útján keletkezett anyagokból

Összefoglaló jelentés

Szeged, 1975. április 21.-én.

Dr. Ilia Mihály

[Törlés]

c./ célszemély és eddig felderített szoros kapcsolatai (Csoóri Sándor, Kiss Ferenc, Kósa Ferenc, Czine Mihály, Für Lajos²⁸⁴ budapesti, Péter László, Bálint Sándor szegedi lakosok) nacionalista politikai platformjának felderítése és dokumentálása, célkitűzéseik realizálása érdekében tervezett közös akciók, módszereik, eszközeik megismerése.

Intézkedéseink eredményesek voltak, az operatív technika alkalmazásával a figyelési szempontokban jelzett számos kérdést tisztázni tudtuk;

Dr. Ilia Mihály és kapcsolatai számos ponton támadják a kultúrpolitika mai irányítási módszerét és gyakorlatát, általában a párt és állami vezetőségét.

E „minőség” érdekében a kívánságukra igyekezett továbbra is megtartani a lapot²⁸⁵, s helyet adott olyan politikailag zavaros írásoknak, mint például Für Lajos, Péter László publikációi, vagy a már nyomdakész Balogh Edgár²⁸⁶ tanulmány. Ezeket az anyagokat különböző helyen megjelenő kritikák, elsősorban a Népszabadság rendszeresen megbírálták. Ebből nevezett nem a megfelelő következtetéseket vonta le, hanem a helyi vezetést támadta. „Egyetlen alkalom nem volt, amikor minket a Népszabadság támadott, vagy bárhol támadtak, hogy a helyi vezetés mellénk állt volna. Azt sem tudták miről van szó. Ebben az állapotban viszont nem lehet dolgozni” – vonta le a következtetést Annus Józseffel folytatott beszélgetése során.

Rendszabály útján alábbi kapcsolatait derítettük fel:

- X. 25. Péter László könyvtári főmunkatárs, kutatónyilvántartásban szereplő, volt ellenforradalmár jugoszláviai útjáról több személytől üzeneteket hozott.
- XII. 27. Brassó István²⁸⁷ jugoszláv egyetemi tanár nevezett közreműködésével szervezett találkozót Péter Lászlóval és Suki Bélával.²⁸⁸

²⁸⁴ Für Lajos (*1930) történész, ny. egyetemi tanár, ekkor a Magyar Mezőgazdasági Múzeum munkatársa. 1990–94 közt honvédelmi miniszter.

²⁸⁵ A Tiszatájról van szó.

²⁸⁶ Balogh Edgár (1906–1996) publicista, szerkesztő, a felvidéki Sarlós mozgalom kiemelkedő képviselője. 1935 óta Erdélyben élt. 1949-ben a kolozsvári Bolyai Egyetem rektora. A *Romániai magyar irodalmi lexikon* főszerkesztője. Jellemző – Ilia Mihálytól tudom –, hogy Koncz János, a megyei pártbizottság titkára azt kérdezte tőle: Ki az a Balogh Edgár?

²⁸⁷ Bosnyák István (*1940) az újvidéki egyetem tanára, szerkesztő.

²⁸⁸ Suki Béla (1930–1982) hegedűművész és filozófus, egyetemi tanársegéd; a megtorlás után gimnáziumi

Földvári László r. fhdgy.

Dán István r. alezredes
osztályvezető

K: 2 pl-ban
K: 1 pl-t 11Cs-780/2
1 pl-t BM. III/III-4 0.
G. Sz.Gyné.
Nytsz: 57/22/204

0-19783/1

1975. május 5.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: A Tiszatáj c. folyóirat
 volt főszerkesztője és társai

ellenséges tevékenységéről

Összefoglaló jelentés
Szeged, 1975. május 5-én.

1. Dr. Ilia Mihály 1972-től 1974 december 31-ig a Tiszatáj c. folyóirat főszerkesztőjeként tevékenykedett, majd benyújtotta lemondását. Szerkesztői alapelveit számos kapcsolata előtt kifejtette, s így összegezte:
- összmagyar irodalmi folyóirat
  - a szomszédos országok magyarságának kérdése
  - a kelet-európai kapcsolatok ápolása,
  - a magyarság sorskérdésével való állandó foglalkozás.

Törekvése volt, hogy a lapot vegyék ki a helyi vezetés irányítása alól, valamint, „hogyan külföldön terjesszék, különösen a szomszéd országokban, ahol a magyarság legjobbjai, főleg az írók, mindig nagy figyelemmel kísérték a Tiszatáj munkáját.”

2. A folyóirat szerzői gárdáját személyes kapcsolataiból alakította ki, olyan személyeket toborzott, akiknek politikai koncepciója megfelelt saját elképzeléseinek. Balogh Edgár romániai magyar íróknak küldött „R”-anyagában leszögezte: „írásaikat azért közöltem, mert egyetérttem velük, nézeteiket osztottam és osztom ma is.”

A rendszeresen publikáló szerzők között több olyan személy található, akik különféle államellenes tevékenységet fejtettek ki a korábbi években, illetve ellenséges tevékenység gyanúja miatt jelenleg is bizalmas nyomozás alatt állnak. Számos disszidens tartozott a szerzők körébe, olyanok is, akik aktív aknamunkát fejtettek ki hazánk ellen, felforgató tevékenységgel, hírszerzéssel gyanúsíthatók.

– Dr. Péter László szegedi lakos, aki az ellenforradalom idején kifejtett ellenséges tevékenysége miatt hosszabb ideig rendőri felügyelet alatt állt, rendszeresen jelentet meg írásokat a lapban. Egyetemi hallgatókkal folytatott beszélgetéseken ugyanakkor részletesen kifejtette külön irányvonaluk lényegét, s megjelölte azon személyeket, akiknek szolgálatába állította a lapot:

„... a lap azért mégis csak egy bizonyos irányt képviselt, hogyha szervezeten nem is tartozott oda bizonyos helyekre, de hát azért oda csatlakozott... A mi ügyeinkben a szövetségesek között olyanok vannak, mint Király István²⁸⁹, Sánta Ferenc, Nagy László. Lehet, hogy tévednek, Sánta, Czine, Csoóri, Nagy László, Király, Németh László, Illyés. Lehet, hogy tévednek, de akkorát mégsem tévednek, hogy pont az ellenkezője lenne igaz.”

E csoport politikai nézeteinek megfelelően szerkesztette a lapot, s helyet adott olyan zavaros írásoknak, mint például Für Lajos, Péter László publikációi, dr. Ódor László²⁹⁰,

²⁸⁹ Király István (1921–1989) egyetemi tanár, 1957-től a szegedi, 1960-tól a pesti egyetem professzora, 1975–85 között országgyűlési képviselő. Fanatikus bolsevik, de a népi írók, főként Németh László iránt megértő.

²⁹⁰ Ódor László (*1945) egyetemi tanár, művelődéstörténész, a rendszerváltoztatás után diplomata, majd a

Kós Károly²⁹¹ tanulmánya, vagy a már nyomdakész Balogh Edgár tanulmány. Ezeket az anyagokat különböző helyeken megjelenő kritikák, elsősorban a Népszabadság megbírálták. Ebből nem a helyes következtetéseket vonták le, hanem a helyi vezetést támadta. „Egyetlen alkalom nem volt, amikor minket a Népszabadság támadott, vagy bárhol támadtak, hogy a helyi vezetés mellénk állt volna. Azt sem tudták, miről van szó” – fejtette ki Annus József főszerkesztő-helyettessel folytatott beszélgetése során.

Az ügyben dr. Ilia Mihály és társai ellenséges tevékenységének felderítését és dokumentálását tovább folytatjuk.

Földvári László r. fhdgy.

Dán István r. alezredes
osztályvezető

K: 2 pl-ban

K: 1 pl-t BM III/III-4 o.

1 pl-t 11-Cs-780

G: Sz.Gyné

Nytsz: 57/22/222.

0-19783/1

Károli Gáspár Református egyetem német tanszékének vezetője.

²⁹¹ Kós Károly (1883–1977) építész, író, grafikus, Erdély nagy hatású közéleti férfia.

1976. január 24.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!
Tárgy: Dr. Iliá Mihály
 egyetemi adjunktus és társai
 ellenséges tevékenységéről

Összefoglaló jelentés
Szeged, 1976. január 24.

1974. augusztus 29-től „Subások” fedőnéven 11–Cs–780 számon a BM III/III-4. Osztály bizalmas nyomozást kezdeményezett az irodalmi élet területén elhelyezkedő néhány személy ügyében, akik nacionalista platform alapján ellenséges tevékenység folytatásával gyanúsíthatók. Megállapítottuk, hogy a csoportosulás tagjai – dr. Czine Mihály, Csoóri Sándor, Fekete Gyula, Sánta Ferenc, Kis[s] Ferenc budapesti lakosok – bizalmas baráti kapcsolatot tartanak

Dr. Iliá Mihály

[*törlés*]

alatti lakossal, aki ebben az időben a Tiszatáj c. irodalmi folyóirat főszerkesztője volt, ezért a központi osztállyal együttműködve a csoportosulás ellenséges tevékenységének felderítése és dokumentálása céljából bizalmas nyomozást vezettünk be.

Dr. Iliá rendkívül kiterjedt kapcsolatokkal rendelkezik elsősorban az erdélyi magyar írók körében. Gergő András²⁹² budapesti lakosnak írt levelében megjegyzi:

„... Erdélybe nem mehettek anélkül, hogy ne találkozzatok olyanokkal, akiket én ismerek...”

Rendszeresen közölt tőlük írásokat, illetve megjelent kötetekről könyvismertetéseket.

A folyóirat hazai szerzőgárdáját személyes kapcsolataiból alakította ki, a bizalmas nyomozás alá vont csoport tagjain kívül olyan személyektől publikált, akiknek politikai koncepciója megfelel saját elképzeléseinek (dr. Péter László, dr. Bálint Sándor szegedi „F” dossziés személyek, dr. Für Lajos budapesti lakos, Ratkó József²⁹³ költő).

A szerzői gárda összetétele és a szerkesztési alapelvek érvényesülése jól kimutatható a publikációk százalékos megoszlásában:

	Budapest	Szeged	Románia	Jugoszláv	Csehszlov.	Szu.
1972	55%	15%	25%	3%	1%	2%
1973	60%	10%	30%	3%	1%	3%
1974	48%	12%	28%	1%	2%	3%

A lap szerzői elsősorban a fővárosi és romániai személyes barátságon, politikai nézetek azonosságán alapuló kapcsolatokról kerültek ki, s a „határainkon túli magyarság”

²⁹² Gergely András (*1946) történész, Szegeden járt középiskolába. Ekkor a pesti egyetem adjunktusa. A rendszerváltoztatás után diplomata, 1998-tól egyetemi tanár.

²⁹³ Ratkó József (1936–1989) 1956–58 közt a szegedi egyetem hallgatója volt, de nem fejezte be tanulmányait. Ehhez némiképp hozzájárult nézeteltérése a balos Király Istvánnal.

koncepció is elsősorban Románia vonatkozásában érvényesült.

Szerkesztői alapelveit számos kapcsolat előtt fejtette, és így összegezte:

- összmagyar irodalmi folyóirat
- a szomszédos országok magyarságának kérdései
- a Kelet-Európa-i kapcsolatok ápolása
- a magyarság sorskérdéseivel való állandó foglalkozás.

Leváltása²⁹⁴ után erről a következőt mondja:

„Ezekben az ügyekben keményen benne voltam, részben a lappal. Mert a lap azért mégiscsak egy bizonyos irányt képviselt és azért, hogyha szervezeten nem is tartozott oda bizonyos helyekre, de hát azért oda csatlakozott.”

Támadja a kultúrpolitikánk mai irányítási módszerét, gyakorlatát, valamint pártunk és kormányunk vezetőit.

E „minőség” érdekében helyet adott több politikailag zavaros, nacionalista tartalmú írásoknak, mint pl. dr. Für Lajos, dr. Péter László publikációi, dr. Ádor László: „Kós Károly portréja”, vagy Balogh Edgár tanulmánya. Ezeket az írásokat a kritikusok – elsősorban a Népszabadság – elmarasztalták.

A Tiszatájban megjelent nacionalista tartalmú írások, versek, novellák, tanulmányok, valamint szerkesztői tevékenységét ért bírálatok miatt 1974. őszétől a lemondás gondolatával foglalkozott. Ellenséges beállítottságú budapesti kapcsolatai Illyés Gyulát kérték fel, hogy beszélje le nevezettet lemondási szándékáról.

[Törlés]

Az ellenséges tevékenység felderítése érdekében a bizalmas nyomozást a BM III/III-4. osztállyal együttműködve tovább folytatjuk, külön intézkedési tervet dolgozunk ki dr. Ilia Mihály köré csoportosuló egyetemi hallgatók leválasztására, illetve a csoport bomlasztására.

Egyetértek:

/Molnár István r. alezr./

/Dán István r.

alezr./

főkapitány

áb.

295

helyettese

osztályvezető

Láttam:

/Dr. Kelemen Miklós r. vezérőrgy./
megyei főkapitány

K: 2 pld

K 1 pld. BM III/III. Csfség.

1 pld 11-Cs-780/2

G: K.Ané

Nytsz.: 57/26-29/1976.

---

²⁹⁴ Helyesen: lemondása.

²⁹⁵ Állambiztonsági.

0-19783/1

1976. augusztus 23.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Diós” fn. tmb.²⁹⁶
 augusztus 17-én adott jelentéséből

Kivonat
Szeged, 1976. augusztus 23.

„Diós” jelentette, hogy 1976. augusztus 9-én 9 órakor a Széchenyi téren találkozott Ilia Mihállyal, akit – mivel mindketten ráértek – meghívott egy kávéra a „Virág” teraszára.

[Törlés]

Beszélgetésük során Ilia elmondta, hogy előző nap, vasárnap is vendége volt, Enikő²⁹⁷ utónevű, USA-ból érkezett vendégét kalauzolta egész nap. Vendége Petőfi kutatással foglalkozik, monográfiát ír, s ehhez gyűjt anyagot Magyarországon. Ilia azt is megemlítette, hogy másik amerikai vendége is volt a napokban, ugyancsak irodalmi érdeklődésű személy, Fekete Pálnak hívják. Mindkét személy jó ismerőse Péter Lászlónak is. Feketének nem volt alkalma felkeresni Pétert, de Enikő a mai, azaz hétfői napot végig nála tölti.

[Törlés]

„Diós” elválva tőlük dr. Péter Lászlóhoz indult, aki készülő könyvét patronálja és megjelenteti a Somogyi Könyvtár kiadványai sorozatában. Péter a könyvtár raktárhelyiségéből jött ki, s vele érkezett Enikő is, akit bemutatott hálózatunknak, s egyúttal jelezte, hogy ez az időpont nem alkalmas a könyvről való beszélgetésre, mert a mai napot vendégének szánta. Így hálózatunk elköszönt tőlük azzal, hogy néhány napon belül ismét felkeresi dr. Péter Lászlót.

/Földvári László r.fhdgy.)
 r.alezredes/

/Dán István

---

²⁹⁶ Titkos megbízott.

²⁹⁷ Basa Molnár Enikő (*1939) irodalomtörténész, könyvtáros, az Amerikai Magyar Tanárok Egyesületének megszervezője (1974) és elnöke. 1975-ben Washingtonban férjével, Basa Péterrel vendégül láttak bennünket a feleségemmel.

1977. február 1.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Kivonat

„Kerekes” fn. tmb.-vel 1977. február 1.-én tartott találkozóról
készült jelentésből.

Péter László [a] Somogyi Könyvtár dolgozója 1977. január 26.-án kettesben való beszélgetés során elmondotta, a Csehszlovák Karte képviselői mellett való baráti kiállítás céljából Budapesten 30 fő nyilatkozatot írt alá. Az ilyen belföldi eseményeknek külpolitikai súlya van, mert nemzetközileg meg tudják lovagolni. Budapestiekhez hasonló törekvés volt Lengyelországban és NDK-ban. Mikor megkérdezte Pétertől, hogy honnan vannak ezek az ismeretei, akkor nevezett csak annyit mondott „Te nem hallgatsz rádiót?”

Ilia József r. alezr.
alezr.

Lichtenstein József r.

osztályvezető

K: 1 pl.
K: III/III. O.H.
G: Sz.Iné.
Nytsz: 40/7/82.

O – 19783

1977. július 12.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Kecskeméti” fn. tmb.
részére

Foglalkoztatási terv

Szeged, 1977. július 12.-én

1974. augusztus 29-től „Subások” fedőnéven 11–Cs–780 számon a BM. III/III-4 Osztály bizalmas nyomozást kezdeményezett az irodalmi és kulturális élet területén elhelyezkedő nacionalista ellenséges tevékenységgel gyanúsítható csoport ügyében.

A személyek aktív kapcsolata: Ilia Mihály

„Kecskeméti” fn. tmb. foglalkoztatása során a célszemély irányába a következő feladatok megoldását szükséges végrehajtani;

- Tekintettel arra, hogy „Kecskeméti” jól ismeri „Subást” és baráti körét, elsősorban dr. Péter László és dr. Bálint Sándor „F” dossziés személyek felé kell elmozdulnia, akik a kegytárgyak, ereklyék, hagyományok irodalmi anyagának gyűjtésével foglalkoznak. Tőlük eljuthat a tmb. a célszemélyhez, annak erdélyi kapcsolatait felhasználva.

A tervben megjelölt feladatok végrehajtását kérjük engedélyezni.

Nagy Ferenc r. örgy.

Engedélyezem:
Dán István r. alezr.
Osztályvezető

76
1977. augusztus 27.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Makai” fn. tmb.-vel
VIII. 26-án tartott találkozórol
készült jelentésből

Kivonat

Szeged, 1977. augusztus 27

[Törlés]

Beszélgetésünk közben közös ismerősünkről dr. Péter Lászlóról is szó volt, akiről Iliának is hasonló véleménye van: egy akarnok, törtető típus, mindenről maga szeret publikálni, ezért a városban már nagyon kevesen fogadják el, természetesen szakmai körökre értve.

/Tóth István r. fhdgy./

/Dán István r.alezredes/
osztályvezető

K: 1 pld
K: 11-Cs-780/2
Nytsz.: 57/32-495/77.

O-19783/1

1977. november 2.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!
 Tárgy: „Diós” fn. tmb.-vel tartott

találkozóról készült jelentésből

Kivonat
Szeged, 1977. november 2.

[Törlés]

További információja, hogy egy hosszú dedikációval ellátott Cs. Szabó László kötetet kapott Iliá Angliából, melyet már Péter László olvasott, s mutatott a hálózatnak.²⁹⁸ A kötetet Rómában adták ki, Iliá megígérte, hogy megkaphatja, de kérte, hogy ez nem nyilvánosságra való és úgy kezelje. Egy tanulmánykötetről van szó, aminek bővebb tartalma még nem ismert. Illyés, Ady és más tanulmányok vannak benne. Péter és Iliá kapcsolatáról látszik ebből is, hogy rendszeres, baráti, főként irodalmi kérdésekben szoktak gyakran konzultálni. Péter László rendkívül intenzíven dolgozik. Most készít egy Ady-kiadványt, melyet a Somogyi Könyvtári Füzetekben fognak megjelentetni, Juhász Gyula portrén dolgozik, levelezését állítja össze (ezeket Iliával közösen végzi), ezenkívül „Diós” egyik kötetét is szerkeszti, melyet szintén a Somogyi Könyvtár ad ki rövidesen 1000 pl-ban. A Csongrád megyei Hírlapban most kezd egy hosszabb sorozatot írni a megye irodalmi emlékhelyeiről.²⁹⁹

/Földvári László r. fhdgy/

/Dán István r. alezredes/
 osztályvezető

K: 1 pld
 K: 11-Cs-780/2
 G: K.Ané
 Nytsz.: 57/32-669/77.

O-19783/1

²⁹⁸ A „hálózat” azonos a titkos megbízottal.

²⁹⁹ Erről csak „Diós” tudott: jellemző, hogy nem lett a sorozatból semmi!

1977. december 16.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Makai” fn.tmb.-vel tartott

találkozóról készült jelentésből

Kivonat

Szeged, 1977. december 16-án

„Dr. Péter Lászlóval összefüggésben az alábbi értesülései vannak. Megérkezett az USA-ból a Vasvári³⁰⁰ hagyaték egy része és Péter László minél többet szeretne foglalkozni az anyag feldolgozásával. „Makai” elmondta, hogy nevezett járt lakásán és Detre Józsefről³⁰¹ – volt szegedi munkásmozgalmi vonatkozású újságíró – kért tőle három könyvet. Ezekre azért van szüksége, mert egy Déri Zoltán³⁰² nevű szabadkai újságíró kíván Detréről írni és ennek a személynek nyújt segítséget munkájában. Péter László említette, hogy Déri Zoltán gyakran jön át Szegedre gépkocsival, s ilyenkor mindig felkeresi őt. Ígéretet tett „Makai”-nak, hogy egyszer bemutatja, illetve megismerteti Déri Zoltánnal...”

/Tóth István r. fhdgy./

/Dán István r. alezredes)
 osztályvezető

K: 2 pld

K: 1 pld dr. Péter „F”

1 pld 11-CS-780/2

G: K.Ané

Nytsz.: 57/37-19/77.

³⁰⁰ Vasváry Ödön (1888–1977) Szeged-Alsóváros szülötte, református lelkész, az amerikai magyarság történetének legnagyobb kutatója, hazalátogatása alkalmával minden alkalommal fölkereste a Somogyi-könyvtárat, és javaslatomra 1972-ben gyűjteményét szülővárosa közgyűjteményének adományozta. Ő teremtette meg a lehetőséget, hogy 1975 szeptemberében fölkeressem washingtoni lakásában, leltározzam gyűjteményét, amely halála után a Somogyi-könyvtárba került. Ugyanekkor már augusztusban feleségemmel Püski Sándorék vendégei voltunk, s az ő szervezésében előadásokat tartottam Juhász Gyuláról valamint a népköltészet és irodalom kölcsönhatásáról az amerikai magyarok egyesületeiben.

³⁰¹ Helyesen Detre Jánosról (1886–1944), Móra Ferenc és Juhász Gyula barátjáról, az öszirózsás forradalom jelentős közéleti szereplőjéről és publicistáról Déri Zoltán és Ruszoly József közölt értékes adatokat.

³⁰² Dévavári~Déri.

1977. december 18.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: [Törlés] budapesti
lakos ügyében

Feljegyzés
Szeged, 1977. december 18.

[Törlés]

Hálózati úton azt is megállapítottuk, hogy Dér Zoltán³⁰³ folyamatosan tartja a kapcsolatot dr. Péter László „F” dossziés személlyel, aki a Szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa. Tervezzük e kapcsolat céljának, jellegének mélyebb felderítését. A keletkezett információkat a BM III/III-4. Osztálynak is megküldjük.

/Földvári László r. szds./
alezredes/
K: 2 pld

/Dán István r.
osztályvezető

K: 1 pld BM III/III-4.-o.
1 pld 11-Cs-780/2
G: K.Ané
Nytsz.: 57/32-790/77.

---

³⁰³ Dévavári Zoltán (*1928), írói nevén Dér Zoltán szabadkai újságíró és irodalomtörténész, Kosztoklányi Dezső és Csáth Géza életművének legjelesebb kutatója, rendszeresen megfordult nálunk, s néhányszor meghívására én is tartottam előadást Szabadkán, közvetítésével jelent meg írásom a szabadkai hetilapban, a 7 Napban..

1978. december 31.

[Csonka]

A figyelt helyiségben a célszemély egyedül dolgozik, így valamennyi hozzá érkező kapcsolattal folytatott op. értékű beszélgetés rögzítését kérjük.

[Törlés]

az 1974. október 29-én főkapitány-helyettes elvtárs által engedélyezett „Figyelési szempontok” alapján kérjük az értékelő munkát megszervezni.

[Törlés]

Péter László,
kapcsolatai

Földvári László r. százados, tel.: 177

Karasz Lajos v. őrgy, miniszter-helyettes elvtárs a BM III/III/4.o. felterjesztésére engedélyezte: 4-3184/77

1978. december 31. 4/G-776/1977.

81
1978. február 6.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: Dr. Ilia Mihály
egyetemi adjunktus
ellenséges tevékenységéről

Összefoglaló jelentés

Szeged, 1978. február 6.

1974. augusztus 29-től „Subások” fedőnéven 11–Cs–780 számon a BM. III/III-4. Osztály bizalmas nyomozást kezdeményezett az irodalmi élet területén elhelyezkedő néhány személy ügyében, akik nacionalista platform alapján folytatott ellenséges tevékenységgel gyanúsíthatók. Megállapítottuk, hogy a csoportosulás tagjai közé tartozik

Dr. Ilia Mihály.

A Szegedre látogató romániai, jugoszláviai és nyugati kapcsolatai ugyancsak vállalkoztak ilyen megbízatások teljesítésére. Annak érdekében, hogy elsősorban nyugatról érkező küldeményeit biztonságosan megkapja, kapcsolatainak a szegedi „Egyetemi Könyvtár” címét adta meg fedőcímmül, az oda irányzott könyveket, folyóiratokat [Lengyel András]³⁰⁴ könyvtáros, bizalmas kapcsolata adja át neki. Ilyen úton több olyan könyvhöz juthatott hozzá, melyeknek elkobzásától azok ellenséges tartalma miatt félt. E könyveket lakásán őrzi, s az utóbbi időben egyre több általa megbízhatónak tartott személynek adja kölcsön elolvadására. (Dr. Péter László szegedi lakos „F”-dossziés).

/Dr. Földvári László r. szds./

/Dán István r. alezredes/
osztályvezető

---

³⁰⁴ Lengyel András (*1950) 1973-ban a szegedi tanárképző főiskolán szerzett oklevelet, és az egyetemi könyvtár munkatársa lett. 1980 óta a szegedi múzeum irodalmi osztályának vezetője.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!
Tárgy: „Diós” fn. tmb.
augusztus 8-i jelentéséből

Kivonat

[Törlés]

Püski Sándor³⁰⁵ és felesége, fia társaságában 1978. július 21-én érkezett Szegedre. A késő délutánt és az estét Péter Lászlónál töltötték Szőregen. Majd másnap felkeresték Péter Lászlót a könyvtárban. Barátom részt vett azon a beszélgetésen, amelyet a könyvtárban folytattak le. Megtekintették a Vasvári-hagyatékot, majd Püski Sándor írókkal való ismeretségeire terelődött a szó. Püski még nem járt Szegeden,³⁰⁶ így első ízben ismerkedhetett meg a várossal.

A baráti megbeszélés után dr. Ilia Mihály városnéző sétára invitálta a vendégeket, barátom ekkor már elbúcsúzott tőlük, így július 22-én délelőtt városnézéssel telt az idő, délután pedig visszautaztak Budapestre. A beszélgetés során kiderült, hogy jövőre ismét ellátogatnak Szegedre.

/Dr. Földvári László r. szds./

/Dán István r.alezredes/
osztályvezető

---

³⁰⁵ Püski Sándor (*1911), a népi írók kiadója, látott vendégül feleségemmel együtt 1975 augusztusában és szeptemberében New Yorkban.

³⁰⁶ Ez természetesen nem igaz. Miután mi 1975 szeptemberének végén Amerikából hazatértünk, pár hétre rá ő is jött: már október közepén járt nálam; én vittem gépkocsival Újvidékre ottani írókkal, kiadókkal tárgyalni.

1979. január 1.

[Csonka]

A célszemély családtagjai, s a lakásra látogató kapcsolatok. A figyelési szempontokban külön megjelöljük a figyelendő személyeket.

[Törlés]

Az alkalmazás operatív szempontjai a bizalmas nyomozás jellegét, a figyelendő kapcsolatok adatait, a jelentések elkészítésének módját külön feljegyzésben határoztuk meg.

[Törlés]

Péter László szegedi lakosok;

Tekintettel a b. ny.³⁰⁷ jellegére, kérjük a keletkezett anyagok kezelésénél a konspirációt fokozottan betartani.

1979. január 01.

1979. december 31.

4/6-1177/78 számon Harangozó Szilveszter r. vör. III. főcsoport I. helyettese engedélyezte a hosszabbítást.

---

³⁰⁷ Bizalmas nyomozás.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Csanádi” fn.tmb.-vel
1979. március 20-án tartott

találkozóról készült jelentésből

Kivonat

[Törlés]

„... 1979. március 16-án a Somogyi Könyvtár mikrobuszával a helyi írócsoport több tagja utazott együtt az Írószövetség pártaktivájára. A kocsiban utazott Tóth Béla, „Csanádi”, dr. Iliá Mihály, egyéni ügyük intézésére magukkal vitték dr. Péter Lászlót, dr. Grezsa Ferencet és dr. Apró Ferenc ügyvédet. Péter, Iliá és Apró az egész utat szakmai kérdésekről folyó vitával töltötték. Mindhármukra jellemző az a Szegeddel kapcsolatos aprólékos filológiai tudás, ami a kívülálló számára már szörszálhasogatás. E beszélgetésük témája is az volt főként, hogy ki kinek a leszármazottja, melyik napon, hol született stb. A másik fő téma – elsősorban Péter és Iliá között – a nyugati magyar emigráns irodalom volt. Könnnyű László³⁰⁸, Tűz Tamás³⁰⁹ nevét emlegették. A beszélgetésből kivehető volt, hogy Péter fel akar zárkózni e téren Iliá mellé, nyugati irodalmi szakértőnek akar látszani a Vasváry hagyatékra és megszervezésében játszott érdemekre hivatkozva. Említésre méltó mozzanata volt beszélgetésüknek, amikor Apró ügyvéd megkérdezte Iliától, hogy döntött-e már abban, hogy kiutazik Bécsbe a Sütőnek³¹⁰ járó Herder-díja átadására. Iliá válasza nehezen eldönthető volt, valami olyasmit mondott, hogy nagyon szeretne kiutazni, és el kellene már indítani az útlevélkérelmét. Ebből viszont nem lehetett megállapítani, hogy a végleges döntése mi.

A magánügyeiket intézők visszafelé nem számoltak be részletesen, hogy pontosan miért utaztak Budapestre, de néhány mozzanatban következtetni lehet erre.

/Dr. Földvári László r. szds./

Dán István r. alezredes/
osztályvezető

---

³⁰⁸ Könnnyű László (1914–1992) a szegedi tanárképző főiskolán szerzett oklevelet 1944-ben. Szülővárosában, Tamásiban könyvtárat alapított. Washingtonban találkoztam vele.

³⁰⁹ Tűz Tamás (1916–1992) papköltő a magyar emigráns költészet legjelentősebb képviselője.

³¹⁰ Sütő András (*1927) 1979-ben kapott Herder-díjat.

85
1979. május 4.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Kivonat
„Diós” fnt. b. 1979. május 10-i jelentéséből

[Törlés]

Rövid időre látta Iliát Péter Lászlónál a Somogyi Könyvtárban május 4-én, ahová az újvidéki Hungarológiai Intézet munkatársának Pató Ferencnek³¹¹ az érkezését várták. Megbeszélésünk céljáról nem volt alkalma érdeklődni.

„Diós” sk.

Dr. Földvári László r. szds.

---

³¹¹ Pató Imre (*1931) 1975-től az újvidéki egyetem hungarológiai intézetének docense. Részt vett a szerb–magyar és magyar–szerb szótár munkálataiban.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Kerekes” fn. tmb.-vel
1979. június 6-án tartott találkozóóról
készült jelentésből

Kivonat

[Törlés]

„...”

Ilia Mihály a JATE adjunktusa, aki kandidátusi disszertációt készített Kodolányi János munkásságáról. Ez a disszertáció készülő félben volt és jó félig el is készült, amikor I. M. tudomást szerzett arról, hogy Budapesten a Petőfi Sándor Irodalmi Múzeumban dolgozik egy irodalomtörténész Taxner Tóth Ernő³¹², aki szintén Kodolányi Jánost választotta a disszertációja témájául. Arra tekintettel, hogy ez a pesti disszertáció lényegében kész van, tehát őt ezzel a témával megelőzte, és ő így a saját kandidátusi disszertációját nem tudja leadni, elkedvetlenedett és azt a témát abba is hagyta. Feltehetően ez is közrejátszott abban, hogy Péter Lászlónak tudomása van arról, hogy egy szűk évvel ezelőtt I. M. olyan megoldást választott, hogy munkahelyet változtatna és valamelyik pesti kiadónál vállalna lektori állást. A kiadónak a nevét nem tudja, de arra lehet következtetni, hogy ez az állás a Szépirodalmi, vagy Magvető kiadónál esedékes, ugyanis ezeknek a kiadóknak a profilja felelne meg a számára...”

/Dr. Földvári László r. szds./

/Dán István r. alezredes/
osztályvezető

K: 1 pld

K: 11-Cs-780/2.

G: K. Ané

Nytsz.: 57/41-328/79.

---

³¹² Taxner-Tóth Ernő (*1935) 1970-től a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársa, 1984-től főigazgató-helyettese, 1992-től a debreceni egyetem tanára. Kodolányiról nem jelent meg monográfiája.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: "Kerekes" fn.tmb.-vel
tartott találkozóról

Jelentés
Szeged, 1979. június 6-án

Péter László jelenleg egy népszerű ifjúsági sorozat számára Juhász Gyula életrajzát állítja össze. Ezzel a munkával majdhogynem készen van, de az is lehet, hogy kész és a kéziratot átadta a kiadónak. Ő Szegeden jelenleg nem publikál, sem a Délmagyarországban, sem a Csongrád megyei Hírlapban, és a Tiszatáj folyóiratban is legalább már 3 éve, hogy nem jelent meg írása. Mostanában a cikkeit a fővárosi folyóiratokban helyezi el, ugyanis a Szegedről elkerült személyekkel jó viszonyban van. Így pl. a Kortárs főszerkesztője Kovács Sándor Iván³¹³ szegedi volt, innen ment el Pestre, ezért szívesen szokta közölni Péter L. írásait.

A Magyar Nemzetnek főszerkesztő helyettese Lökös Zoltán, aki Péter Lászlónak egész fiatal kora óta barátja. Ő ilyen úton is a Magyar Nemzethez bármikor küldhet cikket. Ugyancsak legalább 24 év óta ismeri Császtai Istvánt³¹⁴, aki könyvtáros volt Szegeden és jelenleg a Magyar Hírlapnál rovatvezető és itt is a cikkeit el tudja helyezni.

Jelenleg elneveztek egy utcát Kisteleki Edéről³¹⁵, annak rekompenzálása végett, hogy a 10-es, 20-as években Szegeden élt költőnek a leánya – aki 80 éves és jónéhány ingatlana van, amelynek bérbeadásából jelentős összege van – följánlott Szeged városának 200 ezer Ft-ot. Ezt az összeget a célból ajánlotta fel, hogy a kamataiból Szeged város múltjára fordított kutatásokat díjazzák. A díjazást a „Kisteleki kuratórium” végzi. Az elnöke Péter László és megjelent a Délmagyarországban, hogy pályamunkákat lehet beadni és ezeket a munkákat a 200 ezer Ft 2 éves kamataiból több részre felosztva fogják díjazni. Olyan szerepe volt Péter Lászlónak az alapítvány létrejöttében, hogy ő tudott arról, hogy ennek a régi szegedi költőnek a lánya Budapesten él és adatokat kért tőle az apja működését illetően.³¹⁶ Majd arra jutottak, hogy Kisteleki Ede emlékét úgy is lehetne ápolni, a leánya alapítványt tesz és ezt létre is hozták.

³¹³ Kovács Sándor Iván (*1937) 1960-ben szerzett tanári oklevelet a szegedi egyetemen, s ott maradt tanársegédként, majd adjunktusként 1971-ig, amikor a pesti egyetem adjunktusa, majd docense, 1986-tól tanára lett. Szegeden még Szabolcsi Gábor szerkesztése idején a Tiszatáj rovatvezetője, 1971–82 közt a Kortárs felelős, majd főszerkesztője. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság elnöke.

³¹⁴ Császtvai István (*1928) szakdolgozatát a szegedi egyetemen Juhász Gyuláról írta, s amikor én makói múzeumigazgatóként (1952–54) újabb adatokat szedtem össze a költő ottani tevékenységéről, társszerzőként adtuk ki kettőnk általam egybegyűrt anyagát (Irodalomtörténeti Közlemények, 1955).

³¹⁵ Kisteleki Ede (1861–1931) újságíró, költő, 1891–1920 közt a Szegedi Napló munkatársa, legtovább szerkesztőhelyettese.

³¹⁶ Nem így volt. A valóságban gazdag orvosözvegy leánya, Kisteleki Anikó kezébe jutott *Szeged irodalmi emlékhelyei* (1974) című könyvem, és meghatódott, amit a *Maros utcán* című fejezetben apjáról olvasott. Ő keresett meg, s javaslatomra létesített apjának emlékére alapítványt a szegedi várostörténeti kutatások ösztönzésére. Ennek volt ára Szegeden a Víz (1879) után a községről elnevezett Kisteleki utca átnevezése Kisteleki Ede utcára.

Értékelés:

[*törlés*], akkit [így!] az ifjúsági vonal vont ellenőrzés alá elsődleges. Ilia Mihály tudományos munkájának elhanyagolására megfelelő magyarázatot ad a hálózat, s a Péter Lászlóról hallottak is megerősítik azt az általunk ismert törekvését, hogy Budapesten akar kiadói, vagy szerkesztői állásba kerülni.

[*Törlés*]

A Péter Lászlóról adott információi értékesek, mivel több budapesti kapcsolatához fűződő barátság eredetét tisztázza.

Intézkedés:

- A jelentésből kivonatokat helyezünk el
- a „Subások” fn. bizalmas nyomozásban
  - dr. Péter László „F” dossziéjában
  - [*Törlés*] anyagaiban az ifjúsági vonalon.

Feladat:

Az elmúlt találkozókön részletesen meghatározottak szerint folytassa le beszélgetését dr. Ilia Mihállal egyetemi munkahelyén, valamint fejezze be [*törlés*] tanulmányozását.³¹⁷

Megjegyzés:

A következő találkozót 1979. július 11-én 10 órakor tartjuk a „Nárcisz” fn. „T” lakásban.

/Dr. Földvári László r. szds./

/Dán István r. alezredes/
osztályvezető

K: 1 pld + 3 pld kiv.

K: 1 pld „M”

1 pld kiv. „Subások”

1 pld kiv. Dr. P. L. „F”

1 pld kiv. L. A.³¹⁸ ag.

G: K.Ané

Nytsz.: 57/41-328/79.

---

³¹⁷ Föltehetően beszerzés végett!

³¹⁸ Nyilván Lengyel András, tehát a szövegből törölt helyeken is valószínűleg az ő neve áll.

1980. január 21.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Kivonat

„Bajai” fn. tmb. 1980. január 21-én készült jelentéséből

Dévaváry Dér Zoltán ügyében, mert ismerősöm szeretne beszélni Dévaváry-val egy előadói est ügyében, Ilia elmondta, hogy Péter Lászlót kellene ismerősömnek megkeresni, mert ő tudja, hogy Dévaváry mikor jön Szegedre.

/Tóth István r. fhdgy./

/Dán István
r. alez./ osztályvezető

Kiv.K: 1 pld./3 lap
K: T.I. r.fhdgy./Cs.Z.-né
K: 11-Cs-780/2
Nytsz.: 57/47-821980.

1980. szeptember 8.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Kivonat

„Kerekes” kialakult külföldi kapcsolatai közül [törlés] régen nem jelentkezett Romániából, pedig ő írt neki néhány alkalommal. Amikor ez felmerült – egyik beszélgetésén, nevezett azzal „nyugtatta” meg, hogy a románok szigorúan cenzúráznak, elképzelhető, hogy egyszerűen kiemelik a forgalomból a leveleket és nem továbbítják. Dér Zoltán jugoszláviai irodalomtörténésszel való kapcsolata még mindig a felszínen maradt, szegedi látogatásai során idejének döntő részét Dr. Péter Lászlónak szenteli.

A fenti kivonat „Kerekes” fn. tmb-vel 1980. szeptember 8-án tartott találkozóról készült jelentésből való.

/Zsembery Antal r. fhdgy./

/Dán István r. alez./
osztályvezető

Kiv.K: 1 pld./1 lap
K: Zs.A. r.fhdgy./Cs.Z.-né
K: Kulturális vonal
Nytsz.: 57/47-648/1980.

31-Sz-9885

1981. március 29.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság

III/II. Osztály³¹⁹

39/22/42/1981

Szigorúan titkos!

Kivonat

„Csanádi” fn. tmb 1981. március 29-i jelentéséből

[Törlés]

2./ A „Subások” fn. bizalmas nyomozás szegedi célszemélyéről:³²⁰

[Törlés]

Továbbra is tartozik a Tisztájának egy megígért recenzióval, melyet Péter László legutóbb megjelent könyvéről kellene írnia. Péter tud róla, hogy ki lett megbízva az írással, s rossznéven veszi, hogy pont a barátja az, aki halogatja az ő méltatását. Egyébként is elhatárolja magát a szegedi irodalomtól. Rosszullétre hivatkozva kimentette magát az írócsoport március 22-i üléséről, nyilván nem akarta végighallgatni, hogy a Tisztáj éves értékelése nélküli is pozitív. A laphoz nem küld senkit tanítványai közül, a tehetségesebb fiatalok Hévízi Ottó³²¹, Herbert Zoltán³²² és egy jogász hallgató Józsa Fábián³²³ tőle függetlenül adnak írásokat a Tisztájának. Jórészt ezek a fiatalok működnek közre a BTK-n³²⁴ megjelenő új kiadvány írásában – Új Impulzus – mely eléggé gyenge színvonalú, stencilezett összeállítás.

Dr. Földvári László r. szds.

K: 1 pl.

K: III/III. o.

Nytsz: 39/48/459

G: Bné

---

³¹⁹ A III/II. osztály a kémelhárító csoportfőnökség.

³²⁰ Iliá Mihály

³²¹ Hévízi Ottó (*1959) filozófiatörténész, a szegedi egyetemen végzett 1983-ban. A szombathelyi tanárképző főiskola tanára.

³²² Herbszt Zoltán (1959–1981) költő, 1978-tól volt a szegedi egyetem hallgatója, de súlyos betegségben váratlanul elhunyt.

³²³ Józsa Fábián (*1957) 1993–94-ben belügyminisztériumi államtitkár, 1998-tól a Pázmány Péter Katolikus Egyetem adjunktusa.

³²⁴ A bölcsészettudományi karon.

1. számú melléklet

Szigorúan titkos!

Azok a fontosabb hazai kapcsolatok, akik ellenséges tevékenységével egyetértenek, támogatják célkitűzéseit

<u>Felső kapcsolatok:</u>	Kiss irodalomtört. lakos	Ferenc Bp-i	Csoóri Bp.-i lakos	Sándor író	Czine irodalomtörténész Bp.-i lakos	Mihály	Csapody biológus Sopron	István
---------------------------	--------------------------------	----------------	-----------------------	---------------	---	--------	----------------------------	--------

[Ebben az oszlop-ban
kézírással, a
többi írógéppel]

Tanítványok,
„kinevelt káderek”

Dr. Ilia Mihály

Bizalmát élvező, már
valamilyen
„pozícióban” lévő
kapcsolatok

] Műv.Min. olv.[asó
szerk.[esztő]. Recsk
„forrás

Csapody Miklós

Dr. Péter László

Szeged Somogyi
Könyvtár

Író
Egy. Könyvt.

Füzi László
Zalán Tibor
Lengyel András
Dúró Győző

Kovács András
Szigethy Lajos
Lezsák Sándor
Cs. Varga István
Pete György
Péntek Imre
Görömbei András
Sümegei Mária

Szeged Főisk.
Szeged BTK
Lakitelek Műv. H.
Eger
Szombathely
Szombathely
Debrecen
Báta

Szer. Kincskereső
Szombathelyen tanár
MTA Szoc. Tud.

Baka István
Ambrus Lajos
Rékasi János
Molnár Imre

³²⁵ Az irat időrendi elhelyezése alapján.

Szombathely

Kapiller Ferenc

Sümege Eszter
Veress Miklós
Vekerdi László
Bakos István

Báta
Budapest
Budapest
Budapest

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/II. Osztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Csanádi” fn. tmb-vel
találkozóról

Jelentés
Szeged, 1981. szeptember 1.

1981. augusztus 26-án 14 órakor a „Nárcisz” fn. „T”³²⁶ lakásban találkozót tartottam „Csanádi” fn. tmb-vel, melyen az alábbiakat jelentette:

A Tiszatáj „lengyel számával” kapcsolatos igazolójelentésüket úgy tűnik a minisztérium elfogadta, szóban reagáltak csak vissza, hogy elsősorban terjedelmi túlméretezettség miatt tartották a számot problémásnak. Ugyanakkor a minisztérium felhívta a figyelmet arra, hogy egyetlen lap sem hozhat le ősszel, főként októberben olyan írásokat, melyekben a legkisebb félreérthetőség „áthallás” is észlelhető. A történeti jellegű, elsősorban 1945. utáni eseményekről tervezett írások ügyében konzultálni kell a minisztériummal. Ilyen megfontolások miatt tették át Balázs József³²⁷ egyébként pozitív hangvételű írását novemberre, mivel az ötvenes években játszódik. Az októberi számban megjelentetik Kiss Ferenc, Juhász Gyuláról írott tanulmányát, „Magyar táj, magyar ecsettel”, ami várhatóan kiváltja Péter László haragját, mert Kiss Ferenc rámutat Juhász Gy. írói gyengeségeire is.³²⁸ Perspektívában foglalkoznak egy szerb-horvát nemzetiségi szám megjelentetésével, de a színvonalas mai szerzőktől származó írások hiánya miatt nem lehet tudni, hogy erre sor kerül.

Dr. Földvári László r. szds.

Osztályvezető

---

³²⁶ Titkos.

³²⁷ Balázs József (*1944) *A legnagyobb veszedelem* című elbeszélése valóban a Tiszatáj novemberi számában jelent meg.

³²⁸ Kiss Ferencnek *A modern tájvers születése (Juhász Gyula Magyar táj magyar ecsettel)* című tanulmánya az októberi számban látott napvilágot. Nem hogy haragomat nem idézte föl, hanem ekkortájt, vagy előtte, vagy utána vettem részt – Kiss Ferenc meghívására – azon a televíziós műsoron, amely Juhász Gyulának ezt a versét elemezte Kiss Ferenc forgatókönyve alapján, Borus Rózsa rendezésében, Latinovits Zoltán és Drahota Andrea versmondó közreműködésével.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Kivonat

„Briza” fn. tmb. jún. 15-i jelentéséből

A tmb. elmondta, hogy május folyamán a szemináriumban két külső előadó is tartott előadást, Péter László és dr. Ilia Mihály.

Az előadások hivatalosan az előkészítő kurzus tematikájában szereplő „Útkeresés” címszó alatt futnak, Gyulai Endre³²⁹ spirituális szervezi a legkülönbözőbb témákban, különböző előadók meghívásával.

Péter Lászlót konkrétan Gyulai Endre hívta meg a Juhász Gyula évforduló kapcsán tartott előadásra.

A tmb. egészségi állapota miatt nem vett részt az előadásokon, csak fogadta és néhány mondatot váltott az előadókkal, akik előadásuk után nem időztek a szemináriumban.

A tanárok és a diákok részéről nagy volt az érdeklődés, és elmondásuk szerint mindkét előadás érdekes és színvonalas volt, nem hallott róla, hogy valami olyat mondtak volna, ami negatív hatást keltett.

Nagy Béla r. fhdgy.

Dr. Várhelyi Ferenc r. szds.
osztályvezető

K: 1 pl. + kiv.

K: „Szerkesztő” fn. bny.

G: Lné

Nytsz: 57/67-383.

---

³²⁹ Gyulai Endre (*1930) szeged-csanádi megyés püspök 1946-ban a Püspöki Tanoncotthonban, ahol főügyelő voltam, diákom volt. A cserkészlet is összekötött bennünket. 1953-ban szentelték pappá. Segédlelkészi szolgálata után 1972-től a hittudományi főiskola lelki igazgatója, spirituális volt, s e minőségében hívott meg egy-egy előadásra. 1984-ben szeged-rókusi plébános, 1987-től megyés püspök.

1983. szeptember 13.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Szerkesztő” fn. bny-ban

Jelentés

Szeged, 1983. szeptember 13.

Püski Sándor USA-beli lakos, a New York-i Corvin Kiadó vezetője az alábbiakról tájékoztatta Dr. Ilia Mihályt:

„Májusban még mehettem volna, de a tervezett Szárszó-konferencia³³⁰ miatt elhalasztottuk, végén arról szépen lemarasztottak, vagyis az itteni főkonzul útján megkértek július elején, hogy az idén ne látogassak haza, mert a Duray-könyv³³¹ kiadásával megsértettük Magyarország külügyi és szövetségi érdekeit.

Ezt kaptam azért a könyvért, amit otthon kellett volna kiadniuk. Mit gondolsz, ha a Somogyi Könyvtárnak küldenék a kiadványaimból megkapnák? Beszélj Péter Lacival. Legalább a zárt osztályra kerüljenek be. Jó esetben januárban mehetek”.

Megjegyzés:

Az információ alátámasztja dr. Ilia Mihálynak a Duray ügy kapcsán az emigrációhoz és a belső ellenséghez fűződő készséges segítségnyújtási lehetőségeit.

Intézkedés:

Hálózati úton megszervezzük Püski által a Somogyi Könyvtárba beküldendő ellenséges tartalmú anyagok ellenőrzését.

Tájékoztatjuk a BM III/III-4. Osztályt.

Zsembery Antal r. szds.

Dr. Várhelyi Ferenc r. szds.
 osztályvezető

K: 2 pl.

K: 31-Sz-9885

BM III/III-e.

G: Lné

Nytsz: 57/67-597.

³³⁰ Az 1943. évi szárszói konferencia 50. évfordulóját a kommunisták saját szájuk íze szerint ünnepelték meg. Ezt szolgálta a Pintér István szerkesztésében, a Kossuth Kiadó megjelentette *Szárszó 1943* című kötet is. (Kimaradt belőle pl. Marosi Péter fölszólalása.) Ezért tartották távol Szárszó egykori szervezőjét, Püski Sándort.

³³¹ Duray Miklós (*1945) *Kutyaszorító* című könyvét Püski Sándor adta ki New Yorkban 1982-ben. Egy példányát én is Püskitől kaptam .

95
1987. december 22.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztálya Szeged

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Reformátor” fn.
bizalmas nyomozásban

Jelentés

Szeged, 1987. december 22.

Jelentem, hogy a „Reformátor” fn. bizalmas nyomozásban végzett adatgyűjtés során – az orosházi Állami Gazdasági Számítás- és Irodagéptechnikai Szervize szegedi kirendeltségének információja alapján – megállapítottam, hogy Robotron típusú, személyi tulajdonban lévő írógépet ebben az évben öt alkalommal javítottak.

A javításra leadott írógépek tulajdonosai a következők:

[Törlés]

3. Dr. Péter László Szeged-Szőreg, Szerb u. 60.

[Törlés]

Megjegyzés:

Dr. Péter László szegedi lakost a Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság III/III. osztályán operatív külön nyilvántartásban ellenőrizzük tekintettel nevezett nacionalista, ellenséges beállítottságú kapcsolataira.

Intézkedés:

[Törlés]

3. Dr. Péter László „F” dossziés személy fokozott ellenőrzésének megvalósítása érdekében 3/a rendszabály³³² bevezetésére teszünk javaslatot.

/Sipos Endre r. fhdgy./

/Balog Viktor r. szds./
osztályvezető

---

³³² Megdöbbenett, amikor ezt olvastam: még 1987 végén is poloskát akartak lakásomban elhelyezni!

96
1988. január 22.

Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztálya Szeged

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Reformátor” fn.
bizalmas nyomozásban

Jelentés
Szeged, 1988. január 22.

Jelentjük, hogy a „Reformátor” fn. bizalmas nyomozás során az orosházi Állami Gazdaság Számítás- és Irodagéptechnikai Szerviz Szegedi Kirendeltségén kigyűjtött adatok alapján személyi tulajdonban lévő „Robotron” villanyírógépek tulajdonosainak adatait a városi lakcímnnyilvántartókban ellenőriztük.

Ezek a személyek:

[Törlés]

Dr. Péter László a Csongrád Megyei RFK III/III. Osztálya által operatív különnyilvántartásban ellenőrzött személy.

[Törlés]

Intézkedés: A keletkezett információkról értesítjük a kulturális és az egyházi vonalvezetőt.

Javaslatot teszünk Dr. Péter László „F” dossziés személy 3/a rendszabály által történő ellenőrzésére.³³³

/Sipos Ede r. fhdgy/

/Balog Viktor r.
szds./ osztályvezető

Tóth Zoltán r. alhdgy./

K.: 1 pld-ban

K.: 1 pld-t „Reformátor” fn. bny.

---

³³³ Tehát még 1988 elején is telefonlehallgatást terveztek! Szerencsére már nem volt módjuk!

